

Октябриин 7 - Бүхэроссин Буруушаалгын үдэр

ЕХЭ ХҮДЭЛӨӨНЭЙ ЭХИН ГҮ?

тэсэхэ аргагүй болоод байнабди. Эгээ түрүүн Россин Президент Борис Ельцинни тушаалһаа буулгаха ёһотойбди, гэхэтэй хамта мүнөө Примаковой хүтэлбэри доро хүдэлжэ эхилээд байһан Правительствоые али болохоор дэмжэхые оролдохобди. Мүнөөдэрэй Бүхэроссин булалгаан Россин арал зоной ехэ хүдэлөөнэй эхин гэжэ ойлгогты, - гэжэ Гүрэнэй Дүүмын депутат С.П. Будожанов үгэ хэлэбэ.

Митингдэ хабаадагшалай дундаһаа профсоюзудай эмхнүүдэй түлөөлэгшэд, багшанар, врачнууд, оюутал аргагүй хүндэ хүшэр байдалда ороод байһанаа мэдүүлбэд. Саашадаа хэды болотор тэсэхэбдибди? Залуушуул ажалгүй, наһатайшуул пенсигүй, хургуулин багшанар, врачнууд болон бусад ажалшад мүнэггүй. Дээдэ хургуулинуудта мүнгэ ехэтэй баянуулай үхибүүд орожо хурана. Юрын уладай үхибүүд газаа хаягданхай. Хулгай хэлгэ, дээрмэдэлгэ, алалсаан гэхэмтын үйлэхэрүүд үлүү үнгэрүүгээр хүжэржэ байна.

Трибуна дээрэ Правительствоын, Арадай Хуралай, хотын мэринн хүтэлбэрилэгшэд зогсонод. Буряад Республикын Президент Л.В.Потапов үгэ хэлэгшэдтэ хандаба: «Би танай эрилтэнүүдые буруушаанагүйб, ойлгоноб. Нээрэшье, экономика реформо ондоогоор ябуулагдахаар болоод байна. Хүн зонойнай ажабайдал аргагүй хүндэ, илангаяа энэ зулдаа болоһон үерэй хойшолонгууд манай ханаа зобооһоор. Гэр байрагүй үлэһэн

нүхэдтөө тулалха ёһотойбди. Энэ хэрэгтэ нилээд ехэ мүнгэн гаргагдана, саашадаа үшөөлөхээр гаргагдаха. Тиихэлэ ерэхэ үбэлжэлгэндөө бэлэдхэл хэжэ байнабди. Бултадал нэгэ амин оролдожо, эдэ бүгэдынгөө дутуу дундануудыс дабажа гараха болонобди, - гэжэ хэлэхэдэнь, митингдэ хабаадагшалай дундаһаа: «Эгээ түрүүн өөрынгөө аппаралай хүдэлмэрилэгшэдэй тоо үсөөрүүлэ», «Билдэгэр таниис хоёрдохисо Президентээр хуугаа һэмди, та маида юугээр туһалнабта?!» гэхэн хашхаралдан болобо.

Митинг бүхылдөө үлүү дэбэрээ, шууяагүйгөөр, намдуугаар үнгэрөөгэжэтэмдэглэлтэй.

Галина ЗАНАЕВА,
Аркадий БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

Үсэгэлдэр Улаан-Үдэ хотын Советүүдэй талмай дээрэ ажалша коллективүүдэй түлөөлэгшэд, профсоюзудай дэбхигэд, оюутал, ветеранууд, багшанар, медицинскэ хүдэлмэрилэгшэд болон хотын зон сугларжа, Буруушаалгын митинг үнгэргэбэ.

«Ельцин харгысменнай томо шулуун мэтээр хаагаад хэбтэнэ. Хэидэшье муртэй ажал хүүлэнэгүй - Правительствадашье, парламентдашье. Энэ ехэ гүрэн соо шахтернуудай, энергетигүүдэй, врачнуудай, багшанарай Президентые тушаалһаа буулгахын тула эрилшиндээр булалгаалжа байһысы мэдэнэт. Зүгөөр бултадаа хамтараагүй наамнай, юмэн бүтэхгүй. Энэ үдэрхэдэ миллион хүнүүд Буруушаалгын митинг, акцинуудыс үнгэргэжэ байна. Олон мянган предпритинууд ажалаа болноуланхай. Саашадаа

Эрдэм хуралсал

ФЕДЕРАЛЬНА УДАХАЙ БОЛОБО

Недондо жэлдэ федеральна хэмжээнэй туршалгын талмай болохо тухай хургуулинуудай конкурс сонсохогодоо һэн.

Энэ конкурсдо манай республикаһаа эрдэм хуралсалай 24 эмхн, хургуули мэдүүлгэ үгэһэн байна. Конкурсын 3-дахн турта хүрэхэн 14 хургуулин 10-ниинь хабаадахадаа, 5-ниинь федеральна хэмжээнэй статустай болобо. Нэрлэбэл, Яруунын аймагай Статустай-Адыгай социально-педагогическа комплекс, Түхэнэй аймагай Аршаанай эколого-гуманитарна лицей, Хурамхаанай лицей-интернат, Улаан-Үдын 29-дэхи хургуули-гимнази, Улаан-Үдэ хотын эрдэм хуралсалай управлени.

Галина Хурамхаанай аймагай Барханай социально-педагогическа комплекс, Улаан-Үдын 49-дэхи, 19-дэхи хургуулинууд, Хэжэнгын лицей, Северобайкальск хотын аяншалгын-экологическа эрдэм хуралсалай хургуули - эдэ хургуулинууд федеральна туршалгын талмай болохын тула кандидаттаар бүридхэлдэ абтаа.

Харин бэшэ хургуулинуудай конкурсдо хабаадажа шадаагүйдэнь халагламаар гээд Эрдэм хуралсалай министерствын таһагай ахамал мэргэжэлтэн Евгения Дамбиевна Чимитова наамнаа хэлэ һэн.

Владимир ДАШИНМАЕВ.

Түхэнэй аймагай байгуулагдаһаар 75 жэлэй ойн һайндэртэ хабаадагшад Хэрэнэй «Гандандоржалин» дасанда, гэгээн Иннокентийн хүмэдэ ошожо мүргэн зальбарһан, бээ арюудханаан байна. Манай фотокорреспондент Гомбо САМБЯЛОВАЙ зураг дээрэ гэлэн Данзан-Хайбзан дасанай түүхэ тухай хөөрэнэ.

Түмэнтэй Шоно угай Сэрэмлэлэй Бадмын «Буряад үнэн» сониндо 50 жэлэй хугасаада ажаллаһан тухай

«УГАЙ УДХА» - Галина Дашеевагай хөөрөөн

Түүхэтэ энэ зураг дээрэ «Буряад-Монголой үнэн» сониндой хүдэлмэрилэгшэд (зүүн гарһаа) Иннокентий Бальдилов, хоёр корректор Софья Цыденжапова, Лх. Лхасаранова, Чимит-Цырен Санжиев, Бадма Цыремпилов.

1948 оной октябриин 29.

АРАДАЙ УРАЖ ЗУРААШЫЖ ОЙДО

Буряадай арадай уран зурааша, республикын Гүрэнэй шангай лауреат Лубсан Доржиевай 80 наһанай ойдо зорюулагдаһан выставкэ Ц.Сампиловай нэрэмжэтэ уран зурагай музей соо октябриин 9-дэ 16 сагта нээгдэхэ.

Ахамад уран зурааша тухай Николай Бадмаринчиновэй очерк «Бэлигэй дээжэ» гэхэн хуудаһанда уншагты.

юугээрээ илгаатайб гэбэл, энэ - хэмжээ ябуулгын ашаар республикын Правительство бюджеттэ эмхинүүдтэ үриец түдэхэ юм. Тодорхойлбол, мүнөө дээрээ гүрэмнай бюджеттэ эмхинүүдтэ 105 млн. түхэриг түдэхэ ёһотой. Харин элдэб янзын хамтын ажахынууд, эмхинүүд

ЯАРМАГ ХОЁР ҮАРА СОО ХҮДЭЛХЭНЬ

Байгша оной сентябриин 29-һөө Улаан -Удэ хотодо хүдөө ажахын үйлэбэрлэлийн яармаг ажалаа эхилбэ. Тус яармаг анхан үйгэргэгдэггэ яармагуудһаа

гүрэнгэ мүнэ үритэй гэшэ ааб даа. Тиймэһээ яармагай түрүүлгшын үдэрнүүдтэ хамтын ажахынуудай болон бюджеттэ эмхинүүдтэ хүтэлбэрлэгшэд сугларжа, бэе бэтэээ хэлсээ батална. ... Жэжэ наймаан дэлгэржэ, хотымнай аянуугшад хэрэгшэй юумсээ худалдажа абаха аргатай болохо юм.

Д.МАРХАДЛЕВА, А.БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

«ТҮНХЭНӨӨ ДУУЛАНАБ»

Түнхэнэй аймагай байгуулагдаһаар 75 жэлэй ойн баяр октябриин 3-най үдэр боложо үнгэрбэ. Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ М.И. Семенов, Буряад Республикын Правительствоин Түрүүлэгшын орлогшо Е.К.Ханкалаев, республикын министрствэнүүд болон албан зургаануудай, аймагуудай түлөөлэгшэд ойн баярта хабаадаа. Монгол ороной Хүбсэгэл аймагһаа, Усть -Ордын автономито тойрогһоо, Эрхүүгэй можын Шелехов, Слюдянка хотонуудһаа олон айлшад буугаа.

Аймагай захиргаанай толгойлогшо Баир Ускеев түрүүтэй түнхэнэй ойд айлшад хүндэтгэйгөөр угтан абаа. «Түнхэн үнгэрһэн үедэ, мүнөө, ерээдүй сагта» гэхэн түхэрээн шэрээдэ хабаадаһанай удаа һайндэртэ хабаадагшад Хэрэнэй «Гандандоржалин» дасанда, Гэгээн Иннокентийн хүмэдэ ошожо, бээ арюудхалан байна.

Хэрэнэй хизаар ороноо шэрээлгшын музей хэдэн жэл соо хүдэлөөгүй байһанаа, шэнээр нээгдээ. Тус музей айлшад хуржарлан хараа, үндэрөөр согноэ.

Баяр ёһололой хубида амаршалгын үгэнүүд эдэлээ, бэлэг сэлэг долгэрээ. Үргэн стадион дээрэ «Түнхэнөө дууланаб» гэхэн концерт-наадан харуулагдаһан байна.

Буряад угсаатанай ямар найр «Эрэн гурбан наадаггүйгөөр» үнгэрхэб даа! Мори урилдаанда Харбяангуудай хүлэгүүд шалгараа. Доржо Соктоев барилдаагаар, Лена Анчигова нур харбалгаар нааданай абсолютна чемпионой нэрэ зэргэдэ хүртөө.

Ойн баяр тухай дэлгэрэнгы тоосоон үтгэхэ.

Борис БАЛДАНОВ.

ЕРЭН ЖЭЛЭЙ ЕХЭ БАЯР ҮАЙХАН ДАА!

Яруунын аймагай Гүндэн дунда хургуулиин байгуулагдаһаар 90 жэлэй ойн ехэ һайндэр боложо үнгэрбэ. Алар холын 1938 ондо эхин хургуулиин директор байһан үндэр наһатай Иван Федосеевич Именохоев эндэ баяр ёһололдо хабаадаба.

Баян түүхэтэй, республикын эрхим хургуулинуудай нэгэн болоһон Гүндэн дунда хургуулине (дүүргэгшэдэй 16-ининь мүнэн, 3-ининь алтан медалда хүртэһэн) шадамар бэрхэ директорнууд байһан Е.Д.Цыдыпов, О.Ж.Жамьянов, В.А.Токарева, И.С.Шопоев, В.М.Хамханов, И.Ж.Люшеев, Н.Ф.Сучков, Г.Н.Максимов, О.Д.Жалсарев гэхшэд хүтэлбэрлээ. Энэ ажал хэрэгтэ мүнөө үедэ 10-дахн директор Светлана Цыдыповна Саудакова үргэлжэлүүлэ. «Фронтвик Зугдыр (Евгений) Дариевич Цыдыпов түүхэн бэрхэ багша һэн, бидэндэ колхозой үхибүүдтэ бэрхээр ойгуулагина бэлэй, тинхэдэ математика заадаг, баһал фронтвик (директор) Ойдон Жамбалович Жамьянов спортдо дуратай, бидэнне турингта хургадаг һэн, энэ багшадаа тон дуратай һэмди...» гэжэ дурсадаг эндэ хүдэлһэн багша, поэт Цыден Цырендоржиев дулаанаар дурсажа, түрэл хургуулидаа «Хадын горхон» гэхэн шэнэ номоо бэлэглээ.

Буряад Республикын габьяата багшанар Акулина Олзоповна Орбодоева, Дарима Бадмаевна Хашитова, Сосор Цыдыпович Цыбыков, Анна Ивановна Чебунина, Юлия Алагуевна Егорова, бусад зон тухай баярай һайхан үгэнүүд хэлэгдэбэ. Гүрэн түрын, Эрдэм хуралсаһай

министрствын зүгһөө Яруунын аймагай захиргаанай гулбаагай орлогшо Ц.Д.О.Цыренжапов, райОПО-е дагина С.Ц.Нимбуева, Яруунын совхозой директор А.Ц.Жамсуев, бусад ажахынуудай хүтэлбэрлэгшэд хургуулида компьютерна классай мүнэн пан.бусад бэлэгүүдэ дамжуулаа. Баярай концерттэ «Ярууна» ансамбль (хүтэлбэрлэгшэнь Л.М.Черепанова), Дымбыловтэһэй гэр бүлын ансамбль, зохөөхы ажалаа улам баяжуулан залуу дуушан, багна Баир Хамаев, мүн хургуулиинхид хабаадажа, бэлэг дуунуудаа эдэлүүлээ. Эрдэмэй докторнууды - США-гай Бостондо хүдэлдэг профессор В.Г.Дудников, Г.А.Зайцева болон бусад бэлэгтэй зонине энэ хургуулиин багшанарай хурган дэгжүүдһэнинь дэмбэрлэтэй. Арбан жэл болоод, 100 жэлэйнгээ жабхаланта ойдо Гүндэн хургуулиинхид бүри эдэбхитэйгээр хабаадаха, үндэр хэмжээндэ баһал тэмдэгтэ бээ гэжэ найданабди. Бэлэга ДОРЖИЕВА, Зураг дээрэ: Гүндэн дунда хургуулиин директор, багша байһан О.Ж.Жамьянов багшанарайнгаа коллективтэй (1958 он).

Таряа хуряалга - 98

ТАК ДЕРЖАТЬ, ДЖИДИНЦЫ!

ЗЕМЛЕДЕЛЬЦЫ ДЖИДИНСКОГО РАЙОНА ДОБИЛИСЬ ЗАМЕТНЫХ УСПЕХОВ В УБОРКЕ УРОЖАЯ. МЫ БЕСЕДУЕМ С ГЛАВОЙ АДМИНИСТРАЦИИ ДЖИДИНСКОГО РАЙОНА А.Ц.ИДАМЖАПОВЫМ.

- Темпы работ возросли и заметно - погода то в основном выправилась. И на сегодня, например, уже имеем 405 тысяч центнеров зерна, намолоченных с площади около 20 тысяч гектаров зерновых. Это, полагаю, очень хороший результат, позволяющий реально рассчитывать на намолот 600 тысяч центнеров хлеба, что будет на 210 тысяч центнеров зерна больше, чем в прошлом году.

Особенно радует урожай зерновых в овцеплемсовхозе «Боргойский». Здесь с гектара собирают по 28 центнеров хлеба, а некоторые поля дают и еще более высокие урожаи. Отмечу, что в передовом хозяйстве, в котором в последние годы проведена исключительно большая, а главное творческая работа по повышению культуры земледелия, имеют все возможности повысить среднюю урожайность полей - ряд высокоурожайных массивов еще стоят негронутыми. Вообще в «Боргойском» по валовому сбору зерна уже перешагнули 100 тысяч центнеровый рубеж...

Неплохо идут дела и у земледельцев колхоза им. Ленина. Здесь собрано более 40 тысяч центнеров зерна. Это при средней урожайности с гектара 23 центнера. И в этом хозяйстве хлебоуборочный конвейер работает отлаженно: сказывается многолетняя практика налаживания организационной работы, которой руководство колхоза не перестает уделять максимум внимания.

Отметил бы также земледельцев колхозов «60 лет Октября» и им. Д.Банзарова, поставивших на зернотки более 30 тысяч центнеров зерна каждый. Близки к этому полеводы совхоза «Оёрский», колхозов «Мир» и «Цагатуйский». Последнее хозяйство имеет очень высокий урожай - более 25 центнеров зерна с гектара.

Есть, разумеется, в районе и хозяйства, в которых зерноуборочный конвейер из-за организационных неурядиц, а проще говоря, из-за неслаженной работы их руководителей, время от времени «разбалансируется», что приводит к потерям хлеба...

Это конечно же тревожит, создает нервную обстановку. Однако еще больше нагнетает страсти то, что комбайны в ряде хозяйств продолжают неритмично работать, а порою и просто простаивать из-за отсутствия горюче-смазочных материалов. Это имеет место в совхозах «Алцакский», «Торейский», колхозе им. 60 лет Октября...

Мы много раз обращались за помощью к руководителям Министерства сельского хозяйства и пищевой промышленности, республиканской продовольственной корпорации, однако помощь, к сожалению в основном бывает разовой. Нам же ГСМ нужен каждый день: время то, между прочим, просто бесценное в этот период, уходит, и это грозит значительными потерями. Потому, пользуясь возможностью, прошу руководителей этих структур - помогите и сделайте все возможное, чтобы без потерь собрать с таким трудом выращенный урожай. Надеюсь, что моя просьба будет услышана...

Что же, можно понять А.Ц.Идамжапова, кстати также немало сделавшего по повышению плодородия полей Джиды. Будем надеяться, это же сделают и в республиканских властных структурах.

...На днях Президент республики Л.В.Потапов направил поздравительную телеграмму труженикам района.

Так держать, Джидинцы!

В.БАЗАРОВ.

Байгша оной таряа хуряалга хэээ хэээй хийхээ орёо оршон байдалда үнгэржэ байна. Тоһо түлишын зүйлнүүдэй дуталдахаһаа эхилээд, али бүхы бэрхшээлнүүдэй хажуугаар сагай уларц эхэ һааг ушаруулна. Республикын ажахынуудта энэ харюусалгатай хүдэлмэрийн үдэр бүрийн ябаса тухай мэдэлнүүд Хүдөө ажахын болон эдэе хоолой министрствэдэ ороһоор.

ОРЁО БАЙДАЛДАШЬЕ ҺАА...

Түнхэнэй аймагай колхозууд болон хүдөө ажахын кооперативууд байгша онойнгоо таряа хуряалгы тон орёо байдалда үнгэрһэн гэхэдэ, адуу болохогүй. Юуб гэхэдэ, тийдэ һуужа ороһон бороотой һүүлээр пойтон саһан хаа хаанагүй ехээр орожо, зарим газартай таряан ушаба. Хабтайн унаһан таряа хадаха гэшэ тон хүшэр. Гэбшье эндэхи таряашад бүхы арга шадалаа гаргажа, ургуулаһанаа хуряажа абаха хүсэлтэй, эдэ үдэрнүүдтэ шармайн оролдоно гэхэдэ адуу болохогүй.

Намарай намжаа парата үдэрнүүдэ бүтээсэ ехэтэйгээр хэрэглэхы оролдоһон Захаамнай болон Кабанскын аймагуудай таряашад яһала амжалтатай. Жэшээнь, Захаамнай Михайловкын болон Хамнини механизаторнууд гектар бүриһөө даб дээрэ 18-19 центнер шаргал ороһоо хуряажа, ажахынуудайнгаа тоогуудто оруулна. Харин хүдөө ажахын «Кабанское» предприятини таряашад, һүүлэй мэдээгээр, бүхы таряаланайнгаа мянга гаран гектарынь х-даад ябана. Эндэхид гектар бүриһөө дунда зэргээр 18-19 центнер ороһоо хуряажа абана. Зүгөөр аймаг соогоо ороһоо таряанай тогтууритай ургаса хуряажа абаха талаар нилээд суутай болоһон Байгалай ОПХ-гай механизаторнууд гектар бүриһөө дунда зэргээр 24 центнер ороһоо суглуулаа. Мүт энэ талаар Бэйшүүрэй аймагай «Победа» колхоз мүн лэ амжалтатай гэхэ гү, али эндэхид гектар бүриһөө 20 центнер арбай таряа хуряажа ябанаар.

Мухар-Шэбэрэй аймагай «Искра» колхоз ороһоо таряанай тогтууритай ургаса хуряажа абадагаараа республика соогоо нилээд суутай болоһон юм. Энэ ажахын суута таряашад урданайнгаа солье алдахагүй гэхэн уряа доро мүнөөшье хүдэлмэрилэ. Ургаса яһала һайн. Зүгөөр хуряадаһан ороһон ехэ шийтэй.

Таряанай тоог дээрэхи ошон түхэрлэгшүүдэ эндэхид бүтээсэ ехэтэйгээр хэдэн халаанай туршада хүдэлгэжэ, таряалан дээрэһээ буулгадаһан шийтэй ороһосоо һайнаар хатааха зорилго урдаа табинхай. Нёдондо Хонхольн таряашад 118 мянган центнер таряа хуряажа амбаартаа оруулаа гэхэ гү, али зарим таряалан дээрэһээ гектарай 40-50 центнер ороһоо суглуулжа амжаһан юм. Мүнөөшье жэдэ эндэхид таряашад орёохон байдалда таряа хуряалгата үнгэрлэжэ байбашье, урданайнгаа амжалтые дабтахаар шийдэнхэй.

Зэрлэгээтэ Эдэйн аймагай Борьсогой совхозой таряашад эдэ үдэрнүүдтэ бүхы талмайнгаа гурбанай нэгэ хубине хуряагаа байна гэхэ гү, али ажахынгаа тоог дээрэ 56 центнер ороһоо орууланхай.

Байгша оной таряа хуряалгада республикын ажахынуудта 9100 тонно бензин, 7525 тонно сольарка, 614 тонно тоһон хэрэгтэй. Эдэ шийтэй тоһо түлишын түлөө 50 миллион түхэриг хэрэгтэй болодог байна. Ингээд байхада республикын ажахынууд хабарай тарилгада, мүн ургаса хуряалгада 91 мянган түхэригэй тоһо түлишын зүйл гаргаһалха болобо. Тээд энэнь ашаа хэр харюулахэ? Тодорхойлоһон тоһон орёо болонхой гээд онсолотой.

Зүүн Сибирини нотагуудтай манай Буряадые жэшээд үзэхэдэ, овош, талха таряанай, мяханай зүйлнүүдэй сэн эгээ хямда гээд онсолотой. Манай республикын хүдөө ажахын ажалшадтай хэдэн жэлээр салин хүлһээ абаагүйшье һаа, хүн зонийнгоо эдэе хоолой шухала зүйлнүүдэй сэнгүүдэ дээршлүүлһэнгүй хүдэлжэ байһандаһы тэдэртэ баяр хүргэмөөр лэ.

Д.ХУБИТУЕВ.

БАТА БЭХИ АЖАХЫНУУДАЙ НЭГЭН

Агроном Бальжанима Лхасаранов

Түрэл гаралаараа, үетэн нүхдөөрөө харилсажа, зүрхэ сэдхэлээ тэншилгэхэ, эсбэр агаарта хүсэ тэнхээшье бээгээ оруула ханаатай ажалгаа үгтэлн амаралтынгаа үегэ тоонто нотагаа бусаб.

Амаралтамни эгээл үбнэ хуряалгын халуун хагада дайралдажа, үхэр малайнгаа тэжээл бэлдэхэжэ байһан нотагаархидайнгаа ажал хэрэгүүдээрнь, мүн ажабайда-лаарнь һонирхоб.

ЗАДАТАЙ ТЭНГЭРИДЭ ЗАХИРХА БЭШЭ ААД...

«Ага нотаг руу хая нааша үзэгдөөгүй ехэ бороо хура орожо, хамаг гол горхонууд, тоором нуурнууд эрьһэнэ халижа, хүн зоний ажаһуудалда гай тодхор ушаруулжа байна», - гэжэ Агаһаа Улаан-Үдэ ерһэнлэ хүн иимэрхүү-һонин мэдээ дуульдаг байгаа. Үнэхөөрөөшье, Шэтэ можын, Ага тойрогой дэбисхэр дээрэ гурбан жэл соо ородог шинг нойтон мүнөө зун оройдоол нэгэ нара (ноль) соо хүлэгөөр адхажа байһандал адли аадараар адхараа бшуу.

Бороо хураһаа боложо, Агын аймагай Гүнэй совхозой гол шухала ажалнууд нэгэ нараһаа үлүүтэйгээр хойшолуулагдаа. Тэрэ тоодо үбнэ хулһан августын хори гаранаар эхилһэн байна. Урид жэлүүдтэ наа, энэл үедэ үбнэн хорёо хотондоо оруулагдажа байдаг хааб даа. Зүгөөр борооһоо боложо ажал наатаа, үер гай гасалан ушаруулаа, хаа хаанагүй хаалта хүхэ булагууд тэһэрээ гэлһэнэй үлүү. Байгааһи өөрын жама ёһоор хамаг юумэ тэнсүүлжэл байдаг...

ГҮНЭЙНХИД СУУГАА АЛДАНАГҮЙ

Гүнэйн совхоз Агын бусад ажахынуудтал адли гол түлэб мал ажал эрхилдэг. Малаа тэжээхын тула таряа талха тарижа, жэл бүри яһала һайн ургаса хурядаг. Гэхэтэй хамта, Гүнэйн ононой хамнигад һайн шапартай шэмэтэ тэжээл гэхэ гү, али силос, сенаж, витаминтай ногоон талха, замбаа горитойхоноор бэлдэхэдгээрээ Агада, мүн Шэтэн область дотор анхан саһаа суурхадаг юм. Иимэ хүндэ сагта һайн заншалаа мүнөөшье алданагүй. Ажахын байдал тоо, баримтанууд дээрэ хараад үзэхэ гэжэ малай тэжээл бэлдэхэхэ зорилготой отрядтай дарга Бальжанима Ринчинович Лхасарановтай хэһэн хөөрлөдөөн:

Жолоошон Бата Базаржаров

-Энэ жэл 6,5 мянган тонно силос, сенаж дараха түсэб табигданхай. Нёдондо ж э л э й х и т э й сасуулахда, мянган тонноор үлүү юм. Ургаса тухай тодорхойлобол, өбөс тоһолиг редькэтэй (редька масличная) холижо тариһан гарһаа гектар бүриһөө 80 центнер, харин рапс - 100 центнер хуряагдажа байна. Ажалай арбан үдэр соо 3,5 мянган тонно силос нөөсөлөгдөө. Түсэбэйнгөө нүгөө хахадые арбаад үдэр соо гэхэ гү, али сентябриин 2-то дүүргэхээр багсаанабди.

-Тухайлахда, оройдоол хорёод үдэр соо эды ехэ тэжээл ноосэлхэ байнат. Олон ажалшад, трактор, техникэ хабаадуулагдана гэшшэ бээ?

-Һайн сагта трактор, техникэ гэшшэ даншые олоор хабаадуулагдажа, нилээд гаргаша ехэтэйгээр ажал бүтээдэг хаабдаа. Харин мүнөө дураараа хүдэлгүүлэгдэхэ трактор үсөөн болоо. Тиигээдшые түлшэ тоһоологын материал үрда орохоё болигдоо. Тиигэбшые КСК-100 гэлһэн түхэлэй гурбан комбайн, хүндэ ашаа зоохэ аргатай зургаан «Урал» автомашина, нэгэ-нэгэ ДТ-75, К-700 гэлһэн тракторнууд хабаадуулагданхай.

-Машина, трактор хаагажа, хэзээшье ехэ ажал гаргадаг ааб даа. Шүрэб шүнхэ, запас хэрэгсэлнүүдые бэдэржэ, баһал ехэ сагаа барана ёһотой.

-Манай совхозой МТМ-гэй ажал үндэр хэмжээндэ бүтээдэг юм. Токарна, слесарна, электро болон газар гагнуур, хүүднээ гэхэ мэтэ нарин ажалнуудта дээдэ гарай мэргэжэлтэд хүдэлжэ байдаг. Эдһээр хамнажа,

Жолоошон Владимир Будаев

Жолоошон Зоригто Дондаков

дээршые заһабари түргэн болзорто хэхэ арга боломжотой. Тиихэдэ ахамад инженер Баяа Дугаржанов, автопаркые даагша Даша Цырендэшиев, МТМ-е даагша Хэ-шэгтэ Жигжитов гэгшэ ябуулгатай хүбүүдэй габьяа эндэ ехэ гэжэ ханагадгаби.

Б а л ь ж а н и м а Р и н ч и н о в и ч э й хүтэлбэрлэжэ байһан отряд ганса силос, сенаж бэлдэхэхэ гадна үшөө 400 тонно жэжэдхэгдһэн ногоон тэжээл АВМ-дэ гаргаха, 14 мянгаад хошиңдоо хүсэд хүргэхэ 3000 тонно үбнэ хадаха түсэбтэй.

Тобшолоон хэлэхэдэ, Гүнэйн совхозой 1800-гаад эбэртэ бодо мал хүсэд хүрэхэ тэжээлтэй үбэлжэхэ, тэрэнэй 200-гаад һаамхай үнэсһэнэ үбэл-хабартаа үдхэн һу хаалишад наажа, 1300-гаад гүнэйнхидые зоохэй тоһоор, мүн дутуу сонгоогдһон колбасагаар, мяхаар гүйсэд хангаханаа гадна Забайкалһин түмэр харгын управлениин (Шэтэ хото) хүдэлмэрилэгшэдые, мүн тэрэнэй мэдлэн болыңца, поликлһинкые шэгэ сагаан эдгээгэр таһалдуулагүйнэ дамжагүй.

Бадмажаб ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ. Авторай фото.

Электро-гагнууришан Алдар Санданов

АЖАЛАА ШАНГАДЖАБАЛ, АМА ХООНОН НУУХАГҮЙБДИ

нара хахадай хугасаа соо бороожоһон тэнгэрийн үлэнэй забһараар наранай бултайхатай сасуу Агын тойрогой захиргаан ехэ шухала суглаа зарлаба. Энэнь үбнэ тэжээл бэлдэлгэдэ ба ургаса хуряалгада зориулагдаа.

Гурбан мянган шахуу гектар таряанай талмай ган гасурта, һүүлээрнь уры үертэ орожо хосороошье наань, үшөө 33 мянган гектар газарһаа орооһото ургамал хуряагдаха байна. Дунда зэргээр гектарай 11-12 центнерээр жэгдэрхээр хараалагдана.

Могойтын районной ажахынуудаар ургаса бусадһаа үлүүбтэр. Зарим нотагуудта (жэшээлбэл, Хүнөөшэ, Урта, Хара Шэбэр, Хүнхэр гэхэ мэтэ) таряан һайн ургаа, гектарай 15-16 центнер гараха янзатай.

Энэ суглаае округой гулваа Байр Жамсуев хүтэлөөд, өөрынгөө орлогшо Б.Галсановта үгэ үгэбэ. Суглаанда хабаадагшадтай һанамжануудһаа тухайлахда, энэ жэлэй ургасые хайшан гэжэ эмхитэйгээр, бүрин түгэс суглуулан нөөсөлхэ тухай сэдхэнэ янзатай. Энэ талаар таарамжатай хэмжээн яһала абтанхай. Үшөө хабар байхада, округой захиргаанай бюд-жетнэ бэшэ жасаһаа үнэгүй урьһаламжа хүдөө ажахынхид-та үгтэжэ, хабарай тарилгын,

тэжээл бэлдэлгын ба ургаса хуряалгын үедэ хэрэглэгдэхэ тоһо түлшын асуудалнууд шиндхэгдэнхэй. Үшөө тиихэдэ ноһоной, хүдөө ажахыда үгтэдэг нэмэлтэ түлбэрийн (дотациин) мүнгэн нэмэгдэхэдэ, мүнөө жэлэй ажал хэрэгүүдые гүйсэд тэдхэхэ аргатай байна. Элдэб үмсэ, хамтын банкнуудһаа мүнгэ гуйха хэрэг гарахагүй аабза.

Мүнөө үедэ хуряалгын техникэ бэлдэлгын халуун ажал түгэсэхэ тээшэ боложо байна. Орой хамта 150 гаран комбайнууд түхээрэгдэхэ түсэбтэй. Тиихэдэ шабартай, шингтэй таряалан дээрэ гэнжэтэ комбайнууд ябуулагдаха ёһотой. Тэдэниие бүридхэжэ заһабарилаад, лаб таряанай гараха талмайтай ажахынууд худар ябуулагдаха байна. Жэшээнь, Дундгарын районной хүдөө ажахын захиргаанай дарга Б.Хабиновой хэлһээр, 13 гэнжэтэй машинанууд бэлдэргэй.

Суглаан дээрэ үгэ хэлһэн зоний һанамжа дурадхалаар, поли бүхэндэ тусхай таарамал арга нүхэсэл хэрэгтэй. Жэгдэ

нэлэнхы, нара һалхинда шаруулжа эгшэһэн талмайда амыарлангүй сэхэ хадаха ёһотой байна. Харин ехэнхи таряалан амыарлан хуряагдахаар хараалагдана. Тиихэлээр ногоон түүхэй, буртүйр үбһэтэй абгха болохоодо, тоогой ажахы айхабтар удха шапартай байха болоно. Мүн тэрэшэлэн электрын элшэ хүсэн таһалгаряагүй үгтэхэ ёһотой гэжэ тэмдэглэгдээ.

Ямар аргаар, гээлтэ хоролто багатайгаар хуряалга ябуулаха тухай хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат фермер С.Батомункин хөөрөжэ үгэбэ. Энэ жэл ургаса муу бэшэ, һүдэгтэ, Согто-Хангил болон бэшэ бэшэ ябаһан газараар гектарай 16 центнер жэгдэрхэ арга нүхэсэл байна гэбэ. Тиимэһээ бүхы хүсэ шадалаа, мэргэжэл оньһоёо орооһо ехээр абахын тула элсүүлхые уряалба. Гэхэтэй хамта эрдэмтэ агроном паар гэзшые сэбэрлэхэ, дахяад хахалха дурадхал оруулаа. Имагтал энэ жэл паартай байһанһаа боложо, хаа хаанагүй таряатай байха янзатай байна.

Урдань олон жэл соо

колхозые хүтэлбэрлэһэн, мүнөө «Улаан-Одон» хамтаралай түрүүлэгшын орлогшо Н.Ленхобоев үгэ абажа хэлэхэдэ, энэ зунай зарим тэды түгшүүритэ байдалһаа һурдэхэ, тухашарха юумэн байхагүй, харин үбнэ таряанай ургаа хадан, тэдэниие гээлтэ хоролтогүйгөөр хуряан нөөсөлхэ тухай шармайе гэжэ сугларагшадта хандаба. Тиихэ зуураа ургасаяа хулгайһаа һэргылхые тэмдэглээ.

-Юрэдөө газар дээрэ байгаад үлдэжэ дааража ябаха гэһин нүгэл юм байха. Ябаһан хүн яһа зууха гэдэг бшуу даа, - гээд үгэсэ түгэсхөө һэн.

Хүнөөшын ажахын ахамад агроном Ц.Ж. Нимаев мүн сэгтэй дурадхал һанамжануудые хэлэбэ. Таряа хуряалгада удаашаржа болохогүй. Хэрбээ 10 үдэр ажал унжагайраа наа, 7 процент ургаса хосорхо. Саашадаа бүришые ехээр гээлтэ гаргаха ха юм. Агрономой хэлһээр, сабшала ба хуряалгын забһар удаарха ёһогүй. 5-6 үдэрһөө саашалжа болохогүй.

Поли бүхэнэй байдал үдэр бүри шэнжэлэн шалгаад, сэхэ хуряаха гү, али амыарлан

сабшаха хоёрые зүбөөр ябуулаха шухала.

Энэ жэл 3 мянга шахуу гектарта орооһото культура ургуулжа, муу бэшэ ургаса хүдөөжэ байһан Хүнхэр нотагай ажахын хүтэлбэрлэгшэ В.Цэдэшиев таряан ажалай шухала удха шапарые тэмдэглээд, адуу малай хүгжэхэ бэхнэжэхэ асуудалда тогтобо. Энэ талаар хони хурьгадай үүлтэр һайжаруулаха, ашаг шэмыень дээшлүүлхэ хэрэгтэй хойшулуулашагүй байһыень, һануулаа.

Мүн удаа дараалан үгэ хэлһэн Хялып совхозой директор Б.Номоголов, Могойтын совхозой директор Н.Жамбалов, Табтаанайн ажахын түрүүлэгшэ Ц.Дамдинжапов гэгшэд дээрэ хэлэгшэдэй һанамжа дурадхалуудые даган дууряагаад ябуулжа байһан хэмжээ ябууланууд тухайгаа элдхэбэ.

Үбнэ хуряалга хура борооһоо хохидожо, хойшолоошье наа, үшөөл саг байна. Энэ ажал саһанай оротор үргэлжэлхэ гэлһэн зорилго табигдана.

Ажалаа шангадхажа, амидарха саг ерээ гэжэ зог ойлгожо эхилэ янзатай.

Цырендондок ГОНГОРОВ

УЛААН-ҮДЭ

Буряадай гүрэнэй университетэй экономикын болон хүтэлбэрлэгийн халбарид буряад хэлэй загсгадаг гэжэ манай сониндо нэгтэ блэй бэшгэдэһэн.

Энэ заалтын зорилго хадаа үрэгт: гансаише хөөрлэдэжэ хургаха блэй, харин буряад арадай үндэһэн соёлтой, ёһо заншалнуудтай, ажалайдалтай гүнзэги танилсуулга болоно. Энэ талаар багшанар элдэб арга боломжонуудыг хэрэглэдэг, бэдэрдэг. Ингэжэ, энэ зундаа тус халбарин буряад хэлэй 5 багшанар 2 оюутад таяа Дотор Монголой Шэнэхүүн шотагаар ябажа, тэндэхи буряадуудтай танилсажа, хуралсалай талаар холбоо бариса байгуулгын «түрүүшын хараагайнууд» болоһон байна. Энэ эгэ түрүүшын туршалгын үүсхэл ганса халбарин блэй, харин бүхы

схэ хургуулин дэргэдэ саанадаа үргэлжлүүлэхэдхээр хараалагдана. Буряад хэл үргэнөөр избтэрүүлхэ хэрэгтэ сэхэ хургуулин хүтэлбэрлэгийн, илангаяа ректор С.В.Калмыковой үүрэгэ тон ехэ юм гэжэ тэмдэглэһэн.

Багшанар, оюутад өөрынгөө мүнгөөр ябалса ерэн байта, тиимэһээ ошоожо шадаха оюутад хоёр лэ байгаа. Эдэ долоонше хэд бэ гэжэ нэрлэ хая, иимэ: багшанар Б.Д.Шожоева, Г.Х.Ц.Гунжитова, Б.Д.Цырендоржиева, С.А.Дашиева, А.А.Дугарова, оюутад Н.Гаранина, Н.Сафонова.

Доро, манай анхаралда багшанарай, оюутадай Хитадаар ябаһан тухай замй тэмдэглэлүүд, ханамжанууд.

Урихан, Налан-Удзы... Бидэни ород хэлэндэ ороһонтой адли, хитад хэлэгэише һаа, нэгэише хитад нэрэ үгэдэггүй. Поини гэхэдэ, мангай адьяар хитад үгшүүдыг хэрэглэн хөөрлэдэжэ. Жэгэишэ, манай «телефонтой» гэдэгтэл, «дэнхуатай» гэхэ, «автобусоор ерээб» гэхэндэл, «нимбоджоор ерээб» гэжэ хэлэхэ. Ихэ һонин байгаа һэн.

Элдэб «дэнхуа», «дэншинүүдэй» (сэхир экран) талаар Хитад гүрэн мааналһаа холо ошоһон байна гэжэ тэмдэглэе. Жэгэишэ, үйлсөөр ябаһан хүбүүдэй хоёрдох бүхэишын шахуу манай эндэ хомор харагдадаг со тово телефонудтай

гү, али үгы һаа, пейджертай харагдана. Юрэл, минни һанахалда, Хитад маандале олоһон оюмээр хооло хаянхай. Гэгэиджэ ябаһан ад, гэнгэ бээл эвэжэ, урагшаа даб гараһан урилдамангай жэгэм эр хүн жэгэм эхэ тургалдөө бшуу. Бүхэ оюмни арагүй гүрөөр хубилна. Манай хараһаар байтар, үндэр томо гэрүүд боложо, шэнэ буудалнууд нэгдэжэ байгаа һэн. Худалаар хэлэгүй һаа, хэдэ жэл соо (манай хаяр) баригдаха юумэн һаа соо баригдана хэбэргэй. Манай байһан буудалай хажуудай барилгада худалгаринь хоногой 24 саг соо талалгарягүй ябажа байгаа һэн. Баруун сомондо байхадаа, Намжилмаа багшангай энэни тухай хөөрлэдэһөнөө һаналд. Намжилмаа абгайи «Хитад гүрэнше тоонгүй байхаар блэй болоно» гэхэн үгэлүүд ухаанда ороно.

Гэгэише, зарим гэдэ юумэнишэ 10-20 жэлэй сааналдал үлэнхэй. Шэд, шулуугаар баригдаһан яларма, толормо байһанай арада муулан шабардала гэрүүд бөрсөйходо ко һууа юм. Юрэл, Хитадта бэ бэтгэе таарахагүй юумэн (белал манай ойлгосоор) ямариньсгүй таараад, «хаяа хадхаад» байдаг байна. Гайхахаар, гайхуулхаар юумэн олоһон байгаа даа. Бүхэ юумэни «амаа ангайгаад» лэ хаража ябалдан даа.

Хоёрхэ юумэн дууһангай ааб даа. Тимэһээ бинни шэгэд энэ бэшгээ дүүргэһүү.

Уулзахадаа хоёрхэ юумэс үлээһүүл даа. Энэ фото-зурагуудыг хөөрөөндөө нэмэри болгон эльгэбэб. Зай, баяртай. Уулзагараа...

ШИНИИ ГАРМА-ХАНДА

ГАЙХАЛТАЙ ОРОНОЙ ҮЗЭГДЭЛНҮҮД

Тимэ дээрэһээ сэнгүүдынь баганууд. Түрүүшээр бшоод ябахалда, жаргалтай орон руу гэнгэ ороһон шэнги байгаа һэн. Гэгэише, тэндэхи зон мүнгээс тооложо шаладаг даа. Хүнүүд олон, шинни хээгүй юумэ хээ хүнүүд дүүрэн. Тимэһээ нарин байха хэрэгтэй. Хитадай хотоор ябахалда, бидэ нэгэишешалһогтуу хүнине хараагүйбди. Архинь элбэгшэ, үнгүише һаа, тэдэ ехэнхидэ нивээс уудаг байна. Бидэише бага нилээн уугаабди. Амгатай даа. Пнвэжэ нэрэжэише, уужаише шаладаг зон байгаа һэн.

Бэжэнишэ

Амар мэндэ, алтан минни Танихан!

Үпөөхи үни хүлээгдэһэн аяншалашини одоо гэртээ бусажа, амиды мэлтээс мэдүүлэн һууна гэһэнб. Панахалдин, эжи та хоёр лэ эгээ ехээр намайе хүлээһэн байхат даа. Эжыүхтэрөө һанаагаа зобохо, шинь тэсэн ялажа, «хүлөөрөө хүрһэ сохижо». «Далай» асуудалнуудыни һайн тухайлаб. Тээд юунһээ эхинэлтэйб? Болоннуудни ямар нэгэ тоомгүй үхибүүдтэй бээ бээс түлхилдэнэ. Юрэл, хаана ошоһонһоо, хаагуур ябаһанһаа эхилһүүл даа. Юундэб гэхэдэ, заримашууд мааналһаа та хаана ошоо юмга, Хитадгү, али Монгол гү гэжэ байжа һураа һэн. Бидэ, Тания, Хитадай Дотор Монгол гэжэ автономито аймаг (манай хаяр край гэхэ гү даа) ошоһон болоһобди.

Тэрэнэй Хүлэн-Буыр гэжэ аймагай (область шэнги) Эвенк хушуунда (райондо адли) гурбан буряад шотагууд бин юм. Мүнги шулуун сомон, Баруун сомон, Зүүн сомон. Тэндэхи буряадууд гэхэе дуулаа һэн эгээи даа. Тэдэмнай манай Буряадһаа гаража ошоһон (хубисхалай һүүлдэ) эмигрантнууд гэһэнб даа. Буряадуудһаа гадна Эвенк хушуунда элдэб үндэһэн байдаг байна: монголнууд (үбэр), дагуурнууд, хамнигад.

Юрэнхи дээрэ Хитадта 60-аад ондо олодо яһатан байдаг. Тэдэ хайда гүрэнэй миллиард гаран ажаһууһандай 80-яд миллион лэ болоно. Инхэдэ 90% гаранинь хитадзон, 7%-8% лэ - бэшэ яһатан гэһэн. Тэрэ 80 миллионийн 6 мянанишэ - буряадууд. Далайн нэгэ дүһал...

Ямар бэ гэжэ гү тэндэ? Оңдоо. Эгээ түрүүшынхнээ намайе юун гайхуулаб гэхэдэ, хүнэишэ олон. Тинхэдэ үшөө тэндэхи зоной, илангаяа хитадуудай шанта шангаар дуугаралсадагынь. Ятараа шангаар дуугардаг зон гэһэнб гэжэ мааналай гайхахалда, Хитадта шангаар дуугарагүй һаанин, шамайе хүн гэжэ тоохогүй гэжэ ойлгуулаа һэн.

Хүнүүд тэнгэ ехэнхидэ наймагаражамидарна. Үйлсөөр ябахалда, хотын үүдэн бүхэнгэй дээрэнгэ юумэн бэшгээтэй-нэгэ һаа, магазин байха, үгы һаа - ателье, али һаа - эдэ хоолой газар. Эдэ хоолой газарнууд гэжэ - хойно-хойноһоон. Эдэ газарнууд булта үмсын, бүлын үйлдэригүүд болоно. Үмсын ажал гэжэ тэндэ ехэ дэлгэрэнхэй. Юундэб гэхэдэ, Хитадта татабаринь (налогын) байа. Үмсөөрөө ажаллажа, олво олохо арганууд дүүрэн. Үмсөөрөө оёһон юумынишэ үмдэхэ, бөдлэһенишэ эйнхэ зонше бин.

Дэлгүүрэй экономикын ёһо гуримууд, хуулинууд, харилсаан тэндэ баһа баараяа олоһонхой. Ушар ушарһаа үпэ сэн болохо унахань гайхалтай гүрэн. Зунай хаһа дүүрэб гэхэдэи сасуу, зунай хубсаһанай сэн шигээд ехээр доошоо бууна. Магазинда орожо ябахалда, шүхрүүд нэгэ сэнгээр байһан ад, гарахадангай үнэгэй болоод байха юм. Ушар юуб гэхэдэ, манай магазиннар ябатар, газар бөрөө орожо эхилдэн байгаа. Гэхэ мэтын юумэн олон ушараал даа.

Манжуурта ехэ һонин байна. Тэндэ, хилин хажуудахи хото һэн дээрэһээ, манайхин ехэ олон. Ехэнхинь аралжаа наймаашад. Манжуурай наймааша хитадууд булта шахуу «ород хэлэгүйнүүд». Нушкни, Толсгойе ород дээрэни уншахыень бүү мэдэе, харин «онгэишесем абын даа», «онгэишэи эгээ бага сэн», «үнгүйе олохогүйиш» гэхэ мэгые бидэ хоерһоонше дээрэ хэлэхэнь магадгүй. Тинхэдэ үшөө Манжуурай бинимли ород хүнл гэжэ байха. Эне гэжэ үхэхөөр даа. Эндэише бидэ хоёр нэгэ бага дээрэ бэшгээ аа гүбиг даа.

Хитэ гарахалдаань эхилжэ, хитад хэлэгүй ехэ зобохо блэй гэжэ айгаа һэмди. Хээбэ да багадаа нэгэ хүн тухай «тэрэнни шамайе алахам гэхэдэише, ойлгодоггүй юм» гэжэ дуулаа. Тэрэнше ехэ гэ

хайрладагаа һанааб. Бааран, хэлэхэдэнь ойлгонгүй байхань аал даа гэжэ һанаагаа зободот бэлдэйб. Харин бидэ тимэ аягүй байталда нэгэише ороогүйбди.

Юундэб гэхэдэ, сээрлингэй хүүгэдэ дугтугүй нарин харууһан доро ябаабди. Хитэ гарахатайманай сасуу мааналдыг тэндэхи буряадууд танилаба һэн. Тингээд лэ саанадаа мааналдыг бүхэ тээ хүлгэжэ, хаража ябаа. Айһан хүнэй ямбые дүүрэн үзөөбди даа. Хэдхэн соо тэндэ байхаламангай, шэнгэтаншинуудай түрэлнүүд шэнги болоо һэн. Даша-Нима, Гүгөөмэл, Тэмсэл, Буда ахай, Жалма абгай, Жогмэд-Сэрэн ахай - үшөөише олон ааб даа - эдэ булта мааналдыг сээрлингэй хүмүүжүүлэгнэлдэл дахуулжа ябаа. Дахин тэндэ ошоһонб даа гэжэ һанагдаа хина. Ошохоб гэжэ найдалдаа. Үшөө Даша-Нимын буузанууд һанаалда ороно! Манжуурта байхадаа, бидэ Даша-Нимын гонгодо (хоолой газар) элээлдэг һэмди. Тэндэ ганса буряад элээб бэлдэб. Хари газарта ошоод, буузаа элгэжэ һуухалда, ямар гоё байгаа һэн гэһэнб. Айлай элээ амгатай гүбэгтэл, Даша-Нимын буузанууд мүнөөише «логым хублэргэйе һалгануула». Юрэл, 70-аад жил соо Хитадта байһанше, буряадууд үпөөхинь мяхаяа, буузаа элгэхэ дуратай. Хитад элээ элээ юм ааб даа, харин гоё гүлэбшэни шаарда үлэнхэй.

Ямар гоё буряад нэрэнүүдыг үгэнэ гэһэнб! Сэлмэг, Номин, Наниш-Баатар, Ариун-Гөөхон,

Түрүүшынхнээ морин дээрэ

ОЮУТАДАЙ НЮДӨӨР

Танын анхаралда 3-дахин курсын оюутан Наталша Сафоновагай найруулага дурадханабди. Энэ зун бидэ Хитад (Дотор Монгол) ошоһобди. Бидэ тэндэ буряад хэлэ үзэхэе ошоһобди, олон түмэ мэдэжэ абаабди. Бидэ Хитадай дүрбэн хотонуудта ошохо үзөөбди. Манжуур, Хайлаар, Нангун, Бээжэн. Үшөө Баруун сомондо байгаабди. Баруун сомон манай колхозтой адли. Тэндэ шэнэхэнэй буряадууд ажаһуудаг. Дотор Монголой буряадууд манай буряадуудтай адли бэша. Тэдэнэр буряад, хитад хэлэн дээрэ хөөрлэдэб, тэдэнэй ажабайдал хитадуудай ажабайдалтай адлирхуу. Ниһур шарайныше оңдоо. Тэдэ буряадууд манай буряадуудта орходоо, бэээрэ бүхэ, хүдэр үндэрчүүд. Мал хараха гэжэ тэдэнэй гол түлэб ажал юм. Тэдэнэр үхэр мал, хони, мори, тэмээ үсхэбэрилдэг. Бидэ тэндэ наһатай хүнүүдгэй хөөрлэдөөбди. Тэдэ манда өөһэдэнигөө ажабайдал тухай хөөрөжэ үгөө.

Августын 1-дэ Эвенк хушуунай 40 жэлэй ойн баярай һайндэр гэмдэглэгдэе. Энэ ехэ гоё һайндэр болоо. Тэндэ түрүүн ехэ жагсаал үнгөрөө. Тэндэ амитадыше жагсаа. Бүгэ тамирай мурсысүүд үнгөрөө. Тэдэндэ бүхэ барилдаан, мори урилдаан ехэ дэлгэрэнхэй. Энэ һайндэр орой бэлатор болоо һэн.

Нэгэ хэдэ Баруун сомондо байгаад, бидэ Бээжэн ошоһобди. Бээжэн ехэ гоё хот. Тэндэ урданай ба шэнэ заншалнууд хамта наймаа тааралдал байдаг. Бидэ һонин гайхалтай газарнуудыг хараабди, жэшээхэдэ, Сагаан хана, амаралтын сээрлинг, каанай ордонуудыг, урданай байшангуудыг. Үшөө бидэ тэндэ хитадай эдэ элгэе үзөөбди. Тэрэ ехэ амгатай, заримдаа хурса байгаа. Намда Хитадта хуу юумэн найшаагдаа. Минни һанахалда, манай буряадуудта ганса түрэл хэлээ хүгжөөжэ бээшэ, харин Дотор Монголтой холбоо харилсаа байгуулха хэрэгтэй.

Н.САФОНОВА

ПАНОРАМА

ШЭНЭХЭЭН - БЭЭЖЭН

Хитад хургуули тухай

НУРАЛСАЛАЙ «НЮУСА»

Нүүдэй үеын Хитад гүрэнэй хүгжэлт тухай мэдэжэ юм ааб даа. Энэнь юун дээрэһээб гэжэ бодолгото болохоор... Гансал зүб экономика шэглэлээ гү? 60-аад онуудта Совет гүрэнэй замбуулин руу үргэнээр дабшахада, американецууд «нюусань» юрын лэ хургуулида гэжэ шэнжэлгэнүүдые хээ юм гэдэг. Магад, Хитадай «нюуса» баһал эндэ хадагалаатай. Юундэ тингэжэ ханагданаб гэхэдэ, хитадууд хуралсалайнгаа байгуулгада (система образования) манай гүрэнэй 50-аад онуудай жэшээ дээрэ үндэһэлнэбди гэжэ тэмдэглэнэ ха юм. «Нюусень» гүнзэггөөр малтаашьегүй наа, энэ асуудалаар хараһан, үзэһөнөөрөө хубаадаа.

Хитад хургуули хэдэн шатануудтай: 1-дэхиһээ 5-дахи анги (класс) болотор - бага хургуули, 6-9-дэхи ангиууд - дунда хургуули, 10-11-дэхиүүд - үндэр дунда хургуули. 9 жэлэй хургуули хүн бүхэн заатагуй дүүргэхэ ёһотой. Хурагдах жэлдээ хоёр амардаг: зундаа 1 нара, үбэлдөө 2 нара. Сэлэлтэнүүдын процентээр табигдадаг. 90-100% - эгээ эрхим хурагдадаг. Эжы абань

нумуудай түлөө мүнэ түлэдэг юм. Хахад жэлэй түлбэринь 60-200 юань. Энэнь хэды, ямар ном, хургуулиб гэхэ мэтэһээ дуудыдадаг.

Саашаа хураха, мэргэжэлтэй болохо гээбэл, мүнэн хэрэгтэй. Харин манай эндэхи «оролгын» үбшэнгэ асуудал ондоогоор шийдхэгдэдэг байна. Хураха дуратайшуул үндэр дундаа дүүргэхэдээ, хэдэн бэшмэл шалгалта тушаана. Тэдээн соогоо ямар мэргэжэлдэ, хаана хурахаа ханааб гэжэ бэшэдэг. хурагдахад нэрэ, обог нюуса байха юм. Ажалнуудыень провинциин хуралсалай комитет шалгана. Бүхы дээдэ хургуулинууддэсээрээ (разряд) илгардаг. Ямардэсэй хургуулида хурахаб - абань сэгнэлтэнүүдхээ дуудыдаха. Хүдэлмэриешини шалгаа, ямар дэсэй дээдэ хургуулида хурахаарбши гэжэ хэлэгдэхэ. ханаад үзэхэдэ, ехэ амар шэнги. Манайхида ади арбан тэсшэн саархануудаа тушаагаад, шалгалта барааб гэжэ зобохо хэрэгтэй.

Хитадта ехэ олон мэргэжэлэй дунда хургуулинууд бии. Дээдэ хургуулинууд баһал олон, тэндэ 2-5 жэл соо хуража гарахаар.

Оюутдай ажабайдал хүнгэн бэшэ даа. Үглөөһөө үдэшэ болотор хэшээлүүд. Наадаха, сэнгэхэ сүлөөгүйнүүд, Стипенди гэжэ үгы шахуу, байгаашье наа - бага. Бүхы оюутадта хамтын байра үгтэдэг юм. Хүбүүд, басагадай байранууд амяараа, таһалганууд соогоо олоороо байдаг. Тэндээ эдэ хоол бэлдэдэггүй. хуралсалай үедэ хадамда гаража гү, али һамга абажа огто болохогүй. Үгыл наа, хуралсал дүүрээ.

Тиэхэдэ үшөө нэгэ маанадые һонирхуулан асуудал - тэндэхи буряадууд хургуули хэхэ, эрдэмээ дээшэлүүлхэ аргатай гэшэ ха гү?

Шэнэхээнэй 3 буряад сомонуудта бага хургуулинууд бии. Баруун сомоной дунда хургуулида Зүүн, Мүнгэн-Шулуунай үхибүүд эржэ, 9-дэхиэ дүүргэдэг. Бүхы хэшээлүүд монгол хэлэн дээрэ заагдана, бэшэлгэ - хуушан монгол. Буряад хэлэн мийн лэ хоорондоо хөөрөлдэхэ, ярянай хэлэн болохонхой байна. Аймагай түб Нантун, Хайлаар хотоор байдаг буряадууд дуратай наа, үхибүүдээ хитад хургуулида оруула. Саашаа хурахада, энэнь ехэ илгаагүй. Хитад хэлсээ булта

Баруун сомоной хургуулида

шудална ха юм. Тиэгэбшье хитадһы дээрэ гэжэ тоолохо хүнүүд мүнөө үсөөн бэшэ дайралдана.

Манай танил болоһон Бадмын Намжилмаа ингэжэ хөөрөө һэн: «Хитад гүрэнэй олон үндэһэтэн соо буряадууд ажалдаашье, номдоошье бэрхэ гэжэ тоологдодог. Хүхэ-Хото, Хайлаар хотонуудта хэдэндээ дэсэй буряад мэргэжэлтэд, профессорнууд хүдэлдэг. Үхибүүдээ хургаха гэшэ түрэлхидэй наһини уялга юм ааб даа». Энэ үгэнүүдээ баталан гэхэ гү, Намжилмаа-багша гансаараа 3 басагадаа хүл дээрнэ табича байна. Сэсэгмаа басаганинь Бээжэнэй ехэ хургуулида хурана, багань сээрлигэй багшын дунда хургуулида.

хуралсалайнь жэлэй түлбэри: нэгэнһын 10 мянга юань, нүгөөдэһын 4 мянга юань. Энэнь ехэ үшэтэй. Нюотагай зон, түрэл саданар туһалалсанал даа. Дуида басаганинь мэргэжэлэй хургуули дүүргээд, нюотагтаа хүдэлнэ.

Мүнөө хитад залуушуул шадаал наа, мэргэжэлтэй болохоёо оролдно. Үшөө нэгэ найшаалтай юумэн гэхэдэ, багшын мэргэжэл, хургуули бүхидөө гүрэн түрэдөө, арад зондоошье ехэ хүндэтэй, үндэрөөр сэгнэгдэдэг байна гэжэ ахархаар.

Иимэрхүүл даа, юрэнхы дээрээ хитад хургуули.

А.ДУГАРОВА.

ТЭСЭМТЭЙ, ДАРУУ, СЭСЭН...

Эхэ хүн хадаа дэлхэймнай эхин гэжэ хүн бүхэн мэдэнэ. Гал гуламтаа сахихадаа, үри хүүгдээ хүмүүжүүлэхэдээ, ажал хэрэгээ эрхилэхэдээ, буряад эхэ илангаяа шадамар гэшэ. Тиимэһээ Үбэр-Монголой эхэнэр хүн ямар байдалтайб, ямар эрхэтэйб гэжэ ехэ һонирхон байнабди.

Нэн түрүүн хадаа ажална бэрхэнь, ханидаа түшэгтэйнэ обёрогдоо. Хуулар тэндэ 22-тойһоо хадамда гаража болоно. хуралсалай үедэ хуби заяагаа холбожо огто болохогүй гэжэ дээрэ хэлэгдэнэ байна. Энэнь нэгэ талаар найшаагдамаар. Гэр бүл хуралсал хоёрой хоорондо байха гэшэ хүндэ хэрэг гэжэ манай залуухан аба эжынэр болоһон оюутад мэдэрнэ. Тиимэһээ тэндэһээ жэшээ абамар лэ байна бэшэ гү? Үдэхэ үнэржэхын гүрэнэй тусхай түсэбэй ёһоор буряадууд 3 үхибүүдтэй болохо аргатай, Ачганар - 2 үхибүүдхээ дэшэ бэшэ. Энэнь баһа нүгөө талаһаа эдэб хойшолоһтой. Эжынгээ халуун умайда һаял түбхинэжэ байһан пяхые хүйтэн түмэрөөр хобхо хюһажа абаха хэрэг тэндэһье үзэгдэнэ.

Тэндэхи эхэнэрнүүд тэсэмтэй,

шанга бэстэй гээ наа, алдуу болохогүй. Маңда 6-7 нараһаа декретнэ амаралтада гарахадань, тэндэ иимэ «амаралта» байдаг юм гэжэ дуулаашьегүй хүн

байна. Үхибүүдэйнгээ мүнэдэлһэнэй хүүлээр хоёрхон нара болоод лэ, эхэнь ажалдаа гарадаг, гэрэйнгээ ажал хэжэ захидаг. Гэрэй ажал хэзээ барагдахаб даа! Үглөөнэй 3-4 сагта бодожо, үхэр малаа наах (1-2 бэшэ, 10-аад гаран), эдэ сайгаа бэлдэхэ, гэртэхи газаахия арилгаха, хубсаһа хунараа хадхаха...

Хуби заяагаа ниилүүлхэ хэрэгтэ ехэ харюусалгатайгаар хаңадаг байна. һалһан айлууд гэжэ хомор. Түрэ хуримууд урданайнгаа ёһо заншалаар, ехэ гоёор үнгэрдэг. Харин тэрэн түрэ хэжэ байһан түрэлхидэй арга шадалһаа баһа дуудыдадаг

юм ааб даа. Хадаг табихадаа, ганса бүһэтэйшүүл ошодог юм гэжэ тэмдэглэхээр. Томоотойшуулай хуралай тогтоолоор түрэ хуримуудта архи аягалдаггүй.

Б а с а г а я а х ү р г э х э д ө ө , заатагүй заһал бэлдэхэ. Басагандаа хэды дэглэ оёдог гэжэ ханаабта? 5-6? Үгы даа... 20-ёод буряаддэглүүдые: 5-6 хүдэлнэ дэглэ, 5-6 торгон, 5-6 юрын. Түрэ хуримдаашье хүбүүн басаган хоёр, айшадыше буряад хубсаһаараа байдаг юм.

Үбэр-Монголой эхэнэрнүүд ехэ хүндэмүүшэ, урин зантай юм. Ямаршы айлда ороо һаатнай, халуун сайгаар хүндэлхэ, дулаан үгөөр үдэшэхэ. Эхэнэр хүнэй айлшадтай, бүһэтэйшүүлтэй хуухыень харахагүйт. Хэдыше эрдэмтэй эхэнэр байбал, ади. Гэрэй эзэнэй зүбшөөл үгөө наа, тэрэ хуужа болохо. Энэнь хадаа тэндэхи эхэнэр хүнэй үшөө дүүрэн эрхэгүйень харуула. Хэдыше иимэ байдалтай наа, эхэнэр хүнэй гомдожо, хэнииб даа зэмэлжэ байхыень харахагүйбди. Иимэдаа тэндэхи юрын буряад эхэнэр: тэсэмтэй, даруу, сэсэн.

Соёлма ДАШИЕВА.

ТАНИЛСАГТЫ: МАНАЙ НҮХЭ

Хоёр - гурбахан үдэр соо танил байгаад, зарим хүнүүд тухай мартахаар бэшэ болодог байна даа. Эгээл нимэ танилсалга Хитадаар ябахаданай болоо һэн. Танилсалг даа: Дотор: Монголой ургажа ябаһан залуу дуушан Бабуу-Доржын Сэсэгмаа. Хорини шарайд угай Хубинаа Дашын Жаргалай Бабуу-Доржын басаган.

Сэсэгмаа 1973 ондо үхэр жэлдэ түрэнэн юм. Баруун сомоной дунда хургуули дүүргээд, Хайлаарай урлагай хургуулида хураһан. Хайлаарта болоһон дуунай урилдаанда хабаадаад, арадай монгол дуу хангуурдажа, хэдэн олон зон сооһоо 2-дохи нуури эзэлһэн намтартай. Үшөө эвенк хушуундаа түрүү нуурида гараһаншые байха. Мүнөө Сэсэгмаа Бээжэнэй түбэй үндэһэтэнэй ехэ хургуулин дуунай һалбарид хоёрдохи жэлээ хурана. Энэ зун хургуулингаа бүлэг оюутадтай Гонконг хотынхидай шэхиень хужарлуулжа, нюдыень баярлуулжа эрэнэн юм.

Эжытэйн танилсаад, Сэсэгмаа баһаа дуулаха дуратай һэн гү гэжэ һонирхобди. «Багадаа дууладагшыегүй һэн, хэлэ бэшэгтээ һайн, бага сага шүлэг зохёдог байгаа. Абань, Жаргалай Бабуу-Доржо кумэ зохёдог һэн. Эгээ түрүүн Ханда-Сэрэн гэжэ хүгжэмэйн багша обёржо, урлагай хургуулин шалгалтада дахуулжа абаашан юм лэ даа...», - гэжэ эжынь хөөрөө һэн.

Уггарбалдатнай хонгёо хоолойтой хүнүүдолон, та өөрөө дууладаг байгаа бээт гэхэдэмнай, Намжилмаа эжынь энэбхилэн, бү мэдэе, абга талаа нажаагаа юм бэшэ гү даа гээ һэн.

Харин һүүлдэ мэдэхэдэмнай, өөрөө Бадмын Намжилмаа үшөө Мао Цзэдунай байхын үедэ Бээжэн хотын үндэһэтэнэй ордон соо буряад дуу дуулаһан байгаа.

Гэртэнь уулзажа шадаагүй аад, бидэ Сэсэгмаатай Бээжэндэ танилсаха золтой байгаабди. Урихан зантай, хүндэмүүшэ, зохид басаган манай дахуулагша боложо, ниислэл, хототой танилсуулаа һэн. Түрэл нюотагһаа холо, гансаараа хуража ябахад, хүндэһэн лэ гэжэ ойлгообди. Бурин-Баяр, Урнаа багшанари ехэ туһалдаг гэжэ Сэсэгмаа хэлээ һэн.

Элинсэг хулинсагайнгаа нюотг болохо Оросын Буряадаар айлшала, тайзан дээрэһээ тэндэхи зоние амаршалан, хонгёо дуугаа бариха гэлэн ехэ хүсэлэн Сэсэгмаада бии юм. Энэ хүсэлэйн бэлүүлэгдэхэнь магадгүй. Дулааханаар дурсадаг Саян, Эржена гэжэ хоёр нүхэдэньшые бии, ха юм. Сэсэгмаагай дууе эгээ, шагнахаа ханаһан хүнүүд «Урагшаа» бүлэгэй һүүлшын дуунуудай суглуулбари шагнажа болоно. Сэсэгмаагай хоолой гэжэ хэлэлтгүй мэдэхэлта даа. Харин бидэ Сэсэгмаада эрхим дуушан боложо, Эхэ нюотага, буряад зоноо суурхуулжа ябахыень хүсөөд, заатагүй наашаа ерээрэй гэжэ үнэн зүрхэнһөө уринабди.

Энэ аяншалгамнай мүнөө сагта хомор болоһон мүнэгүйгөөр, бэлүүлэгдэхгүй һэн ааб даа. Тиимэһээ энэ хэрэгтэмнай, туһалһан «Үлзы» фирмэдэ (С.Ц. Улестуев), Сагаан-Нуурай нүүрһэнэй уурхайда (В.Г. Малеев), «Азия-Лада-сервис» фирмэдэ, илангаяа баяр баясхаланые хүргэбди. Хүндэ хүшэр сагта үйлдэб эрхшүүдэйн, үлэм бүр, хэлэгжэ, арад түмэнэйгөө, хэрэгтэ туһалжал явахыень хүсч үлэнбди.

БГУ-гай ЭКОНОМИКЫН БОЛОН ХҮТЭЛБЭРИЛГЫН ФАКУЛЬТЕДЭЙ БАГШАНАР, ОЮУТАД.

охотников-следопытов, она родилась в берестяном чуме у подножия Икатского хребта, у истоков реки Витим, с 13 лет охотилась на пушного зверя, занималась оленеводством. В 1967 году ее назначили бригадиром маточного гурта колхозной оленефермы. В свое время она представляла эвенкийский народ в Верховном Совете Бурятской АССР. За самоотверженный труд награждена орденом Октябрьской Революции.

В таёжном урочище Мурукит, в распадке между гольцами Икатского хребта, более 20 лет уживалась за важеньками депутат аймачного Совета Полина Павловна Бальжеулова. Оленеферма, в которой она трудилась, занимала одно из первых мест в районе. Это они, скромные женщины, их отцы и матери, восстановили и много увеличили поголовье оленей, до революции почти истребленного.

В 1974 году в двух хозяйствах, реорганизованных из колхозов в совхозы «Амалатский» и «Джидлиндинский», содержалось 2162 оленя (кстати именно в этот момент, тихо и незаметно, при общем согласии, без ведома аборигенов-эвенков ранее частные олены стали государственной собственностью). А далее наблюдается стабильное снижение поголовья. Когда в 1983 году было принято решение передать оленей из совхозов в госпромхоз «Багдаринский», их численность составила уже всего 780 голов. На производстве было занято 10-12 оленеводов, численность оленепоголовья в эти годы была стабильной с небольшим ростом: 1985 год - 980 голов, 1990 - 1280 голов.

В районе и в республике широко были известны имена лучших оленеводов Екатерины Васильевны Мордоновой из Россошино, кавалера ордена Славы трех степеней Владимира Алексеевича Догончина из Джидлинды. А за высокие показатели по получению

приплода оленят и их сохранности знатный оленевод Жамсо Иванович Молоков был удостоен высшей награды Родины - ордена Ленина.

В 1991 году организуется оленеводческо-промысловое предприятие «Юктэ» и большая часть оленьего стада (780 голов) была передана ему, а в госпромхозе осталось 330 голов. На начало 1996 года в ТОО «Юктэ» поголовье домашних северных оленей составляло 427 голов, содержащихся на двух оленефермах Талой и Каратала.

исчезновению этой отрасли. Причин тому несколько. Оленеводство - это не свиноводство или птицеводство, оно немыслимо без естественных природных оленепастбищ. В связи с интенсивным развитием о л о т о д о б ы в а ю щ е й промышленности, передачей северной части территории района в Муийский район развитию экономики народностей Севера наносится непоправимый ущерб: изымаются из сельскохозяйственного оборота пастбища, рыболовные и охотничьи угодья, подвергаются загрязнению обширные территории, все больше становится рек, кл о в ч е й , непригодных для проживания инерстарьбы. Но все-таки это не основная причина, так как оленепастбища района позволяют содержать до 5 тысяч оленей. Г о р а з д о б о л ь ш у ю проблему для сохранения оленеводства представляют трудности экономического характера. Б о л ь ш а я отдаленность оленеферм, высокие тарифы авиаперевозок, беспрерывное повышение цен на товары и услуги, на ГСМ многократно увеличивают затраты на производство оленеводческой продукции.

Не так уж давно широко были известны в районе, за ее пределами потомственные оленеводы Бадма Иванович и Юрий Платонович Молоковы. Семейные династии Мордоновых (Степан Николаевич, Петр Степанович, Евгений Степанович), Догончиных (Евгения Павловна, Екатерина Васильевна), Найканчиных (Анна Сергеевна, Владимир Петрович), чьими руками и неустанным трудом пополнялось оленье стадо.

Конечно, сыновья и внуки названных пастухов-оленеводов и по сей день продолжают шагать по оленьей тропе предков - Догончин Николай Владимирович (оленеферма «Каратала»), Мордонов Виктор Степанович (оленеферма «Талой»),

Найканчин Павел Владимирович (оленеферма «Витимкан»). Но тропа постепенно зарастает, сужается, а оленья стада из года в год хиреет, и нет твердой уверенности в том, что наши внуки, правнуки услышат еще хорканье важенок и оленят, звон колокольчиков...

Из практики ведения оленеводства известно, что эта отрасль является убыточной и без государственной дотации она не может существовать. Большинство оленеводческих хозяйств воочию оказались в положении просто утопающих, а идущие ко дну. И наша главная задача сегодня - сохранить оленей, ибо сохранив оленей, мы спасаем малочисленный народ Севера, помогаем ему просто-напросто выжить.

Решение этих и многих других жизненно важных вопросов северян - дело непростое, но решать когда-то надо. От Правительства России, Республики Бурятия, от администрации нашего эвенкийского района требуется ускоренная материально-финансовая поддержка оленеводов, охотников, иначе эта традиционная отрасль и вместе с ней эвенкийский народ как этнос в скором будущем может исчезнуть. И совершенно прав

СУДЬБА НАРОДА И ОЛЕНЯ

В оленеводстве было занято 6 человек. На фермы регулярно завозятся необходимые товары и продукты. Однако финансовое положение предприятия в жесточайших условиях рынка не позволяет полностью удовлетворять потребности отдаленных оленеферм. На сегодня отрасль является убыточной, с удорожанием авиаперевозок, транспортных расходов. Большое значение олены стали иметь как средство передвижения для охотников. Вот уж действительно, ситуация повторяется через век.

Начало мая нынешнего года на трех оленефермах: «Талой», «Каратала» (ТОО «Юктэ») и «Витимкан» (ММУП «Багдаринское») в наличии всего 509 оленей без учета приплода оленят. Как видим, оленеводство в Баунте переживает очень трудный период, который при неблагоприятном исходе может привести к полному

наш первый эвенкийский поэт-земляк Владимир Дмитриевич Лоргоктоев, когда в проникновенном, наполненном болью за будущее стихотворении «Оленевод» пишет:

... Тайга. Олены. И работа.
Как три начала, три кита.
А если их отнимет что-то,
Глазам и сердцу слепота.
Николай СЫРЕНОВ.

"МЭРГЭН ХАРБАГШАДЫЕ ШЭЛЭЖЭ АБАХА ЗОРИЛГОТОНЬДИ"

Эдэ үдэрнүүдтэ манай республикада нотагаймнай хүбүүн Владимир Ешеев айлшаар ержэ, республикын олонийтэ зонтой уулзаба. Республикын Арадай Хуралай комитедэй түрүүлэгшэ, Буряад Республикын нур харбалгын Федерацийн Президент Б.Ц.Семенов аяншалгын, залуушуулай, физкультура болон спортын талаар гүрэнэй комитедэй түрүүлэгшын орлогш В.Н.Иванов хоёр тус уулзалгыг хүтэлбэрлжэ, хүндэтэ айлшанаа журналистнуудтай танилсуулба.

Бултанайтнай мэдэхээр, нотагаймнай хүбүүн Владимир Николаевич Ешеев СССР-эй, Европын, дэлхэйн чемпион, нур харбалгаар спортын габьяата мастер болон гээшэ. Мүнөө үедэ нур харбалгаар Россин Федера-

цийн Президент болонхой, ороной суглуулагдамал команда бүридхэхэ зорилготой манайда ербэ, - гээд, Валерий Иванов сугларгашта хандажа, айлшандаа үгэ үгэнэ.

Хүндэтэ журналистнууд, минии Улаан-Үдэ ерэхэтэй зэргэ уулзалга үнгэргэхэндэтай баярыг хүргэнэб. Хоёрдохоорнь гэхэдэ, манай республикын нур харбагшадай дундаа байгша ондо Европын чемпион боложо, бидэнэрэ урма баяраар халаяан Бальжинима Цыремпиловэй амжалтаар та бүгэдэниие амаршалнаб. Европын мэргэн нур харбагша гэнэн нэрэ зэргэдэ гурбадахия хүртэбэ ха юм, - гээд Владимир Николаевичэй хэлэхэдэнь, сугларгашта альга ташалгаар угтаба.

Та Улаан-Үдэ ерэхэдэ, ямар зорилго урдаа табинабта?

- Манай ороной нур харбагшадай суглуулагдамал команда хэдэн бүлэгтэй. Нэн түрүүлэн залуушуулай, ветерануудай команданууд болоно. Эдэ үдэрнүүдтэ Олимпин наадануудта бэлдхэл түлэгтөө оронхой. Тиймэнээ залуу нур харбагшадай дунда нуралсал-хорилгонуудые хэжэ, ехэ мурьсөөнүүдые эмхидхэхэ, үнгэргэхэ болонобди. Тийн Шэтэ, Улаан-Үдэ, Эрхүү, Хабаровск хотонуудта тиймэ мурьсөөнүүдые үнгэргэхөөр хараалнабди. Эдэ мурьсөөнүүдтэ шалгархан нур харбагшада удаадахи шатын мурьсөөнүүдтэ хабаадаха болоно. Энэмнай одоол харюусалга ехэтэй байха юм. Эдэ мурьсөөнүүд хаана болохоб гэхэдэ, Тувада, Турцида дэлхэйн, Россин түрүүнуури эзэлхын түлөө үнгэргэгдэхөөр хараалагдана.

- Манай Цыремпилов Россин суглуулагдамал командын бүридэлдэ абтанхай гү?

- Бальжинима Цыремпилов тус командада кандидатдаар абтанхай. Россин суглуулагдамал команда 3 эршүүлхээ, 3 эхэнэрхээ бүридхэхэ ёготой. Мүнөө бидэнэр 12 спортсменүүдхээ командаяа бүридхэхэ, Олимпин нааданайурда тээ эрхим мэргэшүүлхээ командаяа бүридхэхэ ёготойбди. Тиймэнээ ехын ехэ хорилго нуралсал 120 хоногой туршада үнгэргэхөөр хараална, бэлдхэл хайнтай мэргэн харбагшадые тодоруулжа абаха зорилготойбди. Тиймэнээ Буряад ороной нур харбагшада сооноо бэрхэ спортсменүүдые тодоруулжа ханаатай ербэ гээшэб.

Бадма ЦЫРЕМПИЛОВ.

ШЕНЬЭЭ СҮЛӨӨЛЭГДЭБЭ

Хуули буса зэбсэгжэмэл бүлэгэй гарта ороһон Хойто Осетийн табан, эрхэтэд хаяхана гэртээ бусаха золтой байба. Тэдэнэй «Кавказ» гэнэн автомобильна харгы дээрэ плэндэ абтаһаар хоёр долоон хоног үнгэрөө. Эдэниие сүлөөлхэт талаар Ингушети болон Хойто Осетийн хуули хинадаг албануудай хүтэлбэрлэгшэд горитой оролдолог гаргаһан байха юм.

Милицин гарта ороһон 10 гэмтэдэй 8-ниинь - Чечен Республикын эрхэтэд, Кабардино-Балкарида ажаһуудаг хоёр эхэнэр «харгышадайнь» үүрэг дүүртээ гээд элирүүлэгдэбэ.

ҮХЭЛТЭ ШУУРГАН

Доминикан Республикада горитой ехэ хохидол асарһанайнгаа удаа «Джорджес» гэнэн аймшагтай ехэ шуурган Кубын зүүн зах руу «морилбо». Доминикан Республикада байгаалин энэ аюулай үедэ, һүүдэй мэдээгээр, багаар хэлэхэдэ, 160 гаран хүн наһа бараһан, 90 гаран хүн һураггүйгоор үгы болоһон байха юм.

Кубын зүүн захар ажаһууһнада «Джорджесые» тон «һайнаар угтах» гэжэ шийдэнхэй. Тийн кофе суглуулжа байһа хэдэн мянган окутад болон һурагнада гэр гэртээ тараагдаа; граждн оборонын бүхэ системэ байгаалин энэ үзэгдэлтэй тэмсэхээр бэлэн бдагдоо.

АЮУЛДА ОРОҢОН АЙРАТ

Татарстанай Президент М.Шаймиевай Айрат хубүүниинь хүндөөр гэмтэлгэбэ. Курск хотодо автокроссоор хаяхан үнгэргэгдһэн Россин чемпиондайд түгэсхэлэй шатада хабаадажа байтараа, А.Шаймиев уридаанай машинаараа харгын аюулда ороо бшуу.

Тийхэдэ Татарстанай премьер-министр Р.Мишинханов энэ уридаанда мүн аа хабаадалсажа, бүхэ шатаһуудыень урагшатайгаар гаталаад, гурбадахи хуури эзэлһэн байна.

ЛЕСОТОДО ХҮЛГӨӨТЭЙ

Африкын Урда захые хүгжөөлгын Хэлсэсэй үүсхэлээр Лесото гүрэн руу оруулагдаһан ЮАР-ай сэрэгүүдтэ энэ ороной Зэбсэгтэ Хүсэһүүд эсэргүүсһэн загдаа.

Операцийн эхилһэнэй һүүдэ сүүдхэ үнгэрөөд байхада, тус королевствын шийслэл Масеру хотодо автомат буугай таршаганаан үшөө дууддажа, гүрэнэй эмхи зургаануудай болон дээрмэдэлгэдэ ороһон магазин, алаабхиһуудай байшангууд шатажа байба.

Түбэй хэблэлхээ Баяр БАЛДАНОВ бэлдэбэ.

Шираб-Нимбу ХУБИТЫН

ХОРИИН АРБАН НЭГЭН ЭСЭГЫН БУРЯАД ЗОНОЙ ДОМОГ ТҮҮХЭ

(Эхинийн октябрийн 1-нэй дугаарта).

Тэрэ тайжа ба тэрэнэй эсэгэ буддын шажанда ороһон, гэгээн ламатай байһан. Хуц тайжа эсэгэдээ ехэтэ гомдон, хаан эсэгынгээ тэрэ засаг дахахаяа арсажа, Халхын баруун аймагай Эрдэни Жуугай хүрэндэ ошожо, хамаг наһандаа басар сахижа хууһан бэлэй.

Буянга Сэсэн хаан 1604 ондо нүгшэжэ, тэрэнэй ехэ хүбүүн Манхуур тайжа Чхарта пойнон хуугаа. Тэрэнэй ехэ хүбүүн Лэргэн баатар хаан болоод, Баруун Түбэд тэрэ сэрэгээр ябаханаа Хүхэ нуурта 1634 ондо нүгшэхэдэнь, тэрэнэй хатан сэргүүдтөө Мүгдэн хотодо хууһан Манжийн Дайцин хаанда ошожо, Чингисэй хас шулуун тамга тушаажа, мэдэлээ үгэбэ. Харин Халха Монголой зон эсэгэ хаан нэрэмжэтэй ноёнтоё өөрыгөө даһан, өөрын мэдэлтэй үлэбэ.

Мүгдэндэ хууһан Манжийн Дайцин хаанай хүбүүн Эсэр Засагша 1644 ондо Хитадай түрье абажа, Бээжин хотодо Ехэ хаан болоходо, гүрэнни Дайцин гүрэн гэжэ нэрлэгдэн бэлэй. Энэ забһарта Бальжан хатанай абагатад Ононһоо Байгал хүртэр дайдаа ажаһуудаг бэлэй. Тэрэ сагта Орос гүрэн зүүн тэрэнэй Нэршүү хүртэр, Амар голый шадары мэдэлдээ оруулаад, Албазин гэжэ шэбээ-хото барыжа эхилээ һэн. Мүн баһа Байгалай үмэнэ гаража, манай шотаг хүрэнэ эрбэ. 1642 ондо Хорин 11 эсэгийн зон оросой чиньник Буниковоор дамжуулан, Ородой Ехэ сагаан хаанай мэдэлдэ орохо дуратый байһанаа мэдүүлбэ. 1648 ондо Ород гүрэнэй албатанай тоодо абтаба. Жэл бүри наадагта помотой хүн бүхэнһөө 20-20 мүнгэ алба-ясаг түлэжэ байха болоо бэлэй. Нэршүү хотын воеводын захиргаанда хабаатгай Итанцын острогто мэдэлтэй болоо һэн. Энэ бүгдэ хэрэг Оросой Алексей Михайлович хаанай үедэ болоһон байна. Тэрэ үедэ Хорин зон обог бүхэндөө ЗАЙСАН, ЗАСУУЛ, ШҮҮЛЭНГЭ гэдэг өөр өөрын ноёнтой болобо. Итанцын острогһоо Нэршүү хото хүртэр ород ахамадай улаа зөөдөг, Нэршүүгэй мэдэлэй бэшэ хасагуудтай хорин буряад гэжэ нэрлэгдэжэ байба.

Энэ үедэ Халха Монголой баруун аймагта Чингисэй изагуурта Даян хаанай арбадахи хүбүүһээ изагууртай-үндэлтэй Абатай Сэсэн хаан шэрээдэ хууһан бэлэй. Тэрэнэй байгуулан Эрдэни Жуугай хүрэндэ 1635 оной модон гахай жэлдэ Жэбзэн-Дамба хутагта лама боложо хууба. Энэ хутагта Түшээгэ хаанай гурбадахи хүбүүн байгаа. Буддын шажаниие ехэтэ дэлгэрүүлһэн габыяатай. Энэ үедэ Халха болон Өөлд хоорондоо эбээ таһаржа, Өөлдэй сэрэг олон үе хөмороо хэһэн байгаа. Нүүдэй нүүдэ Өөлдэй Бошогто хаан сэргээр Халхада орожо эрээд, үймөө

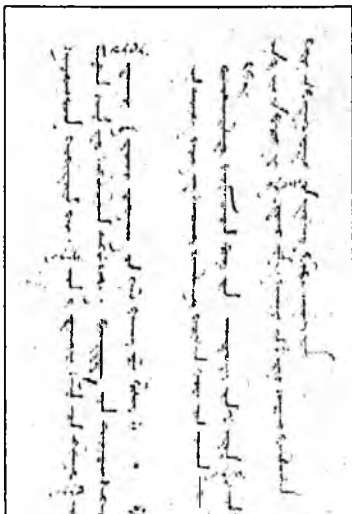
һэн юм. Тэрэ аюулаа зугадажа, хутагтын хажууда байгаа ламанар буряадай шотагта эржэ, эндэ Буддын шажан ехэтэ дэлгэрүүлбэ. Өөрөө Хутагта лама зүүн урда зүг шэглэн зугадажа, Манжын Дайцин улсын Энхэ Амгалан хаанда заларжа, Халха-Монголой зон танай эрхэ мэдэлдэ орохо дураяа мэдүүлбэ гэбэ ха.

Тэрэ Хутагта лама Халха-Монголд уг залгамжалжа хуугаа, мүнөө тэндэ 8 дугаар Хутагта лама байна. Энэ Хутагтые анхандаа Энэдхэг ороной ехэ шэдит Анабу Жидба болон Түбэдэй Тогшин Даранаатын хубилгаан гэбэ. Ородой Ехэ хаан Алексей Михайлович 1681 ондо нүгшэбэ. Тэрэнэй хүбүүд Иван Петр хоёр нэгэ мүнхэн хаан шэрээдэ хууһан байгаа. Хожомынь 1685 ондо Пётр хаан шэрээ эзэлбэ, тэрэ хаанниие манай урдын улас Абай баатар сагаан хаан гэжэ маша хүзэгтэй дурдадаг һэн.

Энэ үедэ Хорин зон ясакалбаяа ангай арһаар үгэдэг байгаа. Албые абадаг ородой приказчик саг соогоо ясаг түлөөгүй зоной үринэрые Итанцын острог абаашажа аманаад (мүнөөнэйхэр-заложник) болон хаадаг байгаа, мүн буряаднарай эдүүриин газарые булян абадаг бэлэй. Иймэ хашаланда ороһон буряад зоноо хамгаалхын тула галзууд обогой зайһан Бадап Тураахин 11 обогой нэжээд түрүү хүнөөр, нэгэ нэгэ нүхэдтэйгөөр хазаар морёор 1702 ондо хаанай ниислэл хото Москва ошобо.

Ехэ хаан Пётр Алексеевичтэ гомдол бариба. Үндэр ехэ хаан хари яһатаниие, холо газарай албатаниие энхэрэн хайрлажа, 1703 оной мартын 22-ой үдэр Сибириин приказ гэжэ зургаанһаа Эрхүүгэй ба Нэршүүгэй хоёр ахамад стольшнигуудта захирал буулгууһан байна. Тус зарлигай ёһоор буряад зон өөрын түрэлхи газараа ямаршые хашалангүй эзэлжэ хууха болоһон ба ородой ахамадһаа хашалан үзэхэе болиһон бэлэй. Энэл оной майн гурбанда Оросой хоёрдохи столица Санкт-Петербург байгуулаа гэнэн тогтоол тунхаглагдаба. Тэрэн мүнөө Москва хотодо эзэнэй ордон соо байдаг хоёр грамотын нэгэниинь юм.

1706 оной февралын 13-да Москвагай болон Сибириин приказай грамота тунхаглагдаба. Тэрэн дотор иигэжэ хэлэгдэнэ: албата буряаднар Эрхүүгэй дворянинуудта өөрынгөө газарһаа газар таһалжа үгэхэ ёһогүй, буряад зоной эдүүрилжэ байһан газарые булялдаха, арсалдаа гаргаха ёһогүй, тэдэнэй газар дээрэ өөрын зоргоор хууһан ород улдые сүлөөтэ газар нүүлгэхэ, буряадай агнууриин газарһаа ондоо шажангай зоной олзолһон ангые һанда абаханаа гадна хэлээлтэ үзүүлхэ ёһотой гэжэ хэлэгдэнэ. Хорин арбан нэгэн отогой эхэ албатан 1703 оной грамотын ёһоор Байгалай

урдаһаа Монголой хилэ хүртэр өөрын түрэлхи газарнуудаар сүлөөтэй нүүжэ ябаха эрхэтэй болобо.

Хорин зон Итанцын острогой мэдэлһээ һалгагдажа, Яруунын острогой мэдэлдэ хамжагдаһан байгаа. Итанцада хуугшад тэрэ газарта ород зоной хуурижаха болоходо, олонхиинийн Үдэ голдо эржэ, өөрын түрэлхидтэй ниилһэн юм. Үсөөхэниинь Сэлэнгийн зүүн гарта гаража, тэндэхиин зургаан эсэгийн зонтой ниилэбэ.

1711 ондо Эрхүүгэй приказна избаагай июниин 4-нэй шийдхэбэрээр галзууд отогой засуул Шодо Болтирогой тус отогой ахалагша зайсан болобо. 1721 ондо Оросой Ехэ хаан Пётр Алексеевич Орос гүрэнэй император болобо. 1723 ондо Халхын Жэбзэн-Дамба хутагта өөдэ болобо (наһа бараба). Хорин буряаднар энэ хутагтада ошожо мүргэл хэжэ байдаг һэн.

1723 оной ноябрийн 23-да абтаһан Нэршүүгэй захиргаанай шийдхэбэрээр галзууд отогой ахалагша зайсан Шодо Болтирогой Хорин ахамад зайсанаар баталагдаба.

1725 ондо эзэн император Пётр I наһа бараба. Тэрэнэй хатан орондонь хаан шэрээдэ хууба. Тэрэнэй нүгшэхэдэ, 2-дугаар Пётр хаан болобо.

Энэ саг Манжын Найралта Түб хаанай үе бэлэй. Дайцин ба Ород хоёр империйн хоорондо хилэ табиha хэрэг гараба. Хилэ табиhaда, элһэн ябаһан Иван Глазунотай манай Хорин ахалагша зайсан Шодо Болтирогой ябалсаа. Хягтаһаа эхилэн зүүн тэрэнэй Хун тайжын шотаг болон Эргүнэ гол хүртэр өөрын харьяата 11 эсэгийн зонтоёо улаа нэхэлсэжэ, хилэ табиhaда хэрэгтэй хамаг хэрэгсэлые бүтээлсэжэ, газаршала ябаа һэн. Үни сагта шотаглажа хууһан өөһэдын газарые өөрын хаанай мэдэлдэ оруулалсаа юм. Тэрэ сагта дээрэ дурсагдаһан Бэйлэ ноёноор абаашагдаһан зарим түрэлнүүднэй хилын саана үлэшһэн бэлэй. Мүнөө тэдэнэр барга буряад гэжэ 8 хушуун зон Хара мүрэндэ, Хайлар болон Эргүнэ голый эхиндэ, Хэрэлэн голый адагта, Буир нуурта мүнөө хүртэр хуудаг юм.

Тэрэ сагта бидэнэй түрүү зайсан Болтирогойндүтын түрэл болохо Занги Шэдэй гэгшэ нүүдэл хэжэ ябаһаар хилын

саана таһаржа гээгдэһэн байна. Өөрын түрэлхи зонһоо, изагуур түрэлхи шотагһаа һалаһандаа тэрэ ехэтэ уйдажа, харьяата зонтойгоо хамта бүхы адуу малаа абаад, эд бараагаа тэмэндэ ашаад, хоёр хаанай байгууһан хилэ дабаха гэжэ ерһэн гэхэ. Өөрын түрэлхидтэй хамтарха, ородой императорай мэдэлдэ орохо зорилготой хилэ ерэхэдэнь, хилын харуулай зон тэдэнэрые сэрэглэжэ, алахыень алаад, үлэгшыень барижа абаашаһан гэдэг. Хилэ дээрэ Занги Шэдээ саазалха Дайцин императорай хуулига тогтоол абтаһан гэдэг.

Энэ хилэ табиhaда, манай урдын хаан Тогоон Түмэрэй үедэ Хэрэлэн голдо баригдаһан Барас хото хилын үбэртэ үлэшһэн. Тиин зайсан Болтирогой өөрын харьяата 11 эсэгэ зонтоёо хилэ табиhaын ябадалда үнэн зүрхэнһөө зүдхэмжэлһэн, туһа үзүүлһэн тулада тэрэ сагта гүрэнэй уполномочито ябаһан тайна советник, гэгээн Александр Невскийн кавалер Иллирийскийн граф (гүн) Савва Владиславович Рагузинскийн зууршалгаар Ехэ дээдэ эзэн император 2-дугаар Пётрын 3-нэй жэлдэ 1729 оной июниин 4-нэй үдэр гүрэнэй тамгатай патент үгтэжэ, Шодо Болтирогойдо тайшаагай хэргэм (нэрэ зэргэ, звани) олгогдобо. Шэнэ байгуулагдаһан обоо хилые хиналсажа, харалсажа байхые тэрэндэ даалагдаба. Хорин 11 эсэгийн зонниие тэрэнэй мэдэлдэ үгэжэ, зайсан Шодые үринэртэй үе залгамжалан албанһаа сүлөөлөөд, Хягтын һангай олзоһоо жэл бүхэндэ 20-20 түхэриг пулуу (олзо, салин) абажа байхые үршөөгдэһэн юм. Зайсан Шодоо тайшаа гэжэ хэргэм үгэһэн ушар нимэ: Хун тайжа гэжэ түрүүлэгшэтэй байһан, тэрэ ноёнтой нэрэ зэргые баримталан адлидхажа тайшаа гэжэ хэргэм үгтөө.

Тайшаа Шодо Болтирогой гэгшэ тэрэ үедэ Буддын шажантай, анханай монголой Лубсан Намжил гэжэ ламатай, эсэгэнь шүтэнэй «Юм» гэжэ 16 боти монгол хэлэн дээрэ дарамал номтой һэн. Тэрэнэ өөрынгөө гэрһээ гаргажа, газараа тусгаар эшгы гэр соо залажа байлдаг болобо, тэндэнь тахил үргэжэ, мүргэл хэжэ байдаг байһан гэхэ.

Хоёр хаанай хилэ табиhaһаа хойшо граф Рагузинскийн дурадхалаар Ара Минжийн харуулай нэгэ хуурииние харалга Хорин зондо даалагдаба. 60 хасагууд нэгэ даргатай, 3-3 жэлэй ээлжээр эржэ харадаг бэлэй.

Энэ тайшаа Болтирогойн наһанһаа нүгшэхэдэ, тэрэнэй хүбүүн Ринчэн Шодын тайшаа болоһон байгаа. Эрхүүгэй канцеляриин 1732 оной февралын 25-да 469 номертой саазар тэрэниие тушаадань баталба. Тайшаа Ринчэн Шодын наһа гүйсэхэ хүртэр хэрэгшын шийдхэлсэжэ байхаар харгана отогой зайсан Олборо Дашын тус канцеляриин 1732 оной июлиин 19-дэ хоёрдохи тайшаагаар баталагдаба. Хорин буряаднар хилэ табиha болотор Жэбзэн Дамба хутагтын

хүрэндэ мүргэлтэй байгаа. Хилэ табиhaһанһаа хойшо Ородой правительство Байгалай үмэнэхи буряад-монгол зоной дунда дэлгэрһэн Буддын шажаниие баталһан түүхэтэй.

Тэрэ сагта Сэлэнгийн ба Хорин буряаднарай шотагта тангууд болон монгол ламанар бии болоод байгаа. Ехэ дээдэ эзэн императрица Елизавета Петровнагай үршөөлөөр 1741 ондо 150 комплект ламанар баталагдаһан, тэдэнэй ахалагшаар тангууд обогой Агваан Пүнсэг гэжэ соржо лама болгогдоһон юм. Тэрэ ахалагша соржо лама Сэлэнгийн мэдэлэй сонгоол обогой Дамба-Даржаа Заягын гэгшэтэй хамта зүблэдэжэ, тэрэ ондо Сүхын Хиданата гэжэ газарта эшгы дуган барижа, хурал тогтооһон бэлэй. Тэрэ Заягын гэгшэ Далай ламын шотагта ошожо, 7 жэлдэ һургуули хэжэ ерээ бэлэй. Мүн тэрэ үедэ Богдын хүрэндэ ошожо, хургуули хэжэ ерһэн Сэлэнгийн мэдэлэй Подгородно отогой лама Жимба Ахаладын гэдэг Сэлэнгийн зүүн гарта Хүлэн нуурта мүн эшгы дуган барижа, хурал тогтооһон юм. Энэ лама Монголой боржигин обогтоной хатагин яһатанай байгаа, эсэгэнь Сэлэнгийн мэдэлдэ ороһон байгаа. Тэрэ мэтэ нэгэ хэдэн монгол улад Сэлэнгийн городой шадар хууһанаа Подгородно зон гэжэ нэрлэгдэжэ, тиймэ отог бии болоһон юм.

1749 оной мартын 2-то Эрхүүгэй провинциальна канцеляриин баталһан 1066 номертой хуулига тогтоол Хорин тайшаанар Ринчэн Шодын Олборо Дашын гэгшэдгэ хүрэнэ эрбэ. Тус грамотын ёһоор Хорин зоной хабаата газар дээрэ хуулигүйгөөр хууһан таряашадые гэдэргынь бусааха, тингээд тэдэнэр ангай болон намарай олзые бү абхуулагты гэбэ. Баһа тэрэ үдэрэй 1085-най саазар хорин зоной ясачна изба гэжэ Анаа голдо тогтоогдобо. Энэ һүүлдэ Анаагай конторо гэжэ нэрлэгдэһэн байна.

Энэ үсөө модон тэргэ, шарга хэрэглэхэ, малай хорёо бариха журам эхи абаба.

Дээрэ дурсагдаһан хоёр ламанарай зууршалгаар дээдын зууршалгаар дээдын зургаанһаа зүбшөөл абтажа, 1751 ондо сонгоолой Брайбуи гэжэ модон дасан Түбэд ороной журамаар баригдаба. Тэрэн доторнь хурал, мүргэл хэгдэдэг болобо. Тэрэ сагта Хорин ламанар сонгоолой соржо ламын мэдэлдэ байгаа. 1753 ондо 33 ламанартай байгаа. Мүн энэ ондо Дамба-Даржа Заягын гэдэг Хягтын Захын зургаанһаа июлиин 23-да 868 тоот саазар сонгоолой дасанай шэрээтэ лама болгогдоод, ахалагша лама Агваан Пүнсэгэй нүгшэхэнэй улаа тус канцеляриин 1754 оной яввариин 10-най үдэрэй 220 номерой саазар Сэлэнгийн ламанарай ахалагша шэрээтэ ламаар баталагдаба.

(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Б.Т.Цыремпиловэй журналистын ажалда хүдэлжэ эжилхээр 50 жэлэй ойдо

УТАЙ УДХА

«АБЫН ОРОНДО АХАМНАЙ»

...Лугшахаан нууринда Тибашхин Баддан Сэрэмпэл хоёр аха дүү ажагуулан юм. Сэрэмпэлын Эсэгийн дайнда үгы, Курска дүхэриг шадар баатарай үхэлөөр унаа бэлэй. Ингэжэ Сэрэмпэлэй арбан хоёртойхон Бадма хүбүүн абынгаа хам бариһан ажалай жолооо халан абаа нэн. Дүү хүбүүн Дорждоо, дүрбэн эгэшэ дүүдээ, Баддан абынгаа дүрбэн

ажалай түлөө» медалиин үнэ сэн, удха шанарынь бүри дээшэлхээр. Бадма Тибашкеевич багынгаа энэ шагналые-гүрэн түрэнхайрые нангинаар хадагалаа, сэгнэн ябадаг лэ. Ажабайдалайн алтан утаһан эндэхээл, Хүнтэйн хүлгүү талаһаа эхитэй, эндэл, эхэ нютагтаа - эльгэн Лугшахаандаа ахатан гүүлэжэ алдаршажа, абынгаа нэрэ нэрлүүлхээр аласайнгаа замда гараа бэлэй.

харагүй. Үсэд, ажалдаа нууритай гэе наа, нууритай, түргэдүүшье гэе наа - баһал тааруу. Наһаараа мэдээсэл дээрэ (мэдээсэлэй таһаг) «нууһан» хүншни түргэдүү, хүл хүнгэн, шэхэ һонор, нодэн хөрхо байхал ёһотой ха юм, - гэжэ «Буряад үнэн» газетэдэ нилээн саг соо суг хүдэлхэн А.Ж.Жамбалдоржиев хэлэдэг бэлэй.

-«Саяанһаа Витим хүртэтэр» гэхэн амаралтын үдэрэй тусхай хуудаһануудые суглуулхандаа тоти гээшэнь, аймагуудайнгаа редакцинуудай хүбүүдые үртэг-тартаг гүүлээд лэ, телефоноор һонинһень ходооро татахын наана абадаг. Спортсменүүд, ветеранууд кабинедтэнь хубаряа наа,

Мэдээсэлнүүдэй хажуугаар һамбаа олоод, журналистикын ветеран томо захатануудыешье бүтээжэрхихэ. Өөрөө дүр зураг буулгаха аргатай хадаа дайнай ветерануудай, нэрэ солото спортсменүүдэй дүрыень үгэжэ байгаад, очерк, зураглал толлуулха. Газетын табяад жэлнүүдэй хуудаһа ираад үзбэл, «Хүн ба байгаали», «Ветеран» гэхэн шитэ хуудаһануудые Б.Цыремпилов гэхэн гар табилгатай материалнууд нилээн

шагнажал мэдэхэн. Эгсэ 50 жэл соо эсэлтэ сусалтагүй түрэл буряад арадайнгаа «Буряад үнэн» сониндо хүдэлөөд, 2000 ондо 70 наһаяа тэмдэглэхэ ветераннай мүнөөшье хүл хүнгэн, корреспондентүүдэй пунктын эдбхитэй гэшүүн. «Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ» гэхэн үндэр нэрэ эргэтэй аха нүхэрнай шэлэһэн мэргэжлэдэ үнэн сэхэ байһанаараа, ажалдаа хандасаараа, ульһа

басагадта «абын орондо ахамнай» гүүлэжэ энэ наһан соогоо ябана. Хүнтэйн талын үргэн сээжэхэ үетэн нүхэдтэйгөө таряа хадалсажа, үбһэ хуряажа ябахандаа, үнэтэ хатуужалай һүргуули одоошье гараа нэн. Дайнай үсын гашуун амисхал бэе дээрэ мэдэрэн үндэһэн бүхэ үндэхэтэй бүхэриг ахатамнай гээд Бадма Тибашкеевичээ нэн түрүүлэн хүндэлэн ёһолхо эргэтэйбди.

-Түрүүлэгшэмнай - олондо суутай Радна Сагалаевич наһатайшье, үхибүүншье ажалшадтаа амар заяа үзүүлэ гэжэ юу байха бэлэй... Өөрөөшье нойрсоо гэжэ үгы, бидэнээшье үүрээр һэрюулхэ. Сагай эрхээр хүн гээшэш ямаршье байдалда дадаад, хэхисэ хээд лэ гараха юм. Бидэ, дайнай үсын үхибүүд Хүнтэйн таряаланда нилээн лэ хүлхээ адхаһан байхабди.

Удынурдахана хэрэггараад, гэртэ гүйлгэжэ ерэхэдэм, Доржомнай багахан даа, наранһаа ноддээ һарабшалаа, хэрэлсэдээрэ намаяа угтагша бэлэй. «Аха-а, биш бодооб, хэсүүгүбдаа», - гэжэ. Ажал хэжэ ябаһан бинь булалтайхан, хэрэгтэй юмээс абаад, морёо ташуурдаад гүйлгэшэхэб. Ажалнай нааташана аа гү, удааршана гүбди гэжэ ходол наһаагаа зобохош. Тэрэ үсын тэбдэлгэн наһан соом намайе табяагүй юм, - гэжэ манай ветеран хоёрэнэ.

Он жэлнүүдэй ошохо бүри «Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай үедэ шэн габьяата

ҮДЭРЭЙ ТАЛААНҺАА - ҮЕ НАНАЙ ХЭРЭГ

...Жэгтэйл даа. Нэгэ үдэрэй талаанһаа наһанай хэрэг бүрилдэжэ магад.

-Ленинэй үйлсөөр гэшхэлжэ ябатараа, «Буряад-Монголой үнэн» гэхэн гаршаг хараад, һонирхоод оробоб. Тэрэ зуураа хөөрэлдөөд, диктант бэшүүлээд, редакторай орлогшо Бадарма Аюшеевич Очиров ажалда абаа нэн, - гэжэ журналистикын ветеран дурсалганууд соогоо бэшээ нэмнай.

Энэ ажал наһаандань тон тааруу байба. Алдуу заһагшаар хүдэлхэ зуураа түрүүшын гээ мэдээсэлнүүдые газетэдэ барлуулжа баясаба. Нютаг нютагай хэлнүүдэй аялга тааралдуулан, цоглолсон-хүхилсэн хүдэлхэл даа. Анханһаашье хошон хэлэтэй Баргажанай хүбүүндэ галагар сагууд болобо. Уран зохёолшодтойшье, уран үгэтэ артистнуудтайшье ханилжа, ябаһан-танилсаһан газартаа өөрын болошоһон байха. Ингэжэ ямаршье мэргэжэлэй, ямаршье наһанай хүнүүдтэй харилсажа, сэдхэлхээ сэдхэлдэ утаһа татан дүтын болохо - нимэл шэди журналистда тон хэрэгтэй ха юм. «Бадма Тибашкеевич гээшэмнай зоной хүн ха юм даа. Сард гээшье наа, сагаан гээшэнь, саашаа ямаршье

тогтоо гэжэ байхагүй. Өөһэдөө һонинуудаа абаад орожо ерэхэ. Иимэл даргатай хүдэлхэшни, - гэжэ «Буряад үнэндэ» анха түрүүшын хиеэ ажалда ороходом хөөрэлдэдэг нэн.

Б.Т.Цыремпилов эгсэ 50 жэл соо олон редакторнуудтай хүдэлөө. Эдэнэрые нэрлэбэл: Д.Д.Лубсанов, Б.А.Очиров, Б.Н.Ц.Цыжинов, Д.Л.Лобсанов, Ц.Ц.Цибудеев, Р.Б.Гармаев, Ц.Б.Цырендоржиев, А.Л.Ангархаев. Хэды олон залуу хүнүүд таһагтань хэлгэлдээ гээшэб. Таһагай «түргэнөөр, олоор материалнуудые үгэхэ» гэхэн гуримда дадажа ядаад, гаржа ошодог нэн. «Арбаад «халаашха» барижа байнхаар нэгэ томые түнихэн баряад тушааһан дээрэ байна. Бадма, яжа гэсэнш?» - гэжэ партийна ажахын таһагые даагша Г.Я.Цыреторов гасаалхаа наһаха.

шэмэглэһэн байха. Үндэр жэбжэгэр бзетэй, сагаан шарайтай, нодэндөө шэлтэй, саб гэмээр хубсалһан репортерой спортивна байшангуудта, талмайнуудта ерэхэдэнь, «Тибашкеевичтай» гээд лэ мүнөөшье болотор баясадаг.

Б а й г а л и х а м г а а л г ы н Б ү х э с о ю з н а б л г з м э й р е с п у б л и к а н с к а с о в е д э й , р е с п у б л и к ы н г ү р э н э й с п о р т к о м и т е д э й , в е т е р а н у у д а й с о в е д э й ш а н г у у д т а о л о д а х и н н х ү р т э н . «Буряад орон» гэхэн фото-зурагуудай, «Манай үсын хүн» гэхэн очеркнүүдэй конкурсо даха шэдэе харуулдаг нэн.

Түрэлхини һонор, бүхы үүсхэлнүүдтэ уридша энэ хүн хажуудань нэгэ ойлгосо муутай хүнэй дайрхалдаа наа, жэгтэйхэн үгөөр нэрлэжэрхихэ. Юрэдөө, Тибашкеевичэй зангые мэдэхэ хадаа хэлүүлһэн хүншье, хажуудань шагнаашадшье энээлдээд лэ дүүрэхэ. Утын ажалай үдэрбэшэлгээ эсэхэн зариман манай таһагта ерэжэ, дуран соогоо шоглолсоод, үглөөнгийн гөө эсээгүй хэмдэ ороод ошоно гэжэ адагладаг нэн.

Заримдаа хүршэ таһагай Вера Токтохоева орожо ерээд, «Н-е, Тибашкеевичые зугаалуула» - гээдхихэ. Элдэб энээлдэтэй ушарнуудһаа эхилээд дайнай, даряар анхилһан бага наһан тухай хүртээрөө хөөрэхэдэнь,

эдэбхээрээ залуу журналистнуудта ёһотой үльгэр жэшээ харуулнал!

«Эсэгэ ороной урда габьяатай байһанай түлөө» медалаяр шагнагдаа бэлэй. Номгон Далайн эрьедэ алба хэһэн тула Росси Флодой 300 жэлэй ойн баярай медаль, мүн Жуковой дурасхаалай медаль, бусад шагналууд үбсүүен шэмэглэдэг. Үндэн сониндоо хүдэлжэ эжилхээр эгсэ 50 жэлэйнгэ оёе тэмдэглэжэ байхадань, наһаһайн нүхэр Екатерина Аюшеевна, үри хүүгэдын гэр бүлын гөө дүхэригтэ мүн лэ урматай, омогорхолтой.

Хүнэй нэгэ наһан... Ингээд лэ наһан үнгэрөө гэхэдэ, үхибүүд, ашанарынь үргэлжэлүүлхэл, «Үнэн» сониндоо нэрэн мүнхэрэн үлэхэл. Түмэнтэй Шоно угайб гээд Бадма Тибашкеевич омогорхон хэлэдэг. Угаһын удха тэрэниие үргэһэн, дэмжэһэншье байжа болоо. Хүнтэйн талада хүйтэ нойгондо зууралдаһаар хүнэй амидаралай сэнгые ойлгоһонинь, ажабайдал тээшэ аһан тэгүүлһэниинь мүнөөдөрэйинь заяа тээшэ, журналистын ажалай намтарай 50 жэлэй ой тээнгэ хүгэлһэн байгаа ёһотой даа.

Галина ДАШЕЕВА

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: «Буряад-Монголой үнэн» газетын коллектив 1956 ондо; 1954 ондо бүлэг уран зохёолшодтой, журналистнуудтай; уран зохёолшо, журналист Георгий Дашабыловтай.

Манай Тохой нютагһаа уран зохёолшод байл гараагүй юм. Харин уран зураашад, уран дархашуулнай хэр угһаа олон байһан гэшэ. Тэдээн сооһоо мүнөө эгээл үндэр наһатай аад, эгээл эрхим, бүгэдэндэ мэдээжэнь Буряад Республикын арадай уран зурааша Лубсан Доржиевич

Доржиев болоно. Байгша ондо ахамаднай 80 наһа хүрээ. Эды наһатайдаа олохон зураашад биірээ, уран зураг, дарханайнгаа багажа зэбсэгүүдые үни орхинхой байдаг гэшэ бээ. Харин элэхэдээ, үнгэ ородог эрдэнидэл, Лубсан Доржиевай уран бэлигын дали жэгүүрээ хумингүй, жэл ерэхэ бүри улам үргэнөөр дэлижэ, огторгойн орёлдо дүүлиһэн зандаа.

ЛУБСАН ДОРЖИЕВ 1918 ондо Сэлэнгын аймагай Тохой нууринда түрөө юм. 1992 ондо хэлбэлгэдэйн «Буряад -монгол арадай угалзанууд» гэнэн тэрэнэй альбом соо Жаргаланта нууринда түрэнэн гэжэ бэшээтэй байдаг. Энэнь баһа ушартай байха. Юундэб гэхэдэ, хубисхалай һүүлээр олохон буряад нууриин нуогаууд, илангаяа хамтын ажалай тогтохо үеэр үгы боложо, нууһан зонинь ондоо тээшээ зөөхэ баатай болон гээшэ. Цэрэндэмиин Доржогоншь тэрэ сагаар Тохойгоо орхижо, 10 модо зүүлжээ «Хубисхал» коммунада зөөгөө хэн. Хожомын тэрэ коммуна Жаргалантын Тельман колхоз боложо, совет үедэ нилээд суурхадаг байгаа бээ. Энэл ушарһаа Л.Д.Доржиевы заримдаа Жаргалангада түрөө гэжэ бэшээдэг байха юм.

Харин Лубсан Доржиевичай түрэнэн буусань мүнөөнэй Тохой нууриһаа 3-4 модо тусаа хойшоо Ангир нуурай урдахаана, Бахлаан нуурай эрьедэ болоно. Юрэнхыдөө, тэрэ шадарын, Хан уулын үбэргэ, Бүхэн, Загастай голнуудай хоорондо, хорёод ехэ, багашы нуурууд мэлмэрэн долгилдог юм.

Тэдэнэй эгээл ехэнь - Ангир гү, али Шаргал нуур болоно. Ангир шубуун шаргал үнгэгэй хэн тула эдэ хоёр нэрэн нэгэн удхатай болоно. Харин мүнөө Шучье гэнэн ород нэрээрнь Сурхайта гэжэ нэрлэдэгын тон буруу юм.

Шаргал нуур зураашын бүтээлнүүд соо яһала мүнхэлэгдэһэн байдаг. Иимэ нэрэтэй шэрээр бүтээһэншье ехэ зураг бии. Хара бэхээр саарһан дээрэшье зурагдаһан зурагуудые хараа хэмби. Хан уула, Ногоон уула түшэлгэтэй энэ нуурые зураагүйдэшье аргагүй юумэлдаа. Сэлэнгэ нютагай үзэсхэлэн энэ нуур бүхы Буряадаймнай зэндэмэни, амаралга, сэнгэлгын газар болонхой.

Ангир нуурай, тэрэ шадарай газар дайдын үнгэ шарайн энэ нютагта түрэнэн хүбүүнэй нюдэ, сэдхэлые багаһаань баясуулан, гайхамшаг бэлигыень тэдхэһэниинь сохом. Эдэ мурнуудые бэшэгшэ өөрөө тэрэ шадарһаа гарбалтай хадаа нютагайнгаа ахамадтай зурагууддээрэ баһаһаа танил уула гүбээнүүдэй, нуур голнуудай дүрэ шарай хаража баясадагби.

Зураашын энэ дэлхэй дээрэ түрүүшынхээ бии болоһон Бахлаан нуур хадаа анхан Сэлэнгын Энхорһоо иишэ ерэнэн Амтар гэгшэһээ гараһан Одоной Баглаан гэжэ хүнэй нэрэ абаһан гэжэ Лубсан Доржиевич хөөрэдэг. Энэ Баглаан зураашын элинсэгэй нэгэн болоно. Зоной дунда нэрэн хожомын Бахлаан гэжэ өөршэлэгдэһэн байгаа. Саашань тоолобол, Баглаанай Цэрэн, Цэрэнэй Цэдэн-Дамба, Цэдэндамбын Доржо, Доржын Лубсан...

Арбан табатай ябахандаа, эндэһээ холо бэшэ Нүүдэлшын эхиндэхи хадын үбэргэй Агсуургын аршаанһаа нүхэдөөрөө гараһан аад, зунай бүрхэг манатай үдын урдахана Ангир нуурай эрьедэ хүрэнөө мартагшагүйб. ииирэг манан соо тунһан нуурай тунгалаг ниоруу, эрьейн хубшэ, шугы уран нарин хэлбэритэй хитад зурагые хануулаа агша хэн.

Ангир нуурай эзэн - ангир шаргал азарга буряад нарын 15-най хүни сэлмэг тэнгэриһээ толорһон нарын гэрэлдэ нуур сооһоо гаража, урдахи нуга сабшалангаар бэлшэһэн адуунтай ниилэжэ, залуу гүүнүүдтэй ханилан сэнгэдэг байгаа гэнэн домогыһе багадаа дуулаа хэнби.

Тамчын дасанда Цамай хурал болоходо, Алтан сэргэдэнь һама сахюусанай шаргал азарга уядаг байгаа гэдэг. Магад Ангир нуураймнай шаргал азарга тишээ ошодог байгаа аалам?

Арбаадтайдаа Лубсан Доржиев Тамчын дасанай Цам хаража, сэдхэхээ ехэ хүдэлһэн байдаг. Тохойнгоо

УРАН ЗУРААША ЛУБСАН ДОРЖИЕВАЙ 80 НАНАЙ ОЙДО

АХАМАД НҮХЭРЭВВ АНХАРАЯЛ!

дасандашые үхибүүн наһандаа оло дахин мүргэһэн, шүтэһэн бээ даа.

Үбгэн аба Цэдэндамба, нагаса аба Ашатын Тубаан

үбгэжөөл дурсана.

Удаадахи 1939 ондо Л.Д.Доржиев Загастайн дунда хургуулиие түрүүшын выпускдэ дүүргээд, сэрэгэй албанда мордоо хэн. Брянска областьдо авиаполокдо алба хэжэ байтарнь, дайн эхилээ 1942 ондо

Чкаловай (Оренбургын) лётчигуудай хургуулида эльгээгдээд, дайнай дүүрэтэр тэндэ авиатехникээр алба хээ хэн.

Дайнай һүүлээр Жаргалантаяа бусажа, клубта, Улаан -Үдэдэ облЛИТО-до хүдэлөө, Монголдо ор-

шуулагшаар Зүблэлтын элшэн сайдай газарта алба хээ. Оренбургда албанда байхадаа, татаар яһанай эхэнэртэй танилсажа, гэрлээ хэн. Тэрэ үедэ гараһан басаганиинь мүнөө Ташкентдэ һуудаг.

70-аад гаран он бологтор Лубсан Доржиевич хэдэн ажал хэлгэһэн байна. Улаан -Үдын кинотеатрнуудта соносхолнуудые зурадаг байгаа. Хаа-яа урданай буряад зурагай маягаар юумэ зураад, выставкэдэ дурадхахадань, голодог байгаа. Юундэб гэхэдэ, зураха маягынь социалис уран зурагай эрилтэдэ зохидоггүй, буддын шажанай удха харагдашадаг байгаа бшуу.

Гэбэшье республикын арадай уран бүтээлэй байшанда таһагые даагшаар хүдэлдэг байһан А.Чайковскийн дэмжэлгэ зууршалгаар Л.Доржиевай зурагууд Улаан-Үдэдэшье, республикаһаа гадууршые выставкэнүүдтэ табидадаг, һайшаагдадаг болоһон байна. Тиин 1991 ондо тэрэ республикын арадай зурааша нэрэ зэргэтэй болоһон, 1992 ондо республикын Гүрэнэй шанда хүртэһэн юм. 1970-аад онуудһаа тэрэнэй суглуулһан буряад угалзануудай альбом 1992 ондо «Сагаан дали» предпрятиин, «Нютаг» хэблэлэй дэмжэлгээр Москва хотодо хэблэгдээ.

1994 оной зун Тинлэй багыһе Исток нууринда ажаһуудаг нютагайнгаа ахамад уран бэлигтэнтэй уулзуулаа хэм. Зураг, бүтээлнүүдыень, илангаяа модоор ниилэһэн шэрэень харахадаа: «Энэлдаа, буряад зоной дэлхэйн оршондо омогорхохо, суурхаха шухар баялиг, Баруун оронуудта нимэл юумэ һонирходог, сэнгэдэг шүү», - гээ һэн

угтамжын бэшэгые тугай маягтай ягаан бүддээрэ шара үнгэгэй түбэ үзэг хадажа оёһон байна.

Хоёр жэл удаа удаагаар нёдондо, энэ зундаа - Лубсан Доржиевичтай хамта нютагайнгаа Хан уулын Даша Балбарай обоодо гараабди. Байгша оной тахилгын үдэр - июниин 19 дэ хадаа үбдэгсөө саһаг орошоһон байгаа. 3 километр тухай эгсэ хада өөдэ саһа махажа, унаһан модо, шулуун дээгүүр үдхэхэнь залуушы хүндэргайтай. Тээд 80 наһатай үбгэжөөл залуушуулаһа гээгдээгүйл даа.

Эдэ үдэрнүүдтэ Лубсан Доржиевичта гэртэнь ошооб хүйтэн энэ үедэ зайн галгүй нууна. Хүршэнэрийн үргизэһэн ушарһаа булгыени зайн галһаа болуулжархёо Сэлэнгын баруун бэеин Исток нууриндахи модо гэрэнь өөрыншье бэшэ республикын Уран зураа шадай холбоонһоо арендээр абажа байдаг мастерскои болоно. Үдэсэлгэшье хэг дэнэгүй. Гансаараа байда 80 наһатанда түлээ уһаниншье хэсүү.

Буряадай арадай уран зурааша, Буряадай Гүрэнэй шангай лауреат өөрын гэршэегүй, зайн галшьегүй 80 наһанайнгаа ой угтаж байна. Үндэһэн соёлойнго омогорхол болоһон хүнэ нимээрхэ байдалда орошоо, байһанда гансашы засагы гэмнэлтэй бэшэ, нюта орондоо ёһотой эзэн боло жо бирадаггүй бүгэдэ буряадууд, тон түрүүи сэлэнгынхид, гэмтэй бэш гүбди? Туһалаял, хамһал саял, нүхэдүүд!

Николай БДМАРИНЧИНОЕ

ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: Лубсан Доржиевай бүтээлнүүд «Астрономид» дуратайшуул, «Буряа» Монгол ороһо гэнэн диптих

с 12 октября по 18 октября 1998 года

12 ОКТЯБРЯ, ПОНЕДЕЛЬНИК

ОРТ

- 7.00 Доброе утро
- 10.00 Новости
- 10.20 Жестокий ангел
- 11.20 Взгляд
- 11.50 Поле чудес
- 12.50 Домашняя библиотека
- 13.00 Новости
- 13.15 Вместе
- 13.55 КВН-98
- 16.00 Новости
- 16.15 Новые приключения Синдбада
- 16.50 Звездный час
- 17.30 До 16 и старше
- 18.00 Жестокий ангел
- 19.00 Новости
- 19.20 Угадай мелодию
- 19.45 Час пик
- 20.10 Время и мы
- 20.55 Улицы разбитых фонарей
- 22.00 Время
- 22.35 Спокойной ночи, малыши
- 22.50 Горьц
- 23.55 Взгляд
- 00.45 Фильм «Летние люди»
- 02.20 Новости (до 02.45)

РОССИЯ

- 8.00 Доброе утро, Россия. В перерывах
- 10.15 Дежурная часть
- 11.00 Санта-Барбара
- 11.45 Музыка, музыка...
- 12.00 Вести
- 12.30 Графиня де Монсоро
- 13.20 Русское лото
- 14.00 Мультфильмы
- 14.30 Марьяна роца
- 15.00 Вести
- 15.30 Династия 2. Семья Колби
- 16.15 Телесериал «Богатые и знаменитые»
- 17.05 Мультфильм
- 17.15 Позвоните Кузе
- 17.30 Первые поцелуи
- 18.00 Вести

Бурятское ТВ

- 18.00 Программа передач
- 18.05 Мультфильм
- 17.30 Первый поцелуй
- 18.00 Вести

13 ОКТЯБРЯ, ВТОРНИК

ОРТ

- 7.00 Доброе утро
- 10.00 Новости
- 10.20 Жестокий ангел
- 11.20 Взгляд
- 12.20 Смехопанорама
- 12.50 Домашняя библиотека
- 13.00 Новости
- 13.15 Вместе
- 14.05 Улицы разбитых фонарей
- 15.05 Вокруг света
- 15.30 Альберт-пятый мушкетер
- 16.00 Новости
- 16.15 Новые приключения Синдбада
- 16.45 Счастливого случая
- 17.30 До 16 и старше
- 18.00 Жестокий ангел
- 19.00 Новости
- 19.20 Угадай мелодию
- 19.50 Час пик
- 20.15 Тема
- 20.55 Улицы разбитых фонарей
- 22.00 Время
- 22.35 Спокойной ночи, малыши
- 22.50 Формула любви
- 00.40 Новая программа службы спасения
- 01.10 Новости (до 01.35)

РОССИЯ

- 8.00 Доброе утро, Россия. Вперерывах
- 10.15 Дежурная часть
- 11.00 Санта-Барбара
- 11.45 Музыка, музыка...
- 12.00 Вести
- 12.30 Графиня де Монсоро
- 15.00 Вести
- 15.30 Династия 2. Семья Колби
- 16.15 Богатые и знаменитые
- 17.05 Мультфильм
- 17.15 Позвоните Кузе
- 17.30 Первые поцелуи

Бурятское ТВ

- 18.00 Программа передач
- 18.05 Мультфильм
- 18.25 Улгур
- 18.50 Рек-тайм
- 19.00 Байгал
- 19.15 Дорога. Водитель и пешеход.
- 19.25 Дорога деревенское
- 20.00 Рысь
- 20.55 Мелодии старого края

14 ОКТЯБРЯ, СРЕДА

ОРТ

- 7.00 Доброе утро
- 10.00 Новости
- 10.20 Жестокий ангел
- 11.20 Тема
- 12.15 В мире животных
- 12.50 Домашняя библиотека
- 13.00 Новости
- 13.15 Вместе
- 14.05 Улицы разбитых фонарей
- 15.05 Вокруг света
- 15.30 Альберт-пятый мушкетер
- 16.00 Новости
- 16.15 Новые приключения Синдбада
- 16.45 Зов джунглей
- 17.05 Детские анекдоты
- 17.30 До 16 и старше
- 18.00 Жестокий ангел
- 19.00 Новости
- 19.20 Угадай мелодию
- 19.50 Час пик
- 20.15 Человек и закон
- 20.55 Улицы разбитых фонарей
- 22.00 Время
- 22.35 Спокойной ночи, малыши
- 22.50 Новая комедия «Бедная Саша»
- 00.35 Этот мир придуман не нами. Леонид Дербенев
- 01.15 Новости (до 01.45)

РОССИЯ

- 8.00 Доброе утро, Россия
- 10.15 Дежурная часть
- 11.00 Санта-Барбара
- 11.45 Музыка, музыка...
- 12.00 Вести
- 12.30 Графиня де Монсоро
- 13.20 Старая квартира. Год 1970. Часть первая
- 14.30 Подиум
- 15.00 Вести
- 15.30 Династия 2. Семья Колби
- 16.15 Богатые и знаменитые
- 17.05 Мультфильм
- 17.15 Позвоните Кузе
- 17.30 Первые поцелуи

Бурятское ТВ

- 18.00 Мультфильм
- 18.20 Новый день представляет: «З. 4...», «Бамбахай»
- 18.50 Рек-тайм
- 19.00 Байгал
- 19.15 Дорога. Водитель и пешеход.
- 19.25 Дорога деревенское
- 20.00 Рысь
- 20.55 Мелодии старого края

15 ОКТЯБРЯ, ЧЕТВЕРГ

ОРТ

- 7.00 Доброе утро
- 10.00 Новости
- 10.20 Жестокий ангел
- 11.20 Человек и закон
- 12.05 Футбол. Чемпионат Европы. Отборочный матч. Сборная Исландии-сборная России
- 13.00 Новости
- 13.15 Вместе
- 14.05 Улицы разбитых фонарей
- 15.05 Вокруг света
- 15.30 Невероятные приключения Джони Квеста
- 16.00 Новости
- 16.15 Новые приключения Синдбада
- 16.45 Классная компания
- 17.05 Умники и умницы
- 17.30 До 16 и старше
- 18.00 Жестокий ангел
- 19.00 Новости
- 19.20 Эти забавные животные
- 19.50 Час пик
- 20.10 Человек в маске
- 20.55 Улицы разбитых фонарей
- 22.00 Время
- 22.35 Спокойной ночи, малыши
- 22.50 Детектив «С помощью зеркала»
- 01.05 Юрий Шевчук и группа «ДДТ» в музыкальном фильме «Рожденный в СССР»
- 01.55 Новости
- 02.20 Триллер «Красный дракон» (до 04.30)

РОССИЯ

- 8.00 Доброе утро, Россия. В перерыве
- 10.00 Тысяча и один день
- 10.15 Дежурная часть
- 11.00 Санта-Барбара
- 11.45 Музыка, музыка...
- 12.00 Вести
- 12.30 Графиня де Монсоро
- 13.20 Старая квартира. Год 1971. Часть 1
- 14.30 Марьяна роца
- 15.00 Вести
- 15.30 Династия 2. Семья Колби
- 16.15 Богатые и знаменитые
- 17.05 Мультфильм
- 17.15 Позвоните Кузе
- 17.30 Первые поцелуи

Бурятское ТВ

- 18.00 Мультфильм
- 18.15 Куда уходит свет. МУТ-городские электросети
- 19.30 Виллезазасасвак

16 ОКТЯБРЯ, ПЯТНИЦА

ОРТ

- 7.00 Доброе утро
- 10.00 Новости
- 10.20 Жестокий ангел
- 11.20 Человек в маске
- 12.05 Клуб путешественников
- 12.50 Домашняя библиотека
- 13.00 Новости
- 13.15 Вместе
- 14.05 Улицы разбитых фонарей
- 15.10 Серебряный шар. Олег Ефремов
- 16.00 Новости
- 16.15 Новые приключения Синдбада
- 16.45 Фильм-сказка «Золотые рога»
- 18.00 Жестокий ангел
- 19.00 Новости
- 19.20 Джентльмен-шоу
- 19.50 Играй гармонь, любимая
- 20.25 Здоровье
- 20.55 Поле чудес
- 22.00 Время
- 22.35 Спокойной ночи, малыши
- 22.50 Детектив «С помощью зеркала»
- 01.05 Юрий Шевчук и группа «ДДТ» в музыкальном фильме «Рожденный в СССР»
- 01.55 Новости
- 02.20 Триллер «Красный дракон» (до 04.30)

РОССИЯ

- 8.00 Доброе утро, Россия. В перерыве
- 10.00 Тысяча и один день
- 10.15 Дежурная часть
- 11.00 Санта-Барбара
- 11.45 Музыка, музыка...
- 12.00 Вести
- 12.30 Графиня де Монсоро
- 13.20 Старая квартира. Год 1971. Часть 1
- 14.30 Марьяна роца
- 15.00 Вести
- 15.30 Династия 2. Семья Колби
- 16.15 Богатые и знаменитые
- 17.00 Мультфильм
- 17.15 Позвоните Кузе
- 17.30 Первые поцелуи

Бурятское ТВ

- 18.15 Куда уходит свет. МУТ-городские электросети
- 19.30 Виллезазасасвак

17 ОКТЯБРЯ, СУББОТА

ОРТ

- 8.35 Приключенческий фильм «По волчьему следу»
- 10.10 Мультфильм «Неправильные штаны»
- 10.45 Слово пастыря
- 11.00 Новости
- 11.15 Домашняя библиотека
- 11.35 Вячеслав Зайцев в программе «Чердачок»
- 12.10 Утренняя почта
- 12.45 Каламбур
- 13.20 Смак
- 13.35 Никита Михалков «Музыка русской живописи»
- 14.05 Ералаш
- 14.25 Комедия «Вас вызывает Таймыр»
- 16.00 Новости
- 16.15 Цивилизация
- 16.45 В мире животных
- 17.25 Мультфильм «Ну, погоди!»
- 17.50 Это было, было... Телемуары. Аркадий Райкин
- 18.20 В поисках утраченного. Александр Роу
- 19.00 Новости
- 19.15 Песня-98
- 20.05 Серебряная серия. Фильм «Фантомас разбушевался»
- 22.00 Время
- 22.40 Секретные материалы
- 00.25 Футбол. Чемпионат России. Торпедо-ЦСКА
- 02.10 Новости
- 02.35 Коллекция первого канала. Фильм «Весь этот джаз» (до 04.50)

РОССИЯ

- 9.00 Мультфильмы
- 9.15 Музыкальная сказка «Золотой Цыпленок»
- 10.30 Почта РТР
- 11.00 Доброе утро, страна
- 11.30 Сам себе режиссер
- 12.00 Аншлаг представляет
- 12.30 Городок
- 13.00 Русское лото
- 13.40 Мир книг с Леонидом Куравлевым
- 14.00 Неделя в Санта-Барбаре
- 15.00 Вести
- 15.30 Парламентский час

РОССИЯ

- 9.00 Мультфильмы
- 9.15 Мелодрама «Чужие дети»
- 10.30 Мультфильмы
- 11.00 Доброе утро, страна
- 11.50 Сто к одному
- 12.30 Лесная с первого взгляда
- 13.00 Поезд
- 15.35 Мультфильм

18 ОКТЯБРЯ, ВОСКРЕСЕНЬЕ

ОРТ

- 8.50 Евгений Леонов в комедии «Меж высоких хлебов»
- 10.10 Мультфильм
- 10.30 Дисней-клуб
- 11.00 Новости
- 11.15 Непуговые заметки
- 11.30 Пока все дома
- 12.10 Утренняя звезда
- 13.00 Армейский магазин
- 13.30 Играй гармонь, любимая
- 14.00 Крестьянские ведомости
- 14.30 Все путешествия команды Кусто
- 15.25 Смехопанорама
- 16.00 Новости
- 16.15 Клуб путешественников
- 17.05 Цыганские напевы
- 17.35 Дисней-клуб
- 18.30 Колесо истории
- 19.20 Премьера фильма «Завещание Александры Галича»
- 19.50 КВН-98. Полуфинал
- 21.55 Киноафиша
- 22.00 Время
- 22.40 Мировое кино. Детектив «Секреты Лос-Анджелеса»
- 01.10 Новости
- 01.25 Футбольное обозрение (до 02.00)

РОССИЯ

- 9.00 Мультфильмы
- 9.15 Музыкальная сказка «Золотой Цыпленок»
- 10.30 Почта РТР
- 11.00 Доброе утро, страна
- 11.30 Сам себе режиссер
- 12.00 Аншлаг представляет
- 12.30 Городок
- 13.00 Русское лото
- 13.40 Мир книг с Леонидом Куравлевым
- 14.00 Неделя в Санта-Барбаре
- 15.00 Вести
- 15.30 Парламентский час

Буряад үлэн

12.30 Любовь с первого взгляда
13.00 Полюс
15.35 Мультфильм
15.55 Осенние зарисовки
16.05 Новый день представляет.
17.20 Примите поздравления
17.55 Реклама
Россия
18.00 Звезды XXI века
19.00 Моя семья
21.00 Вести
21.30 Добрый вечер
22.10 Боевик «Волкодав»
23.55 Фильм «Прорва» (Россия, Франция) (до 01.45)
«АРИГ УС»
9.00 Ариг Ус - детям: х/ф «Иван энд Митрофан»
9.15 М/сериал «Серебряный конь» 2 с.
9.45 Т/с «Флиппер» 2 с.
10.40 М/сериал «Альф» 2 с.
11.05 Путешествие с Нац Геог. Общ-ом»
12.10 Нон-стоп лист
12.15 Шоу еды «Пальчики оближешь»
12.45 Сделай шаг
13.40 Наше кино: Л. Орлова в фильме «Цирк»
15.20 Нон-стоп лист
15.25 Звезды о звездах: Влад Сташевский
15.55 Наше кино: «Стоянка поезда - две минуты»
17.15 Нон-стоп лист
17.20 Благая весть
17.50 Сериал по выходным: «Робин Гуд» 15 с.
18.45 Музыкальный подарок
19.00 Сериал Чехов и К: «Жених и папенька», «Неосторожность», «Хороший конец»
20.00 Нон-стоп лист
20.05 Сериал Чехов и К: «Хористка», «Дорогая собака»
20.55 «Дар»
21.25 Нон-стоп лист
21.30 Антология юмора: Георгий Бурков
21.55 Д.Белуши в фильме «Кудряшка Сьд»
23.55 Ночной сеанс: «Наслаждение».

12.30 Любовь с первого взгляда
13.00 Полюс
15.35 Мультфильм
15.55 Осенние зарисовки
16.05 Новый день представляет.
17.20 Примите поздравления
17.55 Реклама
Россия
18.00 Звезды XXI века
19.00 Моя семья
21.00 Вести
21.30 Добрый вечер
22.10 Боевик «Волкодав»
23.55 Фильм «Прорва» (Россия, Франция) (до 01.45)
«АРИГ УС»
9.00 Ариг Ус - детям: х/ф «Вера и Анфиса тушат пожар», «Волшебная лопата»
9.20 М/с «Серебряный конь» 1 с.
9.50 Сериал «Флиппер 2» 1 с.
10.40 М/с «Альф» 1 с.
11.05 Путешествия с Нац Геогр. Общ-ом
12.05 Нон-стоп лист
12.10 Маленькое утреннее шоу с З.К.
12.30 Наше кино: «Плащ Казановы»
14.15 Нон-стоп лист
14.20 «Нью-Йорк, Нью-Йорк»
14.50 Наше кино: Т.Друбин в комедии «Привет дуракам»
17.00 Благая весть
17.30 Нон-стоп лист
17.35 Сериал по выходным: «Робин Гуд» 14 с.
18.30 Музыкальный подарок
18.50 Сериал Чехов и К: «Забыл», «Святая красота», «Гость»
19.45 Нон-стоп лист
19.50 Сериал Чехов и К: «Писатель», «В пансионе»
20.40 СВ-шоу
21.10 Нон-стоп лист
21.15 Х/ф «окорока и ляжки»
23.05 Радио хит
00.10 Плейбой
РАДИО
7.15-8.00 - Программа «Мэндэ амар, минии Буряад орон» - «Утро Бурятии» - Литературно-художественная программа «Аптаргана»
8.10-9.00 - «Вчера, сегодня, завтра» Информационный выпуск программ.
19.02-20.00 - Радиожурнал «Степные мелодии» (на бур. языке).

12.30 Любовь с первого взгляда
13.00 Полюс
15.35 Мультфильм
15.55 Осенние зарисовки
16.05 Новый день представляет.
17.20 Примите поздравления
17.55 Реклама
Россия
18.00 Звезды XXI века
19.00 Моя семья
21.00 Вести
21.30 Городок
22.00 Осторожно модерн
22.30 Музыкальный ринг. Новое поколение
00.05 Театр+ТВ. Татьяна Дороница
00.45 Дежурная часть
01.00 Вести
01.30 Подробности (до 01.45)
«АРИГ УС»
16.00 Ариг Ус детям: мультфильм «Пуговка и Рыжик» 10 с.
16.15 Любимый-смотри
16.25 Диск - канал
17.00 Те кто
17.15 ТСН-6
17.25 Т/с «Кунг-фу. Легенда продолжается» 9 с.
17.55 Благая весть
18.25 Т/с «Эдера» 9 с.
19.20 Музыкальный подарок
19.30 Нон-стоп лист
19.35 «Жара в Акалупько» 14 с.
20.25 Нон-стоп лист
20.30 «Восточный экспресс»
20.45 Байки из кухни
20.50 Золотая карта
21.00 Юм. сериал «33 квадратных метра. Дачные истории»
21.30 «Восточный экспресс»
21.45 Нон-стоп лист
21.50 Дорожный патруль
22.00 Ток-шоу «Я сама: Жених с приданым»
22.55 Сериал: «Зов убийцы»
23.55 В мире людей
00.25 Диск-канал
ЦСКА-Киндер (Болонья)
01.00 Диск-канал
РАДИО
6.12- 7.00 - Программа «Утро Бурятии»
7.15-7.35 - Утренний концерт
7.35-8.00 - Актуальное интервью
12.00-12.10 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой» (на бур. яз.)
7.40-8.00 - «Юность республики» (на бур. яз.)
12.00-12.10 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
12.10-13.10 - Музыкальная программа «Час вашего письма» по заявкам радиослушателей.
19.12-20.00 - «Вчера, сегодня, завтра». Информационная программа.

12.30 Любовь с первого взгляда
13.00 Полюс
15.35 Мультфильм
15.55 Осенние зарисовки
16.05 Новый день представляет.
17.20 Примите поздравления
17.55 Реклама
Россия
18.00 Звезды XXI века
19.00 Моя семья
21.00 Вести
21.30 История одного события
21.45 Два рояля
22.30 Грязные танцы
22.55 Самозванцы
23.55 Притворщик
00.45 Дежурная часть
01.00 Вести
01.30 Подробности (до 01.45)
«АРИГ УС»
16.00 «Ариг Ус» детям: мультфильм «Пуговка и Рыжик» 9 с.
16.15 Любимый-смотри
16.25 Диск - канал
17.00 Те кто
17.15 ТСН-6
17.25 Т/с «Кунг-фу. Легенда продолжается» 8 с.
17.50 Благая весть
18.20 Т/с «Эдера» 8 с.
19.20 Музыкальный подарок
19.30 Нон-стоп лист
19.25 Т/с «Жара в Акалупько» 13 с.
20.25 Нон-стоп лист
20.30 «Восточный экспресс»
20.45 Байки из кухни
20.50 Золотая карта
21.00 Юм. сериал «33 квадратных метра. Дачные истории»
21.30 «Восточный экспресс»
21.45 Нон-стоп лист
21.50 Дорожный патруль
22.00 Мужской клуб: «Жена должна сидеть дома»
22.55 Сериал Хроники Индианы Джонса
23.55 В мире людей
00.50 Диск-канал
РАДИО
6.12-7.00 - Программа «Утро Бурятии»
7.17-7.37 - «Мы и право» или «Налоговая служба информирует»
7.37-8.00 - «Тоонто нутаг» (на бур. языке)
12.00-12.10 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
12.10-13.00 - Музыкальная передача, посвященная открытию нового театрального сезона в Бурятском академическом театре оперы и балета
19.12 - Республиканские известия (на бур. яз.)
19.27 - Актуальное интервью (на бур. яз.)
19.40 - Республиканские известия (на русск. яз.)

12.30 Любовь с первого взгляда
13.00 Полюс
15.35 Мультфильм
15.55 Осенние зарисовки
16.05 Новый день представляет.
17.20 Примите поздравления
17.55 Реклама
Россия
18.00 Звезды XXI века
19.00 Моя семья
21.00 Вести
21.30 История одного события
21.45 Сам себе режиссер
22.15 Мелодрама «Вам и не снилось...»
23.45 Агата Кристи. Пуаро
00.45 Дежурная часть
01.00 Вести
01.30 Подробности (до 01.45)
«АРИГ УС»
16.00 Ариг Ус детям: м/ф «Пуговка и рыжик» 8 с.
16.15 Любимый-смотри
16.25 Диск - канал
17.00 Те кто
17.15 ТСН-6
17.25 Сериал для подростков: «Кунг-фу. Легенда продолжается» 7 с.
17.50 Благая весть
18.20 Т/с «Эдера» 7 с.
19.15 Музыкальный подарок
19.25 Нон-стоп лист
19.30 Т/с «Жара в Акалупько» 12 с.
20.25 Нон-стоп лист
20.30 «Восточный экспресс»
20.45 Байки из кухни
20.50 Золотая карта
21.00 Назло рекордам
21.30 «Восточный экспресс»
21.45 Нон-стоп лист
21.50 Дорожный патруль
22.00 Мужской клуб: «Жена должна сидеть дома»
22.55 Сериал Хроники Индианы Джонса
23.55 В мире людей
00.50 Диск-канал
РАДИО
6.12-7.00 - Программа «Утро Бурятии»
7.17-7.37 - «Мы и право» или «Налоговая служба информирует»
7.37-8.00 - «Тоонто нутаг» (на бур. языке)
12.00-12.10 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
12.10-13.00 - Музыкальная передача, посвященная открытию нового театрального сезона в Бурятском академическом театре оперы и балета
19.12 - Республиканские известия (на бур. языке)
19.27-19.40 - Программа для детей «Бумеранг»
19.40 - Республиканские известия (на русск. языке).

12.30 Любовь с первого взгляда
13.00 Полюс
15.35 Мультфильм
15.55 Осенние зарисовки
16.05 Новый день представляет.
17.20 Примите поздравления
17.55 Реклама
Россия
18.00 Звезды XXI века
19.00 Моя семья
21.00 Вести
21.30 История одного события
21.45 Трагикомедия «Убить дракона»
23.50 Психфактор
00.45 Дежурная часть
01.00 Вести
01.30 Подробности (до 01.45)
«АРИГ УС»
16.00 Мультфильм «Пуговка и рыжик» 7 с.
16.15 Любимый - смотри
16.25 Диск - канал
17.00 Те кто
17.15 «ТСН-6»
17.25 Сериал для подростков «Кунг-фу. Легенда продолжается» 6 с.
17.50 Благая весть
18.20 Т/с «Эдера» 6 с.
19.15 Музыкальный подарок
19.25 Нон-стоп лист
19.30 Т/с «Жара в Акалупько» 11 с.
20.25 Нон-стоп лист
20.30 «Восточный экспресс»
20.45 Байки из кухни
20.50 Дорожный патруль
21.00 Спорт недели
21.30 «Восточный экспресс»
21.45 Байки из кухни
21.50 Дорожный патруль
21.00 Спорт недели
21.30 «Восточный экспресс»
21.45 Нон-стоп лист
21.50 Дорожный патруль
22.00 Катастрофы и войны недели
22.30 Сериал: Театр Рея Бредберри: «Озеро», «Ветер».
23.35 В мире людей
00.00 Диск - канал
РАДИО
6.12 - 7.00 - Программа «Утро Бурятии»
7.17-7.40 - «Гуламта» (на бур. яз.)
7.40-8.00 - «Природа и мы: каким я хочу видеть мир»
12.00-12.10 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой»
12.10-13.00 - Музыкальная передача «Ансамбль песни и танца «Байкал»: творческие поиски и перспективы
19.12 - Республиканские известия (на бур. языке)
19.27-19.40 - «Радиобиблиотека». Новые стихи Г.Чимитова
19.40 - Республиканские известия (на русск. языке).

12.30 Любовь с первого взгляда
13.00 Полюс
15.35 Мультфильм
15.55 Осенние зарисовки
16.05 Новый день представляет.
17.20 Примите поздравления
17.55 Реклама
Россия
18.00 Звезды XXI века
19.00 Моя семья
21.00 Вести
21.30 История одного события
21.45 Любовь с первого взгляда
22.25 Музыкальная комедия «Моя морячка»
23.50 Акуна Матата
00.45 Дежурная часть
01.00 Вести
01.30 Подробности (до 01.45)
«АРИГ УС»
16.00 Ариг Ус - детям: м/ф «Пуговка и рыжик» 6 с.
16.15 Любимый-смотри
16.25 Диск - канал
17.00 Те кто
17.20 ТСН-6
17.30 Сериал для подростков «Кунг-фу. Легенда продолжается» 5 с.
18.00 Благая весть
18.30 Т/с «Эдера» 5 с.
19.30 Музыкальный подарок
19.40 Нон-стоп лист
19.45 Те кто
20.00 «Вы - очевидец»
20.25 Нон-стоп лист
20.30 «Восточный экспресс»
20.45 Байки из кухни
20.50 «Золотая карта»
21.00 Скандалы недели
21.30 «Восточный экспресс»
21.45 Нон-стоп лист
21.50 Дорожный патруль
22.00 Обозреватель
23.00 Х/ф «Голод» 1 с.
23.30 «После 17-го»
00.30 Ночной сеанс: х/ф «В постели с незнакомцем».
РАДИО
6.12-6.37 - Радиожурнал «Земля родная».
6.37-6.50 - Передача, посвященная 80-летию ВЛКСМ
7.15 - 7.35 - Программа «Анфас»
7.35 - 8.00 - Радиостудия «Биракан».
12.00 - 12.10 - Дневной выпуск новостей «Короткой строкой».
19.12-19.27 - Республиканские известия (на бур. языке)
19.27-19.40 - Актуальное интервью
19.40-19.55 - Республиканские известия (на рус. яз.)

шүдхэр дараха, эдсэ, хубсаһа олохо, үгэлыгэ үгэхэ, эдэй тэнгэри тахиха мэтын үйлэнүүдтэ найн. Зүгөөр тушаал хүлээн абаха, ном үзэхэ, ехэ хэрэг үүсэхэхэ, газар хахалха, малтаха, нохой тэжээхэ, шорой шулуу хүдэлгэхэ, хюмһа абаха мэтын үйлэнүүд хорюулай. Энэ

уйлаха, гасалха, хүни ябаха, улай гаргаха, агнуури хэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, ном оршуулха, замда гараха, нүүхэ, шэнэ газарта бууса түхээрхэ, хубсаһа эсхэхэ, бэри буулгаха, газар хахалха, хюмһа абаха, үхэр худалдаха, андалдаа хэхэ мэтын үйлэнүүд хорюулай. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, зол ушарха.

XVII ЖАРАНАЙ ШОРОЙ ШАРА БАР ЖЭЛ (1998-1999 ОНУУД)

НАМАРАЙ ДУНДА САГААГШАН ТАХЯА ҮАРА

Буряад литэ	22	23	24	25	26	27	28
Европын литэ	12	13	14	15	16	17	18
Гараг	Дабаа	Мягмар	һагба	Пүрбэ	Баасан	Бимба	Нима
Нэрэ	һара	Марс	Меркури	Юпитер	Солбон	Сатурн	Наран
Үдэр	понед.	вторник	среда	четверг	пятница	суббото	воскр.
Үнгэ	хара	харагшан	хүхэ	хүхэгшэн	улаан	улаагшан	шара
Үдэр	луу	могой	морин	хонин	бишэн	тахяа	нохой
Мэнгэ	6 сагаан	5 шара	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан
һуудал	уһан	уула	модон	хин	гал	шорой	түмэр

Гарагай 2-то хуушанай 22 (октябрийн 12).

Хара луу, 6 сагаан мэнгын, уһанда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, бурхан, сахюуса, тэнгэри, лусууд тахиха, хэшэг уриха, даллага абаха, нүгэлөө наманшалха, угал хэхэ, зурхайда, үзэгтэ хураха, урание шудалха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлаха, дайсание болон ада шүдхэр номгодохо, зарга шиидэхэ, муу үйлын мүр ула таһалха, тараг бэрхэ, айраг халааха, наһа утадхалгын ном уншуулха, буян үйлэдэхэ, эм залаха, тангаригаа болоулха, хии бараа сараха, харюулга хэхэ мэтын үйлэнүүдтэ найн. Гэбэшые ехэ уһа гаталха, хатуу газар номгодохо, агнуури хэхэ, заһа бариха, амитанай ами таһалха, уһанай һубаг малтаха, бузар буртаг үйлэдэхэ, хүниие үзэн ядаха, онгосо, һала дархалха, хүүргэ, модон тээрмэ бариха, шуһа ханаха, төөнэхэ, хүрһэ зөөлэрүүлхэ, газар малтаха, наһа барагшые хүдөөлхэ, хүниие туляаха, хубсаһа эсхэхэ, шэнэ хубсаһа үмдэхэ, замда гараха, нүүхэ, балин гаргаха, номнол шагнаха мэтын үйлэнүүдые тэбшэхээр. Бэри тухай асуудалаар дасанда хандаха гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, эдсэ, уцдан элбэгээр олдохо.

Гарагай 3-да хуушанай 23 (октябрийн 13).

Харагшан могой, 5 шара мэнгын, хада уулада һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, тахиха, номнол хэхэ, тэрэниие шагнаха, лүһабаха, бүлэдөө даллага абаха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлаха, городто хэрэг эрхилхэ, зурхай шудалха, замда гараха, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, сэсэг тариха, нүхэ малтаха, хари газар руу мордохо, аяншалгада гараха, лусууд тахиха, үбшэ аргалха, ваджрын, пүрбын харюулга хэхэ, мори, сар хургаха, дайсание болон ада

үдэр хүнэй үһэ абабал, эд бараан, эдсэ, уцдан элбэгээр олдохо.

Гарагай 4-дэ хуушанай 24 (октябрийн 14).

Хүхэ морин, 4 ногоон мэнгын, модондо һуудалтай үдэр. Дунда һарада морин үдэр тудахадаа, модон хохи, муу гэгдэдэг. Тинмэхэ алибаа найн үйлэ үйлэдэхэгүй гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, үбшэн хэжэг хүрэхэ.

Гарагай 5-да хуушанай 25 (октябрийн 15).

Хүхэгшэн хонин, 3 хүхэ мэнгын, хиндэ һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, бурхан тахиха, тантрын тарнинуудые уншаха, лусууд тахиха, лусуудай болон уһанай балин гаргаха, хатуу газар номгодохо, эм залаха, харюулга хэхэ, галзууе, һогтууе номгоруулха, номой үгэлыгэ үгэхэ, эд хуряаха, газаашань юумэ үгэхэ, дасан (дуган) нээхэ, үзэ буянай үйлэ үйлэдэхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, дайсанай муу үйлые номгоруулха, гэр байшан бариха, тэрэнэ хорёолхо, хониной мяха, арһа, ноһо хэрэглэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ мэтын үйлэнүүдтэ найн. Харин шуһа ханаха, төөнэхэ, нүүхэ, эм найруулха, дасан (дуган), субарга, мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые бүтээхэ мэтын үйлэнүүд сээртэй. Бэри тухай асуудалтайгаар дасанда хандаха гэнэ. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, шодонэй хараа муулаха.

Гарагай 6-да хуушанай 26 (октябрийн 16).

Улаан бишэн, 2 хара мэнгын, галда һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, номой сахюусанда үргэл үргэхэ, эм найруулха, тараг бэрхэ, айраг халааха, үзэгтэ хураха, бурханай ном шудалха, буян хэшэг урижа, даллага абаха, модо һуулгаха, шэмэг зүүдхэл зүүхэ, бүжэг, наада эрхилхэ, буян үйлэдэхэ, хяһа гаргаха, шабар хатааха, онгодые тахиха, хараал сараха мэтын үйлэнүүдтэ найн. Гэхэ зуура зүүгээр хадхаха, шуһа ханаха, төөнэхэ, тэнгэри тахиха,

Гарагай 7-до хуушанай 27 (октябрийн 17).

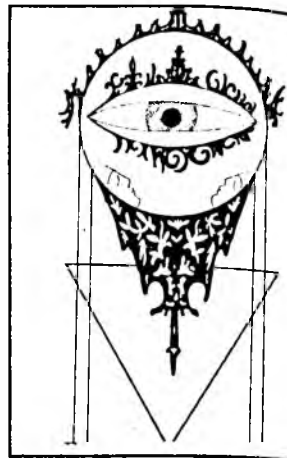
Улаагшан тахяа, 1 сагаан мэнгын, шоройдо һуудалтай үдэр. Бурханда, субаргада мүргэхэ, тарни бүтээхэ, буян хэхэ, наһа утадхалгын ном уншуулха, даллага абаха, абаһанаа бусааха, һаад тодхор, ада шүдхэр дараха, тангаригаа болоулха, тэнгэри, лусууд тахиха, үрһэ тариха, түрэлхидэй хоорондо холбоо бэхижүүлхэ, юумэ худалдаха, худалдажа абаха, хани нүхэдэй аша туһада түшэглэхэ, аршаанаар өөрыгөө ариуудха, дасан (дуган), мүргэл шүтээнэй бусад зүйлнүүдые арамнайлаха, зураг зураха, уран дарха хэхэ, эм найруулха, модо һуулгаха мэтын үйлэнүүдтэ найн. Зүгөөр суглаа зарлаха, гуйраншадта юумэ үгэхэ, замда гараха, бэри буулгаха, хурим түрэ хэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, тангариг абалсаад, нүхэд болохо, үхибүү хүддэ оруулха, бага хүүгэдые гэрһээ ондоо тээшэнь эльгээхэ мэтын үйлэнүүдые сээрлэхээр. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, амгалан байдалда найн.

Гарагай 1-дэ хуушанай 28 (октябрийн 18).

Шара нохой, 9 улаан мэнгын, түмэртэ һуудалтай үдэр. Бурханда мүргэхэ, зальбарха, бисалгал хэхэ, хэшэг дуудха, даллага абаха, эд зоори, абасая суглаулха, модо унагааха, тангаригаа болоулха, агнуури хэхэ, уранай онолдо хураха, балин шатааха, номнол хэхэ, тэрэниие шагнаха, шэнэ шотагта түбхинэхэ, дасанай, субаргын, буһанай һуури табиха, тэдэниие бариха, наһа утадхалгын ном уншуулха, эм найруулха, эмниг мори, сар хургаха мэтын үйлэнүүдтэ найн. Гэбэшые байрын гэрэй һуури табиха, хубсаһа малгай эсхэхэ, шуһа ханаха, төөнэхэ, наһа барагшын хэрэг үйлэдэхэ, бэри буулгаха, шудаг малтаха, замда гараха, суглаа зарлаха, үһсээ угааха, үри зээлие түлэхэ, хүбүүдые сэрэгтэ мордохуулха, үхибүү хүддэ оруулха, багашуулые гэрһээ ондоо тээшэнь эльгээхэ мэтын үйлэнүүдые тэбшэлтэй. Энэ үдэр хүнэй үһэ абабал, хэрүүл шууян гараха, тэмсэл болохо.

ВЫБОР ЧРЕВА

Из «Тибетской книги мертвых»

Если ты не услышал слов Учения и не сумел ими воспользоваться, не проникся знанием и не стал им—Дверь Чрева по-прежнему открыта, и близится время войти в нее. Попробуй выбрать Чрево! Сосредоточься на важности выбора—это твоя жизнь впереди!

Раньше всего ты увидишь знаки Континента, на котором тебе предстоит воплощение.

Если тебе суждено родиться на Восточном Континенте, ты увидишь большое озеро, в котором плавают лебеди. Не входи туда. Там счастье и удобство, но слаба вера.

Если рождение твое грядет в Южном Пределе, ты увидишь роскошные особняки и дворцы. Если сможешь—войди туда.

Если тебе суждено воплотиться в пределах Западного Континента, ты увидишь озеро, на берегу которого лошади щиплют траву. Невходи туда. Там изобилие и богатство, но вера некрепка.

Если воплотишься к жизни в Северном Пределе, ты увидишь озеро, окруженное лесом, где на берегу пасутся коровы. Не входи туда сейчас же. Там жизнь долга и много возможностей, но вера слаба.

Если суждено тебе родиться Божеством, Ищущим Утех, ты увидишь храмы, наполненные драгоценностями и золотом. Войди туда, если сумеешь.

Если родиться тебе вечно враждующим великаном, ты увидишь огромный лес или колыва огня, вращающиеся в противоположных друг другу направлениях. Не ступай в это место.

Если тебе предстоит родиться в Мире Диких Животных, ты увидишь пещеры, глубокие ямы, затянутые дымкой или ключьями тумана. Не входи туда.

Если суждено тебе воплотиться в Мире Бродячих Несчастливых Духов, ты увидишь выжженные просторы, пустыни, голые равнины, непроходимые заросли, густые леса, где деревья плотно стоят друг к другу, и неглубокие долины и впадины.

Коль родиться тебе в Аду, ты услышишь чудное, притягательное пение, которое несет в себе силу кармы. Тебя так и поведет туда, так и захочется пойти на звуки. Сопровитляйся изо всех сил! Это места, где черные дома, белые здания, черные дороги и глубокие ямы. Там ты будешь страдать веками от страшных всплесков жары и холода. Не входи туда!

Теперь ты впадаешь из прежней кармы. Силы судьбы, ее бесчисленные токи образуют бурю.

КАРМИЧЕСКАЯ БУРЯ

Позади тебя ревет и крутят вихри кармы (судьбы) и влекут тебя вперед. Вся сила судьбы теперь завладевает тобой, как злой ветер владеет листком. Страшные порывы ветра,

ливни, лавины снега и льда обрушиваются на тебя из низких черных туч. Вокруг стелется мрак и бешено кружат, вращаются возле тебя вихри-столбы.

Устрашающие звуки несутся со всех сторон. Такое творится вокруг злобное и разгульное шумовство, что одно чувство завладевает тобой—бежать, надо бежать! В поисках убежища и спасения ты кинешься куда глаза глядят и увидишь перед собой роскошные поместья, пещеры великие, пышные джунгли и огромный цветущий лотос. Войдешь ты в него, и сомкнутся лепестки. Такая тишина и покой внутри. Тебе и в голову не придет отсюда вновь выйти наружу, ведь там бушуют черные, страшные судьбинские стихии. Тебе хорошо, и ты попался. Ты стерегся Двери Чрева, потому что думал: там ждет меня будущее страдание, рождение, качеством ниже предыдущего. И ты шагнул внутрь цветка и пойман был, как муха, польстившаяся на сладость мушкетки.

Чтобы выбрать, оставить за собою выбор Чрева и Рождения—не надо поддаваться будущей кармической стихии. Когда она поглотит тебя, направь всю свою волю к Будде-Херуке, или Хаягриве, Королю с лошадиной головой и Стражу Востока, или Ваджра-Пани, Хранителю священного скипетра, или любому божеству, которое способно изгонять злых духов. Проникнись Господом нашим или любым святым, который отвращал и гнал бесов при жизни, и рухнет заклятье! Чары спадают, и ты сможешь выбрать себе Чрево.

Помни! Божества рождаются силой глубокой и полной Думь тех, кто находится в Бардо. Злые Бродячие Духи порождаются неискренними, хотя и сильными глубокими сосредоточием и медитацией.

Проникнись Великим Знаком! Или помысли о призрачности того, что вокруг тебя. Не позволяй себе броситься в первое попавшееся спасительное место. Учти, здесь, в этом мире, все так обманчиво. И кучей нечистот, из-за худого в тебе, может предстать блистательное Чрево счастливого рождения. Великолепный Лотос, спасительный, окажется скверным и низким рождением. Будь осторожен! Ты на пороге нового рождения...

УРАН БЭЛИГЭЙ ДЭЭЖЭТЭЙ ТАНИЛСЫТ

Эртэ урга сагнаа буряад улагнай түб Азиин арадуудай уран бэлгэй дээжэтэй танилсажа, аман үгөөр дамжуулар байһан гэшэ ааб даа. Арадаймтай һонор сээжэ хадуугаһан үлгэр туужанууды нэрлэхэ байбал олон байха.

Бишье эдирхэн наһагаа ябахадгаа, түүхэшэ үбгэд, хүгшэдэй үлгэр, онтохо түүрээхые шагнажа, сэдхэлээ долгисуулан, сэнгэдэг бэлэйб. Бүри һүүлдэ монгол угсаата зоной эртын уран зохёолоор һонирходог болоод ябахадгаа, Улаан-Баатар хофын номой түб дэлгүүрһээ анханда шагнаһан үлгэр, онтохонуудай согсолборинууды олохо абаһанби. Монголой академик Б.Ринченэй уриг хэлээгэтэй «Монгольские сказки» гэхэн номой хуугаһые дахин, дахин урагагби. Энэ ном соо

хоёр ехэшг үлхөө үлгэрнүүд «Бигарма Зади хаан», «Шэдитэ хүүр» оршоно. Хэдэн жэлэй урга «Шэдитэ хүүрэй» оршуулга «Байгал» сэтгүүлдэ хэблэгдэн бэлэй. Энэ суута үлгэрэй нэгэ үлхөө «Гахай түлгэтын» угхаар зүжэг найруулагдажа, Бурядай гүрэнэй драмын академическэ театрай тайзан дээрэ табигдаһанһые гэшэ. Харин манай буряад уладай дунда «Аржа-Буржа хаан» гээд суурхаһан «Бигарма Зади хаан» үлгэр буряадшалхадгаа, анханда буряад нотагтамнай мэдээжэ болоһон «Аржа-Буржа хаан» гэжэ нэрээрнэ газетын хуугаһан дээрэ толилбол таатай шэнги һанагдана. Элинсэг, хулинсагуудаймтай хэлсэжэ ябаһан энэ үлгэрэй оршуулга уншагшадай һонорто дурархагдхадага, илангаяа залуу үетэмнай эртэ сагай оюун бэлгэй дуһалтай танилсаһай гэжэ хүсэгшэ

Михаил БАТОИН.

АРЖА-БУРЖА ХААН

НЭГЭДЭХИ БҮЛЭГ

Эртэ урга сагна Аржа Буржа гэдэг хаан гүрэн түрээс олон жэлдэ ударидажа, мэргэн ухаанай бэлгитэ хүртэжэ, арад зонойнгоо дунда алдар солоёо арьбадхан һуудаг һэн ха.

Тэрэнэй шэмэг гоё ордонһоо холо бэшхэнэ оршодог добо дээрэ албатанайнь балшар хүүгэд наадаха дуратай бэлэй. Тэдэ хүүгэд хоорондоо урилдажа наадаха дуратай һэн. Добын оройһоо алад саана ошоод, табжархай буулдан наашаа гүйлдэхэдэ, түрүүлжэ ерэнһинийн бусадайнгаа хаанинь болодог байба. Хаан бологшонь эндэхи албатан зоной дунда ушардаг арсадаа, гомдол шийдхэхэ ёһые һажаахадаа, нүхэрэйнгөө хэлэһэн хамагые гайхалтай сээсээр тайлбарилан үгэдэг шэдитэй болошодог байба.

Эндободо тон гайхалтай эди шэди ноулаатай байжа болоо. Ушар юуб гэхэдэ, хаан бологшо хүбүүн бүхэн хамагые уридшалан мэдэхэ сэсэн ухаатай болодог, харин һүүлдэнь бэшэ олонһоо юугээрһые илгархагүй юрын лэ үхибүүн һөөргөө болошодог һэн. Зарим үедэ Аржа Буржа хаанда зарга барихаяа ошохо ябаһан хүнүүд энэ добын хажуугаар гарахадаа, хаан болоһон хүбүүнэй дуудахадань, ямарһые гайхалтай хүсэндэ татагдаһан мэтэ тэрэндэ дүтэжэ хэрэгтэ хэлэдэг һэн. Тийхэдэнь хаан боложо наадаһан хүбүүн хэрэгһыень айхабтар зүбөөр шийдхэжэрхидэһынь гайхалтай бэлэй.

Нэгэтэ иимэ нэгэ добын хаан хүбүүн Аржа Буржа хааниие тон ехээр сошордуулан гайхуулба.

Аржа Буржа хаанай нэгэ албатан хольн орон ошохо, эрдэни шулуу олохо, баяжаха гэхэн бодолдо эзлэгдээд, нотагһаа гаража ябаба. Уданшьегүй тэрэ эрдэни шулуу олобо. Тэдэ үшөө ехээр баяжаха хүсэлдэ абтажа, нотагайнгаа хүнтэй уулзахадаа нигэжэ хэлэбэ:

- Ши нотагаа бусахадаа, энэ миний олоһон эрдэни шулуу һамгандамни абаашага үгыш. Намайе үшөө хэдыхэн саг болоод бусахаб гэжэ гэрэй.

Нотагайнь хүн энэ захяань аа, аүүргэхээр хэлэһэн аад, бодолгото болоһонхой һүүлдэ, эрдэни шулууень өөртөө үлөөхэ

гэжэ шийдэбэ.

Удабашьегүй Дзуг (тэрэ иимэ нэрэтэй хүн байгаа) нотагаа бусажа, гэртээ оробо.

Һамганиинь үбгэһэйнгөө урда эдэе табиха үедөө, хольн оронһоо ямар олзотой бусаһыень асууба.

- Шамда эльгээгшэ эрдэниһээ бэшэ мүртэй юумэн олодогүй, - гэжэ үбгэһиний харюусаба.

- Ямар эрдэниез дурданаш? Намда юуншье шамһаа ерээгүйл, - гэжэ һамганиинь гайхаба.

Һамганайнгаа үгэдэ этигэжэ ядаад, Дзуг эрдэниез эльгээгшэ мүнөөхи хүндэ ошообо.

- Содон! һамгандамни эрдэни шулууемни үгөө һэн гүш? - гэжэ Дзуг асууба.

- Тиигэһгүй яаха һэмбиб, - гэжэ Содон гомдобо.

- Ерэхэтээсэ адли һамганайш гарта барюулаа һэм.

Уур сухалда нэрбүүлһэн Дзуг һамгандаа хэрэгһээр хацдага, эльгээһэн эрдэниез эрижэ зобоодог болобо.

Һамганиинь тэсэхэ аргынгаа һалахада, Аржа Буржа хаанда ошохо, үбгэндөө, мэхэшэ Содондо гомдол бариба.

Хаан тэдэ хоёрые дууджа асаруулба.

Содон ерэхэдэ, һамгандань эрдэни шулуу үгэһэнби гэжэ этигүүлһэн нэрэтэй солотой хоёр хүнүүдые дахуулаад ерэбэ.

Мүрдэлгэ дээрэ тэдэни Содонтой тала бариба, үгыень дэмжэбэ. Тийхэдэнь хаан Содониие зүбтэ болгожо, тэрэ гэршэнүүдэһын гэртэнь табива.

Тэдэнэр бусаха замдаа үхибүүдэй наадажа байһан добын хажуугаар гаража ябатараа, хаан бологшо хүбүүндэ дуудуулаад, ямаршьеб хүсэндэ диилдэжэ, эрхэ бэшэ хажуудань ошоод, зарга тухайдаа, Аржа Буржа хаанай гаргаһан шийдхэбэри тухайда дууһыень хоёрэжэ үгэбэ.

- Энэ шийдхэбэри тон буруу! - гэжэ дободохи хаан хүбүүн ууртайгаар һүхирбэ. - Би танай тэрэ заргые дахин шийдхэбэридэ таанад ямаршье арсалта хэхэгүйт.

Заргашад гайхалдан, амаа ангайн абяагүй байбад.

Дободохи хаан зарга баригшад бүхэндэ, хоёр гэршэдтэ адха бур шабар альган дээрэнь табияд, бэе бэһээ холо боложо, эрдэни шулуу һажаалгаһан дүрсэ хээд

ерэхыень захирба. Тийхэдэнь Дзуг Содон хоёр адлиханшуу дүрсэнүүдые хэжэ харуулба. Харин гэршэнэр тад ондоо түхэлтэй дүрсэнүүдые бүтээбэ. Нэгэ гэршэнь мориной, нүгөөдэнь - хониной толгойдол юумэ хэһэн байба. Иигэжэ худал гэршэнэр эрдэни шулуу оройдооһые хараагүйгөө мэдүүлбэ.

Добын хаан хүбүүн Содониие, худал гэршэнэрые ехэтэ зэмэлээд, хохидоһон Дзугта эрдэни шулууень бусааха зарлиг буулгаба. Тийгэһэнэй удаа Аржа Буржа хаанда энэ заргые яажа зүб шийдхэһэн тухайдаа бэшэхэдэ, буруу шийдхэбэри гаргаһандань ехэтэ гайхаад, хаан шэрээһэнь халажа, өөрөө тэрээндэнь һууха тухайдаа мэдүүлбэ.

Аржа Буржа хаан энэ бэшгыень абажа уншахадаа, уураа огто хүрбэгүй, харин дободохи хаан хүбүүнэй айхабтар сэсэн мэргэнээр зарга шийдхэһэндэнь гайхалаа бараһан гэхэ.

ТҮШЭМЭЛ БА ДОМБО СОО ОРОҢОН ОРООЛОН

Гүрэн түрэдэнь дайсанай добтолон ороходо, Аржа Буржа хаан нэгэ түшэмэлые жэл болзортойгоор сэрэгэйнгээ ударидагша болгоод ябуулба. Тэдэ тэрэнь жэл болонгүйгөөр саг зуурын элэрэл дайсантай хэлсэбэб гээд, бусажа ерэбэ. һамганиинь, үхибүүдынь ехэтэ баярлаа һааб даа.

Дайнай болоһоор жэл үнгэрөөд байхада, мүнөөхи түшэмэлдэл тон адлихан түһөө шарайтай баһа нэгэ түшэмэлэй бусажа ерэхэдэ, эдэ хоёрой хэһэйн хэн байһые харин хүнүүдһээ байтагай һамган, үхибүүдыньһые хэлэжэ шадахагүй байшаба. Тэдэ хоёр түшэмэлнүүд һамга, үхибүү буяладажа ехэтэ хёморбо.

Тэдэ хоёрой алаалсаха туйлдаа хүрэхэдэнь, Аржа Буржа хаанда

зарга барихыень хүнүүд хэлэбэ.

Хаан түшэмэлнүүдэй али нэгыень тэрэ һамгантайгаар асарха гэхэн зарлиг буулгаба.

- Энэ шиний үбгэн гү? - гэжэ Аржа Буржа хаанай асуухада, тэрэ һамган зүбшөөбэ.

Нүгөөдэ түшэмэлые асаржа, энэл асуудалаа хаанай дабтаһадань, һамган юуншье гэжэ хэлэхэ аргагүйгөө мэдүүлбэ. Алиниинь манай эсэгэб гэжэ үхибүүдые хэлэжэ шадахагүй байшаба.

Тийхэдэнь хаан хоёр түшэмэлнүүдтэ уг гарбалаа, эсэгэнүүдэ нэрлэн хэлэхыень дурархаба. Нэгэ түшэмэлын долоон үе эсэгэнэрээ нэрлэхэдэнь, нүгөөдэнь эсэгынгээ, үбгэн эсэгынгээ, элинсэг эсэгынгээ нэрэнүүдые хэлээд, саашань мэдэхэгүй байшаба.

Уг гарбалаа һайн мэдээһэн гэрэй эзэн түшэмэл, харин оройдоол гурбан эсэгэе нэрлэгшэнь худалшан гэхэн шийдхэбэри хаан гаргаба.

Хоёр түшэмэлнүүдые энэ шийдхэбэри бүрил ехээр арсадуулба. Добын хажуугаар шаг шууяа табилдан үнгэржэ ябаһан тэдэ хоёрые наадан дээрэ хаан бологшо хүбүүн дууджа, хажуудаа ерүүлээд, юун тухайда арсалдаһыень асууба.

Тэрэ хоёрые шагнаһанай удаа:

- Аржа Буржа хаан заргыетнай буруу шийдхэ. Би хэнэйтнай зүбые харуулжа үгэхэб, - гэхэдэнь, тэдэнь зүбшөөбэ. Хаан бологшо хүбүүн тэдэ хоёрые добын хоёр тэрһээ уридан гүйлдэхэ болгобо.

- Хэнтнай түрүүлэн эндэ гүйжэ ерэнэб, оро гэхэн юумэндэмни ороноб, гэр бүлынгөө эзэн байһаниинь элирхэ, - гэжэ хаан хүбүүн хэлэбэ.

Түшэмэлнүүд хоёр тэрһээ таража, добо өөдэ уридан гүйлдэбэ. Дайнһаа түрүүн ерэгшэнь, долоон үе эсэгэнэрээ мэдэдэгһынь урилдаба. Хаан хүбүүн тэрээндэ нариихан хоолойтой аад, тэжэгэр томо танха заажа:

- Үтэр түргэлөөд, энээн соо оро, - гэбэ.

Тэрэнь ехэл шуранаар танхын хоолойгоор шурган ороод, заргада диилдэһэндэ маһагшан тэндэһээ бултайба. Энэ үедэ амиданһан нүгөөдэ

түшэмэлэй бии болоходо, танха соо орохыень хаан хүбүүн захирба. Танхын багтажа орохын аргагүй хоолой харахадаа, түшэмэл уй-хай болобо:

- Ай даа! Амиды хүн аад, энэ уйтган хоолойгоор багтажа орохо аргамнигүйл!

Добын хаан хүбүүн танхын амһар бүхөөр хабхалжархиба. Тийгэжэ түшэмэлэй дүрэтэй болоһон ороолоние танха соо оруулжа хаагаад, Аржа Буржа хаанда энэ заргые зүб шийдхэжэ шадахагүйеень гайхаһан бэшэгтэйгээр эльгээжэ, хаан шэрээнь эзлэхэ тухайгаа дахин мэдүүлбэ.

ШЭДИТЭ ШЭРЭЭ

Гайхалтай иимэ ушарай хэдэн дахин тохёолдоходо, наадагша үхибүүдтэ хаанай тушаал эзэлмээр сэсэн мэргэн ухаа, арга шадабари үгэдэг эди шэдитэ юумэн тэрэ добо соо бии байна гэжэ Аржа Буржа хаан тухайлдаг болобо ха. Ямар, тэдытэ юумэнэй тэндэ ноуугданхайе мэдэхэ хүсэл түрэжэ, хаан тэрэ добые онгилон малтаха зарлиг гаргаба. Одоол гайхалтай юумэн тэндэ олодо.

Добын хормойһоо дээшлэн үргэн табсангай гэршүүр, хаанай һууха шэрээ хүртээр табятай байба. Табсан бүхэн дээрэнь жада агсаһан, хуяг үмдэһэн хоёр-хоёр харуул сэрэгшэд зогсоно.

Харуул сэрэгшэдые тоолоходонь гушан хоёр болоно. Аржа Буржа тэрэ дарыдань добо сооһоо гараһан шэрээ ордондо асаржа тодхуулаад, табсан дамжан дээшэ гараха гэхэдэ, түрүүшын табсандахи модон сэрэгшэн гэнтэ амидараад, харгыень хаажа, жадаа үбсүүндэнь тулгахадань, айхабтар ехээр һүрдэбэ.

- Хэлэжэ хайрлыт, агуу сэрэгшэ, хэн гэдэг хаанай шэрээ энэ байна гэшэб? - гэжэ Аржа Буржа хаан асууба.

- Энэ шэрээ Хан Хурмаста тэнгэрийн юм. Боди сэдхэлдэ хүрэжэ, нирваан болохоодо, энэ шэрээгээ Бигарма Зади болго хаанда дамжуулжа үгэһэн юм. Бигарма Зади богдо хаан мэтэ хүсэтэй бол, энэ шэрээдэ һуухаш. Бигарма Зади богдо хаанай түгэлдэр хүсэ шадал, тэрэнэй түрэлхид тухай мүнөө шамда хоёрэжэ үгэһүүлши.

(Үргэлжэлэһын хожом гараха)

Ургэлжлэл. Эхниний 1996 оной июлин 2-25-най, сентябрин 10-13-най, 17-20-ной, 24-26-най, октябрин 2-ой, 1998 оной сентябрин 24-нэй, октябрин 1-нэй дугаарнуудта).

Дүрбэдэхи бүлэг ГАШУУДАЛТА УУЛЗАЛГА

- Угы, мори заалгаханаа бэшыень таанад өөхэдөө хуу хэхэт!

Тасагайхид эбтэйгээр даб гэлдэн, тэрэ дары адуу монсогойлоод, хоорондоо забхаргүй болоторын эрхэн хойноо адуушанда нэгэ найхан халоун эмниг үрээ заалгажа абаба. Ургаша моритой Дондоб адуушаннаа ургыень абаад, үрээгэй мэдээгүйдэнь адуун тээшэнь хашажа, мүрын хаагаад, нэгэшые ахуулангүй ургаша дэлин хаяхадаа, гуйбаа тархидань шадабаритайгаар углажархёо нэн. Эмниг үрээ хоолойгоороо ургалуулахдаа айжа, сошожо, саашаа шадалаараа жүдхэбшые, шангаар хашагдахан адуунадые динлэжэ, сүмэ ираад, гараха аргагүй байшоо. Тийгэсэнь Дондоб гуйбаяа шэхүзуурлан, хоолойгоорнь болгоод, хингалтар боожо, мушхажа эхилбэ.

Ургашаа хажууддоулан, һондогойнууца, үрээдэ динлэжэ агдахаар бэшэ болоходоо улам шангаар гатажал мэдэбэ. Тасагай сэрэгшэдэй хоёрын адуу эрэнэ, хоёрын баһа нүхэдэйнгөө сүлөө моринынь жолооһоонь баришхай, зогсонод. Үшөө нэгэшингээ энэ үедэ морёо шүдэрлэжэ, эмээл хазаараа абатарын үлэһэн зургаан хүбүүдэй үрээтээс носолдожо, шэхүдэд, һамбай дэлһэнһэнь даража, урда хүл дээрэнь үбдэглүүлээд байхадань, тэрэ сэрэгшэнь гүйжэ эрээд, дары хазаарлажа эмээлээ тохомсоороо, мордошобо. Эмниг үрээшые нула табигдахадаа байра дээрээ хэды эрбэлдэн собхоржо булгаад, шоргондаа аһалдагша юумэ һалгажа ядахадаа, адууннаа дайганан, орогүй хүдөө тээшэ булгижа ябаад, хүл мэдүүлэн гүйжэ арилшоо нэн. Дээрэхинь жолоогоо шангадхажа татанашыегүй, зориута нулаар баряад, шадалайн барагдатар дураарнь табяад ябана ха. Энэ үедэ баһал иимэрхүүгээр удаадахи тасагайхид бариһан морицтоёо һосолдоһоор, эмээл тохожо байна. Хэдыхэн сагай үнгэрһэн хойно һүүлын тасагай сэрэгшэдэй мори баряад, булгоулжа байха үедэ түрүүшын сэрэгшын найхан халоун үрээ сагаан хөөһөн хүлһэндэ дарагдашанхай, нуларжа номгороод, ойртожо ябахань харагдана ха. Мүн баһа энэ үедэ нүгөө сомонойхидой үнөөхи адууннаа морины барижа, тооһо бушхуулан,

эрыоусэдэжэ байхань баһал холоһоо обсорхоор байна. Эмнигыгэ һургаха гээшэ монгол сэрэгшэдэ саагуураа баһал эхэ удха шанартай юм. Өөхэдөө моридоо бэлэдхэн һургаад, унаа хэхэ аргатай сэрэгшэдэй хаанашые, хээсэдшые ябагдахагүйнь лабтай даа. Энэ гурим хэрүгай

зарим сэрэгшэд жэбэрһэн буутай ба мохоо хэлмэтэй байжа, бургааһаа таһа сабшаха аргагүй, газарта угатар сохёод гараһан тухайн судлааргша дарганарта дуулгаа нэн. Зарим сэрэгшэд үмдэһэн хубсаһандаа хайша хэрэг хандажа, харахада үзэмжэгүй, тухэл муутай хахархай хубсаһатай, эгээлэй

нимэ һайн бэлэдхэлтэй боложо, эхэ амжалта туйлаһан дүй дүршэл тухайгаа сугларһан дарганарта хөөржэ үгэхыстнай гуйнаб. Магсар энэ тэрэ һанамжа тухайгаа жанжанда хэдышые дуулгаа бодолтой байгаа һаа, энэ бээрээ үгэ хэлэхэеэ хүлсэгэгүй һуутараа бодожо

шудалжа гарахын тула сэрэгшэдэ өөрын эхэ хүсээ, сүхэршэгүй оролдолго хэрэгтэй юм. Бидэ харин булимтарагшадтай тэмсэхэдэнь хитад арадта арга боломжоороо туһалха дуратайдаа урдаа сухаришагүй шанга зорилго, эрмэлзэл табяад ябаа һэмди. Хээсэб даа эрээдүй сагта эдэб

Чингис хааннаа наашаа дамжан эрхэн заншал юм аабза. Наран доошоо һолжорон һуужа, хадын саана далда орохонь дүтэлбэ. Монгол сэрэгшэдэй эхэ харюусалгата шалгалтын тон хүндэ хүшэр ажалтай энэ үдэр һаял үнгэрхэ тээшэ боложо байгаа нэн.

Үдэшлэн сомонуудай шалгагдажа дүүрэхэдэнь жанжан Дугаржаб шалгалтын дүн гаргахаяа сомон, салаа дарганарые дууджа, Магсарай гэртэ суглуулба ха.

Хоёрдох хушуунай дарганар аа, - гээд тэрэ суглааргшадта хандана, - мүнөөдэр тана хушуунай сэрэгшэд дайшалхы бэлэдхэлэй шанга шалгалта барижа, тэрэнэ эхэ амжалтатайгаар дүүргэбэ гээшэ. Хороонойтнай хоёр хушуунуудһаа танай хоёрдох хушуун эхэ дээгүүр сэлэлтэдэ хүртэжэ, түрүү һуури эзэлбэ. Мүнөө Сайн ноён хаан аймагай хоёр хороонһоо бүридэһэн бүхы сэрэгэй дүрбэн хушуунуудай шалгалтанууд бүгэдэ дээрээ дүүржэ, түгэхэдөө хүрбэ гэжэ тоолоходо болоно. Танай хороон даргын үбшэнэй шалтагаанаар энэ байха аргагүй хадань би орондонь шалгалтын дүн гаргажа, таанадта элдхэхэ ёһотой болоноб.

Жанжан саашань үгээс үргэлжлэн, хорооной нэгэдэхи хушуунһаа эхилхэдэ тэндэ дайралдаһан олон дутагдал тухай хэлэжэ ороно. Жэһээлхэдэ, сэрэгшэд хэлмээрээ хоёр тээшэ сабшахадаа бэлэдхэл муутай, хүсэд дүрэгтэй болоогүй, нэгэ сэрэгшэ моринойнгоо шэхэ таһа сабшажархёо. Энэ хэдэа онсо ушаралда тоотой юм. Мориёо хэбтүүдэд буудаха гэхэдэнь зариманай мори хэбтэжэ һургагдаагүй байшоо. Буудаха үедэнь хэдэн сэрэгшын буунууд хүрөөгүй, дариһаа, сахиурһаа болоо гү, али өөхэдөө шадахагүй байжа болоо. Үндэрые харайлгахадань зарим мори хадууржа, ханыһаа хажуугаар гүйжэ гарашоо, нууга харайлгахадань нэгэ морин нүхэн дээрэ эрээд, зуг татан тогтожо, эзэнэ нууга руу унагаажархыһаншые ушар дайралдаа юм гэжэ жанжан олон дутагдал тухай дурдаба. Мүн

архиншад мэтэ шальпагар юумэниүүд дайралдана гээб ха. Дараалан Магсарай хоёрдох хушуунай дүн тухай хэлэхэдэ:

Эдэ бүгэдэ олон дутагдалнууд гансал танай хушуунда олдобогүй гэхэдэ болоно. Хушуун дарга Магсар ба сомон, салаа дарганар аргагүй эхэ хүсэ шадал гаргажа, сэрэгшэдэ эрхим һайнаар бэлэдхэлһэнэй эли, сэрэгшэдэй туйлаһан амжалта бүгэдыень гэршэлжэ үгэнэ. Зүб хэлэнэ гүб? - гээд, жанжан нүгөө хоёр сомонийе шалгагшадта хандана ха.

- Зүб, зүб, тон зүб, - гэлдэн эдэ хоёрын урдаһаань эхэ урагшатайгаар зүбшөөрнэ.

- Эндэ суглаарад байһан дарганар, табүгэдэндэ би аргагүй эхэ баяр хэлэбэ, хойшонхи ажалдатнай амжалта хүсэнэб. Мүнөө үедэ улас түрын байдал түгшүүритэй, Хитадтахи манжын засаглал Үбэр Монголой Барга, Чахаар, Түмэд аймагуудые бултыень эзэлхэй, үшөө Халхада ходо халдалан үһэрилдэжэ, гүйсэд мэдэдээ абаха зорилго табиһанинь тон эли. Үшөө хойто зүгһөөннай Буряад-Монголые хүтэй, газартайн эзэмдэһэн сагаан хаанай засагаархид баһал Халха, Барга, Манжа тээшэ жүдхэдэг болонхой. Иимэ аюул түгшүүритэй үе сагай тудад байхдаа, манда бээ хамгаалжа шадаха, танай хушуун мэтэ һайн бэлэдхэлтэй, дээгүүр дайшалхы боломжотой сэрэгтэй хэрэгтэйн баһал эли. Сайн ноён хаан Намнансүрэнэй хэлһээр һаа ябан ошон саашаа аймагайһаа энэ хоёр хороон сэрэгые үргэдхэжэ олошоруулха ба зөөрини талаар шадаа һаа, хубсаһаараа адли дүрэгтэй, европын тухэлэй саг үргэлжил сэрэг болгохо тухай бэшэ аймагуудай засагуудаар хоёрдэдэһэн байна. Бидэ мүнөө танай хушуунай сэрэгшэдэй һуралсалай түрүү аргануудые хороонуудан сэрэгтэй һуралсалда нэбтэрүүлжэ, тэднэй мэргэжэл эрид дээшлүүлхэ уялгатайбди. Эрээдүй сагай урдахы хараа бодолнай иимэрхүү даа, дарганар. Мүнөө би хушуун дарга Магсарта үгэ хэлэхыень зүбшөөнэб. Танай хушуунһаагад

дуугарха баатай болоо нэн.

- Манай хушуун тухай жанжан аха һайнаар хэлэжэ, туйлаһан амжалтыемнай тэмдэглэһэндэһэн бидэ бүгэдэ байсаһабди. Гээбшые, хэрбээ нэгэ ушартай дайралдаагүй байбал, бидэ ингэжэ сэрэгэ бэлэдхэжэ шадахамнай мэдэгдэхгүй нэн.

- Тэрэ ушар тухайгаа хоёрэнэ бээт?

- Тингэхэ байнаб, жанжан аха, - гээд, Магсар үргэлжлэнэ. - Бидэ зургаан жэлн урда тээ аян замтай зоноор Бээжэн хото ороод, бусахаяа байтарнай, гэнгэнгли-франциһ нэгэдэмгэл сэрэг Бээжэн хотодо добтолхоёо уһааргерэжэ, десант буулгахадань, тэдэндэ эсэргүүсэн, эхэ орондоо хамгаалха сэрэгтэй түхээрлэжэ Хитадта болоо нэн. Бидэшые тэрэ сэрэгтэй һайн дураараа орожо, хитад арадта шадахысаа туһалалсаха гэжэ шиндээ һэмди. Бээжэн хотын монголшуудһаа нэгэ хороон сэрэг бүридэһэн юм. Тэрэнэй даргаар Сэлэнгын буряад хасаг, энэ һуугшад Бата даргатай нэгэ цотагайхид болохо Жаргалов томилогдон, сагай охор богони дээрһээ сэрэгэ бушуу түргэн бэлэдхэжэ эхилээ нэн. Өөрөө тэрэ хасаг сэрэгтэй дарга вахмистр эрэгтэй бэлэй (вахмистр гэнэн үгын уджа жанжаншые, хушуунашые, бэйлэ, бэйсэ, засуул, зангышые гэнэнь гэртэ һуугшад соһоо Дугаржаб ваанһаа бэһэн эхэ ойгобогүй ха гэжэ тухайлахаар байба) Жаргалов өөрөө сэрэгтэй һургуули, дүршэл эхэтэ ба моринод һайн, сабшаха, буудахадаа адли тэгшэ бэрхэ хүн нэн. Маанадые тэрэ ойр зуураһана үдэр һүнигүй намнажа, һургуули хүүлээд, һайнаар бэлдүүлжэ шадаһан юм. Бидэ дары бэлэдхэл һайнтай, ондоо зон нэнги болотороо хубилжа, одоол бодото сэрэгшэд болообди гэжэ өөхэдыгөө ойлгоо һэмди. Тингээд, мүнөө энэ эрээд байхадаа Жаргаловай бэлэдхэлэй арга, дүй дүршэлыень алгасалгүй хэрэглэжэ, хушуунаа эдэшэн татажа шадахыемнай энэ үнгэрһэн шадалта гэршэлжэ үгөө. Хоёрдохёор, сэрэгтэй һургуулины иимэ хүндэ хүшэр, хатуу бэлэдхэлые дабажа,

байдал тохёолдожо болохо. Эхэ орондоо туһатай байхын тула баһал хатуу зорилго урдаа табижа, бээ бэлэдээд байхыень мүнөө манай хушуунай сэрэгшэдэ бидэ ойгуулха гэжэ оролдонобди.

- Тэрэ Жаргалов даргатай мүнөө хаанба? - гээд Жаргаловай Монголдэ дүтэ байдаг һаань наашань бээ тээшэ татахе бодолтой жанжан һонирхоод абаһа.

- Жаргалов эндэһээшые ошохо зуураа аян замдаа, Бээжэндэшые байхдаа, манай урдаа хараха тогтооха нүхэрнай нэн даа, тээд, хорооноо толгойлон дайнда хабаадалсахадаа, баатарлиг габьяа харуулжа, манай хараһаар байтар хосорһон юм даа, - гэжэ Магсар эхэ ганшуудалтайгаар харюусаһа ха.

- Тэрэн тухай бидэһэр гэртэһиндэнь дуулгаа уялгатай аад, мүнөө болотор тэндэнь хүрөөдүй ябаһамнай эхэ гажармаар.

- Тээд, даргаһаа таанад яажа абаржа шадаагүй зомта, - гээд Магсарые хоёр нүхэдтэйн эхэ галхааһаар асуудал жанжан һураадхына.

- Дайнда ороходоо бидэ Жаргалов түрүүтэй морин сэрэгээрэ добтолго хэжэ, дайсанай ябаган сэрэгые бургааһа сабшаһандал унагажа ябатарнай, дайсанай томо онгосонуудай үхэр буунууд нэржэ, маанадые өөхэдынгөө сэрэгтэй хамта илгаагүй хюдалсан буудахадань, нэгэ һомон даргыемнай дайраа нэн. Аяар гол дээрэ тогтоһон онгосонуудһаа үхэр буугаар буудахадань, ганса һэлмэ жадэ хоёроор яагаад тэсэхэбши, яахышые аргагүй байгаа һааб даа. Хэрбээ хитад сэрэгтэй зүтһөө үхэр буунуудынь дайсантай тулалдажа шадаха байгаа һаань тинимэ юумэн оито болохогүй нэн, - гэжэ хэлээд, Магсар үгээ саашань үргэлжлэнэ. - Мүнөөнэй дайнда сэрэгшые хэдышые бэрхээр һургаа һаа, тэрэн бага, сэрэгшэдэ, юрэнхы дээрээ бүхы сэрэгтэй, һайн шэнэ ээбсэг сэрэгтэй гээшэ. Таанад тугаар хараа бээт. Тарбаган буутай сэрэгшынь морёо хэбтүүдэдэ арай гэжэ нэгэ буудатарынь

Урагт үгтэ

бид гурбан өөхэднэг буугаар тогтон торонгүй ябажа, дүрбэн зүг тээшээ таба дахин буугаа хүргэжэ, сагаалсаа ото тудад лэ гараабди. Мүнөөнэй шэнэ зэбсэг сэрэгшэд тон бэрхээр шуудалжа, хэргэсэжэ шададаг болохо ёготой, тиигээгүй наа, тэрэш хэндэше туһагүй хүхэ түмэр, жэбэржэ хэбтэхэл. Хитадта болоһон тэрэ байдаанда хитад сэрэг Крупныйн үйлэбэриин бүхэли батарейтэй байжа, дайсанай добтолһон сэрэгтэ хюдажа шадаха ба үшөө онгосонуудынь буудажа гэмтээхэ, үхэр буугынь дараха аргатай аад, арай гэжэ нэгэ буугаа нэгэ хүргэжэ үзөөд, дайсаңда бэс мэдэгдэжэ, бэшэ буудажа шадахагүй дээрһээ үй бута сохюулшоо хэн. Үхэр буу хангадаг олон сэрэгшэд буунуудайнгаа хажууда онһынь таажа ядан, шэншээр байжа, хуу шахуу алуушһан юм.

«Эдэ гурбан хүбүүд дайнда хабаадлсаһан, бэрхэ даргатай байжа, дүршэл ехэтэй болоһон, сэрэгтэ тон хэрэгтэй хүнүүд байна. Эдэниие эндэһэнь табингүй сэрэгшэд ото байлгахын ула ямархан арга бодоһом ааб?» гэжэ Дугаржаб ваан сэдхэлээ ухашалан байтараа гэнэ: «Эдэниие дэмжэжэ, нэгэ шата дэсэнь үргэхэ байна, габыа харуулаа ха юм. Сайн ноён хаан намда тиимэ эрхэ үгөө бшуу» гэнэн бодол түрээжэ, хүжюүтэй болоод буугаа хэн.

Энэ үедэ Магсар үгсээ үргэлжэлүүлээр заңдаа байба.

- Эгээ мүнөө үедэ монголой сэрэг саг үргэлжэн боложо, болзортойгоор алба хэдг ба нэгэ жэгдэ, адли тухэлэй хубсаһатай болохоһоо гадна, эгээ шухалань юуб гэхэдэ, мүнөөнэй шэнэ буу зэбсэгтэй, томо жэжэ үхэр буунуудтай болохо арга заатагүй бэдэрхэ ёготойбди гэжэ би хананаб. Мүнөө ородой сэрэгтэ шүрэлжэлэл хэршэлээ сэргэтэй ахамад Мосиной дэрхалһан таба хүрэдэг буу бии болоо гэлсэнэ. Тэрэнь Берданын шуцерһаа үлүү дээрэ гэжэ хэлсэхэ байна. Тиимэ буунуудыё Орос гүрэнһөө худалдажа абаад, удаанарангүй сэрэгтэ зэбсэгжүүлхэ тухай хараалан бодохоор болоо гэшэ.

Тээд, та, жанжан аха, Монголой дүрбэн аймагай засагууд хоорондоо сэрэгтэй саашанхи байдал тухай хөөрөлдөө гэнэт. Минии ханахадэ, Хитадһаа дулдыдлтай байхадамнай юумэн бүтэхэгүй, манжынхид манда заяандаанше саг үргэлжэн сэрэг элээр, хуули ёһоор барихымнай элээр хөхөөхөгүй, хоёрдохоор, хэдэн газар бутарһан байдалтай аймагай засагууд өөхөдөө эбтэйгээр хөөрөлдэжэ, үгсээ ойлгосолдохогүй, тэдэнэй хоорондоо засаг бууялдаан, үзэл бодолой нэлгэсэл, хөмороон, зүрилсөөн нэгэ засагтай болоогүйдоо ходо гаргал байха. Тиимэһээ арад зоной ханагшаар тэдэнэр болохогүй, гансал өөхэд тухайгаа бодохоһоо бэшэ, зоной түлөө юумэ бүтэхөгүй. Тиигэжэ

бодоходо нэн түрүүн Манжын мэдэл дорхоо мултараг гараха, орон нотагаа нэгдүүлхэ гэшэ тон хэрэгтэй, гол шухала үүргэтэй ажал ябуулаа гэжээр байна. Энэ нангин хэрэгтэй түлөө сэрэгтэ шэнээр байгуулаа ёготойбди, - гэжэ Магсар үгсээ дүүргэжэ хэн.

«О-һоо, энэш хайшаа хазгайрхаа ханажа байнаб, али зүйтэй юумэ хэлэнэ гэшэ гү?» гэнэн бодол жанжанын толгой соонь ороно жа.

- Сагнай орой болохонь, хэлэхэ хүнэй үгы хада би хэдхэн үгэ хэлэхүүб, тиигээд дүүргэе, - гэжэ жанжан шалгалтын дүүрэмсээр гэртээ яараһанаа мэдүүлнэ. - Танай хорооной дарга Баяр ваанай үбшэлөөд байһые мэдэнэт. Нанатай болоһон хадаа хороонһоомни болоулыт гэнэн мэдүүлгэ Сайн ноён хаан Намнансүрэндэ тэрэ бариһан юм. Аймагай засаг энэ бэшэнь зүбшөөжэ, тэрэнэй орондо хороон даргаар ондоо хүниие оложо табиха тухай зарлиг үгөө хэн. Тэрэ зарлигыень гүйсэхэнгээ би мүнөө таанадай дундаһаа эрхим хушуунай дарга Магсарыё абажа, хороон дарга болохынь захиралта үгэнэб. Мүн энэһээ боложо, дарганарай дунда хэдэн хубилаалта нэлгэлтэцүүд болохонь: нэгдэхээр, хороон даргын орлогшоор Бата даргыё томилноб, хоёрдохоор, хорооной штабай даргаар Намсарай дарга томилогдоно, гурбадахар, хоёрдохи хушуунай даргаар Цэдэн дарга томилогдоно. Сомон, салаа даргануудыё таанад баа өөһэднэг дураар томилон нэлгүүлхэт.

Шэнэ ноёд болгодон гэнтэ дээшэ үргэдэхэн хүбүүд бүгэдэ юуше мэдэхгүй байтараа дээдэ тушаалуудта нэгэ хоёр шатаар харайлдажа гаран гэхэдэ, харюудань хэлэхэ үгсээ олохоо болишоод байба. Тиихэдэнь жанжан дүрбэн шэнэ дарганарта ханджа:

- Таанадта ойлгосотой гү? - гэжэ асууба.

- Ойлгосотой даа. Энэ ехэ лтигэмжэ харууландатнай сэрэгтэй дээдэ захиргаанай найдал бүри мүсэн харюулабди, - гэжэ Магсар бултанайнгаа орондо номгон даруугаар хэлэбэ ха.

- Асуудал үгы гү?

- Үгы, - гэдэн бултадаа нэгэн дуугаар харюусаа хэн.

- Тон хаяр Сайн ноён хаан аймагай засаг Намнансүрэнэй бэшэмэл захиралта гараха, тиихэдэнь бүгэдэ нууря нэлгэн, таһалбаринуудаа бэс бэсэдэ тушаалсахат. Мүн шэнэ засаг, салаа, сомон дарганарыё олоод байхат, тиигээд хороон дотороо өөрынгөө захиралтаар, та, Магсар дарга, тэдэнэ нэлгүүлэн томилот. Зай, иигээд лэ бүхы хорооноо өөрынгөө хушуунгай адли болотор өөдэ татан, дайшалхы бэлэхэлһынь дээшэлүүлхэ болобот. Бидэ танай хороонһоо жэшээ абан бүхы сэрэгтэ хүргэхэдэ. Энэ хүндэ хүшэрше наа, габыата

ажалдатнай амжалта хүсэнэб!

- Найнта, дээдэ зэргэтэ. Намда нэгэ асуудал байна, - гэжэ Магсар жанжан тээшэ харана.

- Юун бэ, хэлэ. Түргэл!

- Тугаар би Хитадта баатарлигаар хосорһон манай хороон дарга Жаргалов тухай хэлээ хэмнайб. Тэрэнэй гэртэһиндэ, түрэл сандань хаана, яаж тэрэнэй амитабиһан тухай бүгэдэнь хөөрөжэ үгэхэ, дуулгаха ёготой нэмди, тээд мүнөө хүртэр тэрэ уялгаа дүүргэжэ шадаагүй байнабди гээ бэлэйб. Тиимэһээ энэ Бата даргыё Буряад нотаг руу ябаад ерхынь хэдхэн болзор соо табихыетнай гуйнаб.

- Нм... Сэрэгтэй дотор хубилаалтануудай эхилхээ байһан эгээл энэ сүлөөгүй үедэ яагаа хэрэггүй юумэ гуйнаш. Тээд, яахаб, бодожо үзэхэ хэрэгтэй даа, - гэжэ жанжан Дугаржаб баруун гараара толгойгоо халта маажаад абана.

- Байз, иигэжэ хэлсэе. Ерэхэ намар болотор хороонуудаймнай энэ шэгтэ заңдаа байгаа наань, Бата даргыё сэрэгшэдэй тараһан хойно энэ үбэл нотагараа ябаад ерхынь табихада болоно. Хэрбээ сэрэгтэй саг үргэлжэн болоо хада, ехэ ажал орохо, тиигээ наань хойто жэл нэгэ забһар бэдэрхэ болоно бээбди, - гэжэ жанжан харюу үгөө хэн.

- Тээд яахаб, хүлсэхэл зон бээбди.

- Ай, ян. Эгээл һүүлһынгээ хэрэг мафтаад, яаража тонилхоёо ябанаб. Нанан ошожол байгаа юм байна, - гэжэ Дугаржаб ваан гажарангыар дуугарна ха.

- Юун бэ, шагнажа байнабди, - гэдэн, дарганар жанжанаа соносохоор забдана.

- Мүнөө Үргөөгэй амбанһаа һайн дуранай хүлхэлгэмэл сэрэг дары түргэн суглуулжа, Хитад эльгэхэ гэнэн захиралта абаабди. Хайшаа, юундэ ошохо сэрэгтэйхид бэ гэлбэл, Хитадта ехэ буһалгаан болоод, тэдэ дээрмшэд Бээжэн дүтэлжэ ябана ха. Тэдэниие дарласан, буһалгаа хүнөөхэ сэрэг олон гүрэнэйхидһээ суглуулагдажа байгаа юм хаш, тэрэ тоодо ородше сэрэг бии гэлсэнэ. Монголһоо хори мянган сэрэг дуудана хаш. Орой болошобо. Магсар дарга, үглөөдэр хушуундаа соносоход, ошохо хүнэй байбал, бүгэдэнь суглуулһан хойноо, дундаһаань нэгээрнь ахалуулаад, аймагай түб ябуулахат.

- Ёсотой! - гэжэ, Магсар шэгээ барайлган, тошохоноор ёһолон харюусаа хэн.

Үдэһын боро хараанаар гэртээ мордохон жанжанын нүхэдтээ хүсэд далда ороодүй ябахадань:

- Юун боложо байһан юм гэшэб? Баргадаш бай, Халхаш бай, ходо хитадуудһаа айжа байха, ходо хитадай захиралта дүүргэхээр бэлэн байһанаа мэдэрүүлжэ байха. Хитадай зоргоор нэгэше хү бү эльгэе! - гэжэ, Дотор Монголой хүн гэжэ мэдэхээр. Намсарай зүрхөө доһолгон, хүхирхэ

тооной бэшэндээ хандана ха.

- Бай, бай. Энэ асуудалдаһни манжын захирагшад ба тэдэндэ дарлуулһан хитад арад хоёрыё илгаруулан харахаар гэжэ байнаб. Мүнөөхи дээрмшэд гэдэһын буһалгаа хэнэн арад зон, тэдэнэ дараһын түлэ манжынхид сэрэг суглуулжа байна ха юм. Би тиигэжэ дуулаа нэмби, - гэжэ Магсар Намсарайда ойлгуулжа үгэнэ.

- Тэрэ зүб. Бидэше Бээжэндэ байхадэ хариин дайсантай тэмсэхэдэнь һайн дураараа Хитадай арадтань туһалхаяа дайнда мордоо бэлэйбди. Хэрбээ Хитад ошохо болоо наа, буһалгааша ихэцоаньгууд тээшэнь болобол дээрэ, - гэжэ Бата хажууһаань Магсарай үгэ багалалсаба.

- Нүхэдэ, Хитад ошохо хоёрой хоорондо хабшуулаха бэшэ, харин манжынхид тээшэнь болохоёо бү ошое, нэгэше хү тиишэнь табихагүй гэжэ оролдое. һүүлдэ хэнтэйше тулалдаха саг ержэ болохо, - гэжэ Магсарай нүхэдтөө хэлэхэнэнь һүүлдэ хүбүүд зүбшөөжэ, булта нойрсобо ха.

Үглөөдэһынь Магсар үглөөнэй харалһын дүүрэмсээр хушуундаа ошожо, манжын сэрэгтэ хабаадлсан, ихэцоань дээрмшэдэй буһалгаа даралсаха тухай жанжанын хэлэхэн үгэ сэрэгшэдтэ дамжуулба ха.

- Юунэй түлөө сэрэгтэй хүргуули иитэрээ шудалһанбди, бэс шалгангаа нээрээһээ дайнда бүгэдэ мордоод, талаантаймнай дайшалхы дүршэл оложо бусана бээ, талаангүйнүүднай дайнай газарта хосоржо үлэнэ бээ, - гэжэ жагсаалай дундаһаа салаа дарга болохоёо байһанаа мэдэхгүй тасаг дарга Дондоб бултада хандажа, дурадхал оруулба.

- Дондоб дарга, танай ами бэсэ хайрлангүй дайнда мордохоёо бэлэн байһыетнай ойлгоходоо, би таанадыё бүгэдэ иимэрхүү адли байгаа ёготой гэжэ баярлаха байнаб... Зүгөөр, нүхэд, зүгөөр лэ юунэй түлөө аминаһаа гамнангүй дайлаадаха тухайгаа бидэ бүгэдэ тон эли тодоор ходоодоо ойлгожо абаха ёготойбди.

- «Ехэтуваан» гэшэнь юун гэнэн үгэ юм бэ, дээрмшэд гэнэн гү, хэлэжэ үгыг, - гэжэ жагсаалһаа нэгэн асууна ха.

- Нүхэд, булта наашаа боложо, намайё тойроод зогсогы, - гэжэ Магсар сэрэгшэдтэ хажуудаа дүтэлүүлбэ. - Тэрэ үгыё «Ехэтуваан» бэшэ «Ихэтуань» гэжэ зүб нэрлэдэг юм аабза. Түрүүн энэ үгэ «Ихэцоань» гэгдэдэг байһан. Оршуулһань - «Үнэнхэ найрамдал байгуулһа нударга» гэнэн үгэ юм. «Цюань» гэшэнь «нударга» гэжэ оршуулагдана. Тэрэн дээрһээ буһалгаанай эхилхэдэ, тэдэниие үзэн ядадаг хариин булимтарагшад дунда «Мантан нударгатанай буһалгаан» гэжэ нэрлэгдэнэ. Ихэцоань хадаа Хитадта үни би болоһон бүлгэмэй нэрэ юм аабза. Энэ бүлгэмдэ ехэнхынь үгытэй зон хамтаржа, манжуурай дарлалтаһаа

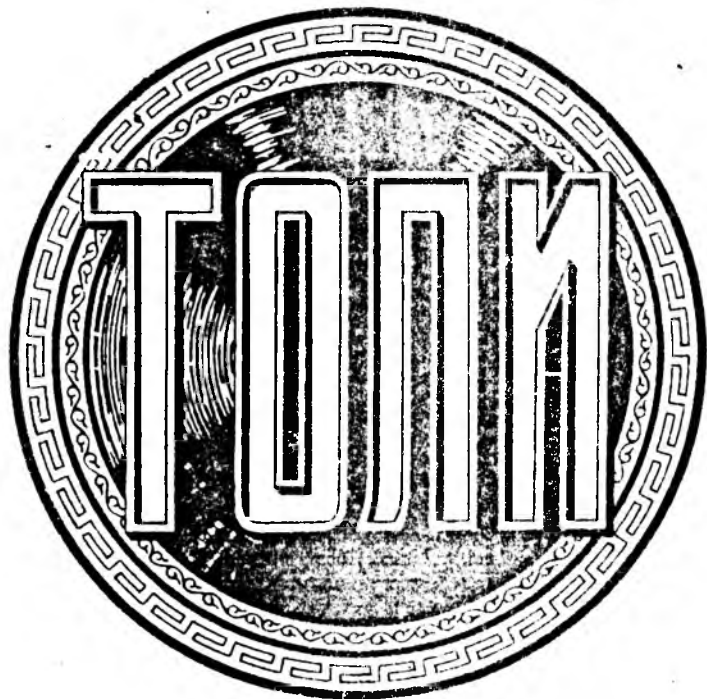
мултархын түлэ буһалгаа эхилээд байна. Хитадай арад зон үнэнхэ байдал, эб найрамдал нударгын хүсөөр гэхэ гү, өөрынгөө гараар байгуулаа гэнэн удхатайгаар тэмсэл хэнэ. Бүри парибшалан тайлбарилха болоо наа, хариин булимтарагшад хүсөөр гүрэнөө захиржа байгаа манжын хаанай дарлалта усадажа, арад зон өөхэднэг хүсөөр орон дотороо амгалан тайбан байдал тогтоожо, зол жаргалаа олохо ёготой гэнэн удхатай юм. Мүнөө тэрэ буһалгаанда хитадай арад түмэн олоороо хабаадлсажа, ганса манжын хаашуулай урдаһаа бэшэ, тэдэниие хамгаалдаг хариин түримхэйшүүлһын сүм үлдэхэ гэнэн зорилго буһалгаашад урдаа табинхай. Тиимэһээ «Ихэцоань» гэнэн үгэ «Ихэтуань» боложо хубилгадад байна. Энэнь юуб гэлбэл: «Үнэнхэ байдал, найрамдалай түлөө һайн дураараа хабаадагшад» гэнэн удхатай болоод абана.

Хоёр зуун жэлэй урда тээ манжын булимтарагшад Хитад ороние эзэлэн абаа хэн. Тэрэнһээ хойшо манжын хаашуул Монгол тээшэ саг үргэлжэ довтолон, тэндэхи газарынь гэхэ гү, Үбэр Монголыё сэрэгтэй хүсөөр эзэмдэжэ, буляһан юм. Зуугаад жэлэй саана манжын хаанай эльгөөн олон түмэн сэрэг Баруун Монгол руу нэбтэрэн орожо, ойрод арадай тэдэнэй урдаһаа эсэргүүсэн бодоходонь, бүхы зониень хайра гамгүй хюдажа эхилээ хэн. Тиихэдэнь амиды үлэхэ, ойрод зон түрэл ороноо орхижо, баруун зүг тээшэ зөөдөлөөрөө зугадан гаража, газарай мухурта Волга мурэнэй шадар сүлөө газар оложо, тэндэ нуурижаһан байгаа. Мүнөө тэдэ хальмаг нэрэ алдартай болонхой, тэндэ ажаһуудаг. Би түүхэһээ абажа таанадта хөөрөнэб. Бидэ монгол арадтайнгаа үнгэрһэн ба мүнөөнэй түүхэһээ бага сагыныше наа мэдэжэ ябах уялгадтайбди. Мүнөө үедэ манжын ээрхэгшэд Халха Монголой газарта хорото һабараараа сажуулааад, маанадыё мэдэл дороо абахын тула элдэб хара мэхэ, түримхэй хүсэрхэл ото гэргажа байһанипы манда хэндэмнайше эли ха юм.

Манай эндэһээ монгол сэрэг татажа, Хитад абаашаад, хариин түримхэйшүүлэй оло мянган сэрэгтэй ниилүүлээд, арадай Ихэтуань буһалгаашадыё үймөө татаһан дээрмшэдээр адлихан доромжолжо, манжын засаглал хүнэй гараар арад зонно шуһандань умбуулан, хюдуулаа зорилго табияд байна.

Энээгээр жэшэхэдэ, Манжын эзэмдэгшэд хитадше, монголше арадуудай дайсад болоно. Тиимэһээ манжын амбанай мэхэдэ ороод, эндэһээ хүлхэлэгдэн ошожо, дайсадта туһалалсаха хүн манай дундаһаа олодохогүй байха гэжэ би тон ехээр таанадта найдаха байнаб.

(Үргэлжэлһын хожом гараха).

Наһанайнгаа найдамтай нүхэртэй

эрдэм бэлигынь, дүй дүршэлын дүр зурагууд дээрэ харуулая». Багшын намтараа эхилэн хөөрөөн соо иимэ мүргүүд бии: Эжэл нүхэдтээ холыг зорин Эршэ хүсээг хорин, Эрдэм номой годли Эрид татаһан хүм. Амаратгаяа айл болоһон ушар тушаань хурагшадай иимэ зорюулга:

- Наһан соохоноо
- Найдаха нүхэрөө шэлэжэ, Наран хүлдэгэ
- Гал гуламтаяа носоон
- Хонгор зулгыхан үринэрөө
- Хотон аймагтаа
- Хүндэ ямбатай болон түбхиноот.

Дашидэлгэр, Дашидоржи, Альмараа хүүгэдтээ

Шэнэхээнһээ ерэнэн угсаатан тухай

«ЮНЭН ЭРДЭМ ЭДЛЭНЭН ЭГЭЭЛ ЭРХИМ БАГШАМНАЙ»

Шэнэхээн... Үхибүүн наһанайтнай уняар торгон хүбөөтэй үлгы нютаг бүмбэрсэг дэлхэй мэтэ хизааргүй уужамаар һанагдадаг ёһотой. Түрэн тоонтынтай тоологүй дайда халуун зунай нэрюухэн үглоогүүр шэнгэхэн нэбшэн соо зэрэлгээтэжэ, эддин дэлхэйн шэмэг мэтэ үзэгдээр лэ.

Ингэжэ би Чимит-Цырен Раднаевна Дашицыреновада ханданаб. Түрэл Шэнэхээнһээ

Хатараял, ханимни, халюун таладаа

түүхэтэ шотагтаа - Буряад орондо ерээд, буряад үндэнэ яһатанай 1-дэхи лицей-интернатта хуушан монгол хэлэнэй багшаар, хүмүүжүүлэгшээр хүдэлжэ байһан Чимит-Цырен Раднаевнагай түрэнһөөр 50 наһанайнь ой мүнөө жэл гүйсоо бшуу. Зунгай зулгы ханада дүгөр Монголой Шэнэхээн хуурида ерээдүйдэ хубитай бишихэн хүүхэн 1 мүнэдлөө бэлэй. Ажабайдалай жама ёһоор лэ наһанайнь зам эхилээ һэн бээ. Харганын эхин хургуулине долоонир ухаатай басаган гагсал һайн сэгилтэнүүдтэйгээр дүүргээд, Хайлаарай 2-дохи дунда хургуулида ороһон юм.

Эдирхэн залуудаа, сээсэг мэтэ һалбаржа байһан ханадаа наһанайнгаа нүхэр Дашидоржи Цыренгэй хуби заяагаа холбожо, аил бүлэ болоо бэлэй. Мүнөө болотор бэе бөөдэ этигэмжэтэй, түшэгтэй ходо ябаа.

Чимит-Цырен бүри анханһаа бага хүүгэдтэ мээхэй, дуратай һэн. Хайлаарай багшанарай колледждо хурахаяа ороходоо, энэ мэдэрлэдэ һэн түрүүн хүтэлүүлээ һэн бээ. Тус хургуулине түгэсхөөд, Баруун-Сомондой дунда хургуулида багшалба. Ажалдаа дадажа, үнэн мэргэжэлээ шэлэһэндээ урмашан, зоригжон, эршэмтэйгээр лэ хүдэлөө. Баганууд хүүгэдые үзэг бэлэгтэ, эрдэмдэ хурахада, одоол тагтангаар үзэгдэхэ.

Чимит-Цырен Раднаевна дам саашань мэргэжэлээ дэиндүүлэхэ тухай бодожо, энэ хүсэлөө брелүүлхын тула Хайлаарай багшанарай институтта орожо хураад, амжалтатайгаар дүүргээ. Тийн Баруун-Сомондоол багшалһаар һэн.

Республикын 1-дэхи лицей-интернаттай, шабинартаяа

Зүблэгтэ гүрэндэ хубилган шэнгэдхэлгын хаһын буужа ерэхэдэ, түүхэтэ өөһөдын Буряад шотаг тухай үбгэд, хүгшэдшье, залуу зонийн урданайхиһаа олоор хөөрлэддэг болобо. Чимит Цырен Раднаевна ингэжэ түрүүшүүлэй тоодо Буряад орди ерэжэ, хүүгэдгэ монгол хэлэ заажэ, хүмүүжүүлэгшээр хүдэлжэ эхилһэн юм.

Хурагшаднь багшадаа тон дуратай юм. Би эдэнэрэй багша тухайгаа бэлдэһэн 2 планшет хаража, сэдхэлэй пангин мэдэрлэ элирхэйлһэн эдэ зохёолнуудые гайхан сэгнээ

Шэнэхээн буряадуу сэлэнээрээ

һэм. Нэгэнэйнэ эхиндэ багша тухайгаа ингэжэ бэшээтэй: «Эхэнэр хүнэй гол үзэл суртал, нэрэ түрэ гэбэл:

1. Сэбэр шарайтай
2. Уран оёдолшо
3. Үхибүүдтээ дуратай
4. Ходогоо ариг сэбэр
5. Нүхэдтөө түшэгтэй

Шэнэхээнэй ажалша, малша зоной хамтын дүр зураг үгтэнхэй, магтаал-зорюулга олон. Нэгынэ дурдая:

- Табан хушуун малнуудаар
- Тала дайдаяа бүрхөөһэн
- Талаан бэлгитээр
- Түгэлдэр
- Тайбан хуудалтай
- хүнүүд юм.

Адаглан харахада, ямар гоёб даа Шэнэхээнэй тала. Захагүй нэлэнхы тала хүлэ гэнгэрини хаяатай пинилэн, хүнэй сэдхэлдэ талын дуун

зэдлэхэдэл гэнэ. Иимэ тоонтодо бэлигтэй, хэшэгтэй хүнүүд түрөөгүйдөө яалай? Чимит-Цырен Раднаевна уран оёдолшон юм. Республикын лицей-интернатта хүдэлхэ үедөө энэ ульһа шадбаринь бүри һалбаран хүгжөө.

Хатаршадгай, дуушадгай иимэ хайхан хубсаһа оёдог юм

- Үргэн дэлгэр Россидашье,
- Үлзы хайхан Монголдощье,
- Үүлэ маната Англидашье
- Ууган арадайнгаа бэлигыг
- Урагшатайгаар түлөөлжэ
- ябаһан
- «Наран» ансамблин
- амжалта
- Нарин оёдолшоотнай
- эхитэйл.

«Гэсэрэй баатарнууд», «Байгалай сээсэг», «Хурын наадан», «Эдир дагшинанар», «Хойто зүгэй хатар» эдиршүүлэй харуулхада, үнгэтэ бүдөөр шэмэглэн оёдоһон нюдэ баясулма костюмуудынь уран парин эсхэбэритэй, угаа тааруугаар оёдоһон лэ гэжэ абһаар обсормоор. Угсаата зонойнгоо үндэнэн соёлые

«Ашамни, амтатаймни...»

6. Хидамдаа этигэмжэтэй
7. Хурим нааганда дуутай
8. Үбгэндөө этигэмжэтэй
9. Нарата гэлхэйдэ буянтай».

Юнэн эрдэм дүүрэн эдлэнэн хүндэтэ багшана амаршалаад,

хүгжөөлгэдэ хэмжээлэшгүй хубитаяа оруулпат гэжэ хүндэтэ Чимит-Цырен Раднаевнада һайнта даа гэжэ баярыг хүргэжэ дуран хүрэнэ.

Эрхын шэнээн бээтэй Эрхэ заахан хурагшадаа Эрдэмээр бээынэ шэмэглэнгээ, Элинсэгэйн хубсаһаар гоёонот. Дам саашань бэлигынь тоолобол, хилэн хүшэгын

Хүгжэмэй аялга зэдлүүлэн...

шэшэрмэ хонгёо хайхан хболтойг, шэхэнэй шэмэг болгон, хүгжэн зэдлүүлхэ аргатай, шодэнэй хужар хангаатар хатархашье дүйтэй, нүхэдэй дүхэриг урмашуулан хүхишье хабатай.

Алишье талаараа арюун иимэ багша, хүмүүжүүлэгшэдэ иимэ хүсэлөө хурагшад тон хайханаар элирхэйлгэл:

- Буурал сагаан болотороо
- Бодол наһан хайхантай,
- Тархи сагаан болотороо
- Тамир шадал элбэгтэй,
- Аша гушанараа хаража,
- Алтан наһа наһалжа,
- Эдүүр мэндэ, энхэ тайбан
- Жаргажа хуухатнай

Шэнэхээн угсаатанай шэдитэй шадалтай, тэдэнэй солые дуудамар, лурдамар лэ гэжэ ойлгоо һэм. Бэлигынь улам һалбаржа байг лэ!

Валерий ЦЫБИКОВ, Улаан-Үдын 37-дохи хургуулин багша.

Монгол угсаата буряад арадай алишье нутагта түүхэ, домогуудтай холбоотой хада уулын, гол мүрэнэй, нуур далайн нэрэнүүд тоогүй олон байдаг гэшэ.

Олониитэдэ суутай болонхой эдэнэр бултадаал эди шэдитэ, мэргэн бодолтой, хурса ухаатай, хүсэ ехэтэ буряад - монгол арадай хүбүүд, басагадай нэрээр хэтэ мүнхэдөө нэрлэгдэнхэй байдаг ха юм. Эдэ зоной алдар солонь, ажаһуудал, ажаябадалын хойшо хойшоо, үелөө үе дамжаһаар ябадаг гэшэ. Тиимэ болохоороо удаадахи үетэндэ нангин гэгээрэл, соёл болбосоролой талаар жэшээ боложо үгэдэг ха юм даа.

Габьяашалга гэшэ ганса нэгэндэ жэшээ - нургаал болодог бэшэ, харин олон тоото залуу үетэндэ арюун, нангин харгы замыень заажа, зүб тээшэнь заладаг. Тиимэһээ залууршанинь боложо үгэдэг, имэ гоё найхан, угаа ехэ удха шанартай үүргэ дүүргэдэг гээд эндэ тэмдэглэхэ шухала.

Номгон тэнгигэр, уужам сэлгээ Ага нутагта суутай болонхой, олоной нанал зориг, сэдхэл хубаалсадаг аха заха, түрүү хүбүүд олон байһан. Уржин Гармаев тэдэнэй нэгэниинь боложо мүнхэрхэн байгаа гээд ханаха байнаб.

Эрхим хүндэтэ Уржин Гармаев тухай би үни сагта, үшөө Агада багшалжа эхилээд ябаха үедөө, хуушанай үбгэд багшанарай хөөрэлдөө дууладаг байгааб. Тиихэдэ залуу ябааб.

Удаадахи хэдэн жэлнүүдэй хугасаа соо мүн лэ олон зоной Уржин Гармаев тухай хэлэһэн юмэнүүд ухаан бодолдо үлэһэн байгаа ёһотой.

Гушаад жэл болошобо ха даа. Монгол найхан ороноор ябахадаа, Улаан-Баатар хотодо гэр бүлөөрөө ажаһуудаг Уржин Гармаевай Дашинама хубүүнтэйнь уулзаа, танилсаа бэлэйбди.

Мүнөө болоходо, Улаан-Үдэдэ һуудаг Уржин Гармаевый Санжидма басагантайньше, Цыдын хурьгэнтэйньше уулзабаб. Эдэнхүдөө һонин һонин мэдэсэтэй болооб.

Мэнэ һаяхан, августын хуушаар, Улаан-Баатар хотодо ябаһан Оюунбилиг гэдэг залуу эрдэмтэй манай зүһаланда уулзаһан байнаб. Энэ залуу монгол эрдэмтэ хүбүүн Токио хотын нэгэ университетэй аспирант. Япон гүрэнэй эрдэмтэдэй дунда Уржин Гармаев тухай дуулаһан хүнүүд яһала бии ха. Энэ хүнэй ажал ябадалаарнь ехээр һонирхдог гэжэ дуулахадаа, гайхаа һэмби. Энэшье хөөрэлдөөн статья бэшэхэдэмни, яһала түлхисэ боложо үгөө байха.

Эрхим хүндэтэ «Буряад үнэн» газетын уншагдай һонорто энэ бэшэһэнээ дурадханаб.

«Модоной үндэһэн газар доогуур, хүнэй үндэһэн газар дээгүүр» гэдэг буряад арадай сэсэн мэргэн нургаалай ёһоор, Гармаев Уржиншье уг гарбалтай байгаа һэн бээ.

Урда сагта Дээдэ-Бооржо нутагта Будын Гарма гэдэг буряад хүн түрэнхэн, хууһан юм

ха. Энэ хүнуггарбалаараа мохоо хутагата моотогон харганын үри сада болохо байгаа. Юрын лэ ажалша малшан байһан ха.

Амидархын, гэр бүлээ тэдхэһэн тула Бооржо һууриной ород зоной малшан ябадаг байһан гэлсэдэг. Будаев Гарма гэшэ нутагайнгаа Норбо гэжэ басага һамган болгожо абаад, шэнэ гэр бүлэ мүндэлһэн байгаа.

хүнгэрдэг байһан гэшэ. Теэд хундан, хоохон тала газарта хаанаһаа урид бэлдэжэрхиһэн хониной дулаахан хохир байгаа гэжэ даа. Хүйтэн, ян хүрэшэһэн хониной хоргоохон дээрэ хайрата эхэнь хүбүүгээ түрэнхэн байгаа. Хүбүүнэй угаагдаагүй байһан хасартань хониной хүйтэн хоргоохон няалдаһан байһан юм гээд ябаган үгэ ябадаг

талада орожо болохо гэхэн бодолтойшье байгаа аалам? Хэн мэдэбэб. Мүнөө болоходо мэдэхэнь бэрхэтэй.

Япон сэрэгэй үндэр нэрэ солотой Уржин Гармаев Хайлар хотодо хоёр дабхар байшанда гэр бүлэтээ ажаһуудаг байгаа. Генерал-полковник У.Гармаевай харуулшадай тушаалда сэрэгэй хоёр хүнүүд байһан гэдэг. Үшөө

аргагүй хүзэгтэй, мүргэлтэй зон байһан гэдэг.

Уржин Гармаевай һамганайнь табадахи үедэ үхи хүүгэд үгы Наһата гэдэг айлайхи байһан һэн ха. Нэеы гэртэ байгаа һэн бээ. Нэгэтэ зунай дулаахан үдэр урин дулаахан гэртээ орожо ерэхэдэнь, нэгэ тонехэ гайхалтай ушар хараһан гэхэ: гэрэй ханын тархиһаа мансытай хүүгэн үлгөөтэй байгаа гэдэг. Задалаад үзэхэдэнь, ород хүбүүхэн байба юм ха. Тэрээндэ Уялга гэжэ нэрэ үгөөд, үргэжэ абаад, нэрэдээ орууһан гэлсэдэг үгэ байха.

Саашань Уржин Гармаев тухай хэлэхэдэ имэ. Уданшьегүй Зүүн тээ оршодог Япон гүрэнэй сэрэгшэдтэй дайн 1945 оной августын юэнһөө эхилээ һэн бээ. Совет Арми хадаа Квантунска армиин хэршье хүсэтэй байгаа һаань, илалта туйлаһан гээд бултада мэдээжэ болонхой.

Японой сэрэгэй 1945 оной дайнда муудажэ, халаха, һандарха тээшээ болоод байхада, Уржин Гармаев Чань-Чунь хотодо албаяа дүүргэжэ ябаһан байгаа. Гэр бүлэнь ондоо тээ хууһан ха.

Тиигээд ямар шалтагаан, ушарһаа болоһон юм бээ, генерал-полковник Гармаев Уржин 1945 оной августын 30-най үдэр Совет Армида бээ тушааһан байгаа. Тиигээд тусхай шугамаар дамжагдаһаар, Гармаев Уржин Москва хото асарагдажа, 1947 оной мартын 13-да алтан дэлхэйһээ хэтэ мүнхэдөө ошожо хахасаһан...

Саашадаа һара, жэлнүүдэй ошоходо, саг һайжаржа, 1992 оной июниин 23-да Уржин Гармаевай хэрэг үйлэ сагааруулагдаһан байха юм даа.

Эндэһээ хаража үзэхэдэ, хүсэд һайнаар Уржин Гармаевай хэрэг үйлэнь элирүүлэгдээгүй байхадань, манайхид гэмгүй хүниие гэмнэжэ, һалгаа һэн бээ.

Энэнэй хойшолонгээшье гэр бүлэнь бүрин бүтэн «амасаа» ха юм даа.

Гэр бүлын түрүү үгы боложо, табяад хүрэжэ ябаһан һамган, найма наһатай Санжидма, Дашинама хубүүн үлэшэбэ ха. Энэ саһаа эхилээд, эдэ үлэһэн зон хадаа зоболон гээшье үзэхэе үзэһэн ха даа.

«Арадай дайсанай» гэр бүлэ нэрэтэй болоһон ябаа. Ажалда орожо хүдэлхэ эрхгүй, тиимэһээ ажал үгынүүд ябаха саг ерээ. Эндэ тэндэ ябаһан зон байһан ха даа. Энээн тухай дуулахада, сэдхэл хүдэлгэмэ байдаг.

Дашинама Уржинов - гуай тухай хэлэхэдэ, уран гартай, зурааша, алишье талаараа сэсэн, хурдан ухаатай, хурса бодолтой хүн гэлсэдэг.

Минии нүхэр Пурбо Балданжаповтай танилсаһан байгаа. Бишье эдэ нүхэдтэй танилсажа, гэр байрадань хүрэнхэн, ямбада хүртэлсэһэн хүн байхаб.

Тэрэ үедэ Дашинама-гуай Монгол гүрэнэй Түбэй түүхын музейн директорэй тушаалтай ябаа һэн.

Дулма ДАРИЖАПОВА.

Пурбо Балданжаповай гэр бүлын архивһаа алтаһан зураг дээрэ баруун талаһаа зогсонод: Пурбо Балданжапов, Дашинама Уржинов, нүхэрнь Ахид-Сурун, Ц.Дамдин-Сурун-академик, захын хүн - танилсаһангүй.

УРЖИН ГАРМАЕВ - МОНГОЛ УГСААТА БУРЯАД АРАДАЙ ЭРХИМ ХҮБҮҮН

Ехэ хүбүүндээ Уржин, лама болоһон хүбүүндээ Раднадаза, нүгөө хүбүүндээ Санжаа гэхэн нэрэнүүдэе үгэһэн ха.

Уржин Гармаев тэрэ сагай гэгээрэлэй талаар байгуулагдаһан нургуулинуудта нуража, мэргэжэлтэй болоод, удаахи жэлнүүдтэ Ага нутагаа бусажа, Догой, Табтаанай болон бэшэшье нутагуудай нургуулинуудта багшалаа байна. Жэшээлхэдэ, 1914-1915 онуудай үедэ Табтаанайн нургуулида багшалһан гэлсэдэг.

Гармаев Уржиндэ нураһан, Ага нутагай урданай багшанарай (50-яад онуудай үеэр) хэлэһээр, айхабтар үндэр, сэхэ бээтэй, сэбэр найхан шарайтай, зөөлэн абари зантай хүн байһан гэлсэгшэ бэлэй. Бага үхибүүд багшынганюур харахын тулада, үлмы дээрэ үндэжэ, бага-сагашье һаа үндэр болохо һанаатай ябадаг тухайгаа хөөрэлдэдэг һэн даа.

Уржин Гармаев 1919 ондо атаман Семеновой Даурида тогтоһон монгол-буряад морин сэрэгэй нургуулида орожо, һайнаар нураад, тэрээнээ дүүргэһэн байгаа. Младша лейтенант нэрэ зэргэтэй болоһон. һүүлдэнь эндээл, энэл нургуулидаа, багшаар хүдэлһэн. Тиигээд 1920 ондо энэ нургуули хаагдаа. Атаман Семенов хилэ гаража, урагшаа тэрелһэн гэжэ мэдэһэнбди. Ажалгүй болоһон Уржин багша нутагаа бусаа һэн бээ.

Тиигээд 1921 ондо Уржин Гармаев гэртэхинтээ Шэнэхээн гараһан байгаа. Тэндэ зөөжэ ошоһон зоной бүлгэмэй даргаар хүдэлһэн байгаа.

1933 онһоо эхилжэ Уржин Гармаев сэрэгэй албанда орожо, арба гаран жэл соо хүдэлһэн.

Уржин Гармаевай бүлэ хадаа гурбан хүүгэдтэй байһан ха. Хэд бэ гэхэдэ, Дашинама, Долгор, Санжидма. Долгор басаганиинь 1943 ондо наһа бараһан байгаа. Долгорой түрэнхэн Чимит басаган мүнөө үедэ Хайлар хотодо ажаһуудаг, дунда нургуулин багша. Уржинэй нэрэдэ ороод ябадаг ха.

Дашинама Уржинай гэшэ Халха Монголой Мэнэнэй талада, 1921 ондо үбэлэй янгинама хүйтэнэй сагта алтан дэлхэйдэ түрэнхэн түүхэтэй. Урда сагта эхэнэрнүүдгэртээ, хониной зөөлэн, дулаахан хохир дээрэ

байха.

Тиигээд лэ Уржин Гармаевай бүлэ Мэнэнэй талада үбэлөө үнгэргэбэ һэн бээ. Хабарай дулаанай эхилхэдэ, хүбүүн үритэй болонхой, нутагаа бусаһан гэдэг.

Энэл, 1921 оной зун Хайлар хотодо 30 км зайтай байдаг Шэнэхээн нутаг зөөһөн байгаа.

Баруун тээ дайн дүүржэ, Советскэ Арми хадаа фашист Германие илажа, угаа ехэ

нэгэ тогоошон байгаа байна. Үдэр бүриин сайн хүнэй түлөө газаагаа нэгэ үнэе баридаг юм һэн ха. Эдэ тухай зонһоо бэшэ, ондоо ажалшан, албатан Уржин Гармаевай гэр бүлын дүтэ ойро байгаагүй гэжэ 1958-59 онуудай үеэр Шэтэ хотодо гэр бүлөөрөө байхадаа, минии тоонто Лүдэнтэ нутаг ахындаа ерэнхэн Шэнэхээнэй дасанай лама байһан Содном Цыремпилөв гэдэг ламбагайһаа дуулаһан

амжалтануудые туйлаад байһан үе саг байһан гэшэ.

Тэрэ үедэ Манжуурай түбхото Чань-Чунь байгаа. Эндэхи зургаан жэлэй Гүрэнэй университетэй географическа факультет гэшые Уржин Гармаев залуу наһандаа дүүргэһэн гэдэг.

Манай гүрэн Баруун дайнда Илалта туйлаһаар гурбан һара болоод байһан саг.

Энэ үедэ Уржин Гармаев хадаа 57 наһатай, Манжууласай Хайларай арбадахи сэрэгэй округой командирай үндэр тушаалтай ябаһан хүн байгаа юм байна.

Япон улсасай сэрэгэй дээдын засаг түрэ хадаа Уржин Гармаевта 1945 оной апрель һарада сэрэгэй үндэр нэрэ соло олгууһан байгаа ха. Тиигээд лэ генерал-полковник гээд ябадаг болоһон үе саг һэн ха даа.

Совет Армиин Баруун дайнда айхабтар ехэ амжалтануудые туйлажа ябахадань, Наран Уласай ноёд хадаа Уржин Гармаевые гүрэн түрэдөө оролдожо, албаяа дүүргэжэ ябахыень хүсэһэн байжашье болоо һэн гү гэжэ ханахаар. Хэрбээ наашаа, манайхинда, сэрэгээр ороо һаань, магад У.Гармаев сэрэгэйнгээ округ бээ тээшээ татажа, Совет Армиин

байһан.

Уржин Гармаев гэдэг айхабтар номгон, сэсэн, һонор ухаатай, бодол һаналаа түргэн гүйлгэдэг, сагаан сэдхэлтэй хүн байһан гэлсэдэг. Ехэшье баян болоо үгы байһан ха. Зөөри зөөшэ хаанаһаа ородог байгаа гэхэдэ, имэ жэшээнүүдые хаража үзэхэдэ болоно.

Нэгдэхээр, Хайлар хотодо хоёр ород басагад (али һамгад юм. гү) байһан ха. Уржин Гармаевай нургаһад байһан гэлсэдэг. Росси гүрэн бусаха болоходо, бүхы байһан зөөриее багшадаа бэлэглэһэн гэхэ. Юунһээ бүридэһэн, ямар үнэ сэнтэй зөөри байһаниинь мүнөө болоходо, мэдэхын аргагүй.

Хоёрдохээр, Шэнэхээндэ Гээг гэжэ нэрэтэй, үри хүүгэд үгынэгэ хамниган айлайхи байһан ха. Хоёр хүгшэд ходел нюдөө үбдэдэг байгаа. Тиихэдэнь Уржин Гармаев иишэ тишэнь ябуулжа, али болохо аргын хүсөөр аргалуулжа, алтан дэлхэй хараха аргатай болгоһон гэлсэдэг. һүүлдэнь, үтэлхэ наһандань гэртээ асаржа, һайнаар, нарин нягтаар үргэжэ, тэжээжэ, хойтын харгыда ямбалжа мордуулаа һэн ха. Эдэ хүгшэд һайниие ханажа, зөөриее Гармаевтанда үгэһэн гэжэ гэлсэдэг. Уржин Гармаевтан

Багшанарай эрдэмтэдэй буряад хургуулинуудыг асуудалаар эрдэмэй практическа конференци болоо хэн. Тэндэ Янжима Цыдендамбаевна өөрынгөө

«Гуа-сэсэн хатан-98» гэхэн

конкурсно

ОЛОНЦЕ ОРОЙЛЖО...

Юртэмсын дүрбэн эрьюулгэ Юунэй тулада дабадаг юм? Амидын жаргал эдлэхын тула, Арадай хэрэгтэ оролсохын тула,

Эсэгийн нэрэ үргэхын тула, Эхын хараса баясуулын тула... (Баатар Батоев)

Гончинова Янжима 1973 ондо Эттшлгээ-Адагай 10-дахи класс эрхимээр дүүргээдэ, эдир наһанайнгаа эрмэлзэл хүсэлдэ бодуулхээр, Буряадай гүрэнэй багшанарай институтдай буряад хэл бэлгэсэй факультетэ ороһон юм. Нурахадаа оролдосотон, абыастай бэрхэ Янжима басаган оюутадай омог хүхюун ажабайдалай охин дундуур ябажа, юугэшье мэдэгүйдөө институтда дүүргэж эрхөөд байгаа бэлэй. Энэнь 1978 он хэн.

Янжима Цыдендамбаевна багша мэргэжэлтэй болонхой, шотагайнгаа түрэл хургуулида хүдэлхээс ербээ. Тэндээ хүсэдэ жэл тухай хүдэлөөшьегүй байхадань, Түнхэнэй Галба шотагай суута барилдааша аха дүү Ивахиновуудай нэгэн, одхон дүү Виталинь Ярууныемнай ошожо, Янжима басагыемнай абаад, Улаан-Үдэсэ ершоо хэн.

Тэрэ сагнаа Янжимамнай Ивахинова болонхой, республикын буряад үндэстэнэй 1-дэхи лицей-интернатда буряад хэл ба литература 20-ёод жэлдэ заажа, олон үсын шабинарай одон шэнгээр наһаха, олоной дунда суутай багша болонхой.

Республика дотороо буряад хэлээр бага, эхэ семинар болон конференцинууд болоно гү, гүгээсхэдэнь зайшаата ёһоороо 1-дэхи лицей-интернатда багшанарай хэсээлээр дүүрэдэг юм. Тинмэһээ Янжима Цыдендамбаевнагай хэсээлэнь хуунаггүй, хэсээлэнь шагнаагүй багшанар Буряад Республикаһаа гадна, Усть-Орда болон Ага тойрогтой үгэ ёһотой.

Хүдөөгэй буряад хэлэнэй багшанарай үзэхэ хараха, шадаха нураха, халан абаха шэнэ онол аргуудыг Я.Ц.Ивахинова өөрынгөө хэсээлүүдтэ хүргэжэ, олоние оройлжо, түмэниие түрүүлжэ ябадаг аздаа. Эцэһинээ гадна тэрэ буряад литература 10-11-дахи классуудта гүнзгийгөөр шудалан үзэхэ удха түгэс программа өөрөө зохиоогоод, тэрээгээрэ хуула хэдэн жэлүүдтэ хүдэлжэ байшай.

1993 оной хабар Ага тойрогой Зугаалай шотагта гурбан голдой

дүй дүршэлһөө үндэһэлхэн буряад литератураар интегрированнэ хэсээлүүд тухай элдхэл хэхэдээ, конференцидэ хабсадагшадтай магтаал найшаада хүртэжэ, 1-дэхи хуури ээлхэн байша.

Я.Ц.Ивахиновагай шабинар хүмүүжүүлгэ хайтай, эрдэм мэдэсэхэтэй байдаг. Тэрэниень буряад литератураар хоёр жэлдээ нэгэ дахин үнгэрэгдэдэг олимпиаданууд гэршэлнэ. 1994, 1996, 1998 онуудга шабинарын 1-2 дохи шангай хууринуудыг ээлээд, БГУ-гай буряад хэлэ бэлгэсэй факультетдэ шамалтаггүйгөөр ородог, харин багшань заатагүй магтаал, баяр баясхаланда хүртэдэг юм. Энэ жэлдэ багшын 4 шабинар бурфак дүүргэжэ гараа. Тэдэн соонь улаан дипломтойше зон бии.

1996 ондо эрхим түрүү ажалайнгаа түдөө Я.Ц.Ивахинова «Арадай гүгээрэлэй отличник» гэхэн үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэнхэй. Түни түбшэн даруу номтон зангай Виталинь хүхэртээ Янжима Цыдендамбаевна гунан дэлхэйн гурбан эрдэнин тоогоор гурбан хайхан үннэртэй. Ехэ басаган Саянань хургуулиа эрхимээр дүүргээдэ, ВСГТУ-гай эколого-гуманитарна факультетдэ олонигтэй холбоо байгуулаха ганагта нурадаг, эрхим оюутадай тоодо оронхой ябана. Баяр хүбүүниинь городой 1-дэхи хургуулин 11-дэхи класста ороо, эсгээсэ һажаажа барилдаха шуналтай. Одхон Жаргалын лицей-интернатан 5-дахи класста нураша.

Ажалай үндэр амжалтануудыг туйлажа ябадаг, түнэг тулга гэр бүлэй, бүлэнг эхэ жаргалтай, зонтой нүхэдтэй, гурбан голдой багшанартай үлгээр жэшээ болонхой, Янжима Цыдендамбаевна Гоншкова-Ивахиновае «Гуа-сэсэн хатан» гэжэ одоол нэрлэлтэй гэжэ наһанаб.

Эгэтын-Адагай басаган Эрхим түрүү ажалаараа Буурал Буряад ороноингоо Булгата захатань болоолши. Аймаг бүхэнэй багшанар Амжалта түгэс дүршэлһөөш Ариухан убатай аршаандал Амасан хүртэжэ бусанабди. Ц.Х.ЖАМЬЯНОВА.

Эгэтын-Адагай дунда хургуулин багша-ветеран

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Я.Ц.Ивахинова, хурагтань Э.Дагбаев.

Мухар-Шэбэрһээ мэдээсэнэ

ҮСӨӨН БОЛОНОГҮЙ

Мүнгэ танганай эхээр дутадажа байһан мүнөөнэй сагта хүдөө шотагуудта ажаһуудаг олон зон телефон, радиогонгоо түлөө һарын түлбэри түлэжэ шадахага болбод байһаниинь мэдээжэ ааб даа.

Хэды тиибэшье манай аймагта үмсэдэ - айл бүхэндэ табигдан телефон болоод радионуудай тоо тинмэ эхээр үсөөн болоногүй. Жэшэнь, аймагтай тосхонуудай айлнуудга мүнөөдэрэй хараагаар 2943 телефон табигданхай байна, үшөө тиихэдэ 4709 айлнуудай гэртэ радио оруулагданхай юм. Хамта дээрнэ бүхы табигдан телефоннуудыг тоолохо болоо һаа, 3590 болохо байна.

Үнгэрөөшэ жэлэй декабрь һарада Түгшын шулуун нүүрһэ малтагшадтай Сагаан-Нуур тосхондо шэнэ АТС ашагалаада оруулагданхай юм. Мүнөө тэндэ хамта дээрээ 432 телефон тоолодоно, тэдэнэй 70-ниинь предиряти болоод эмхи зургаануудта тодхогдонхой.

ХУДАЛДАА НАЙМАА ЭРХИЛЭЭД...

Аймаг дотор сентябрын 1-нэй хараагаар 250-яад хүн өөһэдөө худалдаа наймаа эрхилээ. Эдэ зон бүхыдөө тусхай лицензи худалдажа абаһан, олонхинь яһала хайн киоск гү, али багахан магазинуудтай болонхой.

Шэнэ хэрэг эрхилэгшэдэй дунда хэдэн зон теле-радиоаппаратуудыг заһабарила, эрэ болоод эхэнэр зоной үһэ эһанаһа, үбэлэй, дунай гуталуудыг оёно.

Урдань аймагтай потребкооперацида олон жэлдэ хүдэлмэрлэн М.Н.Новолодский гэшэ гэр бүлэдөө худалдаа наймаа эрхилжэ, Мухар-Шэбэр, Шэнэ-Заган, Шаралдай болоод Суулга тосхонуудта багаханууд магазинуудтай болонхой, хүдөөгэй хүн зоние яһала хайнаар эдэс хоолой продуктуудаар, үмдэхэ хубсаһа хунараар хангана.

Ушөө тиихэдэ С.Митрофанов гэшэ телевизоруудыг хайн шапартгайгаар заһабарила, бүхы аймагтай хүн зондо мэдээжэ болонхой.

ШЭНЭ МАГАЗИН

Аймагтай түб Мухар-Шэбэр тосхондо тэмээдэ үмсын шэнэ магазин нээгдэбэ. Тэрэнэй эзэн эхэнэр Любовь Оленникова магазиндаа «Любава» гэжэ гоё нэрэ үгөө хэн. Энэ хадаа дурсагдагша эзэнэй хоёрдохи магазин болоно.

Худалдаа наймаанай шэнэ газарта эдэс хоолой зүйлүүд элбэгээр асарагдажа, хүдөөгэй хүн зондо дурдахагдана. Магазинай хүдэлдэг сагынь булганда тааруу - үглөөнэй 9 сагнаа үдшын 8 саг болотор. Хол ойрын хүдөө шотагуудһаа эрхэн хүнүүд хэрэгтэй болон эдэс хоолой зүйлүүдыг абажа үрайдэг байна.

«КОДАК-ЭКСПРЕСС» урина

Үнгэрөөшэ июль һарын эхээр аймагтай түб Мухар-Шэбэр тосхондо «Кодак-Экспресс» гэхэн нэгэ багахан киоск нээгдэ юм. Тэндэ үнгэтэ саархан дээрэ дүрөө буулгуулаха болоно, мүн үнгэтэ фотопленка болоод бэшэ бусадшы фотоматериалуудыг худалдажа абаха, үшөө эдэб маркын фотоаппаратууд худалданда бии.

Шэнэ «Кодак-Экспресс» гэжэ киоскын эзэд - Салбаевтан гэр бүлөөрөө мүн.

ВАСИЛИЙ ШИРДАРМАЕВ.

«Сагаан үбгэн-98» гэхэн конкурсно

НАНАНАЙНЬ ХЭРЭГ

- Бодогты, сүүд болохонь, - гээд, парин бэшэгшын соносхохотой адли, зал соо нууһан хүнүүд бултадаа бодожо, орожо ябаһан судьянарыг (гурбан хүниие) угтадаг заншалтай. В.И.Осодоев сүүдтэ хүдэлхэхөө түрүүн республикын Юстициин министрствэдэ консультантаар, Сэлэнгын аймагта судьягаар ажаллаһан намтартай. Олон жэлэй хугасаа соо юристээр хүдэлжэ байһан мэргэжэлтын ажалай стаж хамта дээрээ 23 жэл болоно.

Уншагынь һонирхол татахаар ха гэжэ наһан хэдэн асуудалтайгаар энэ судья хандабаб:

- Василий Иванович, залуухан хүбүүн ябахадань, Эрхүүгэй областин нэгэ ажахыда трактористаар хүдэлһэн, һүүлээрнэ Далайн-Сэрэгэй Флотто алба хэһэн байнат. Хэды багтаа юрист болохо гэжэ шийдээ гэшэбта? - гээд, һонирхоходоо, дэлгэрэнгы харюу абахаяа гухайлбаб.

Тиихэлээрнэ Василий Иванович ингэжэ хөөрөбэ: - Баяндайнгаа дунда хургуули дүүргэхэдээ, түрэл ажахыдаа үлэжэ, хоёр жэлдэ хүдэлөө һэм даа. Нэгэтэ шотагтамнай шуужатайхан сүүд болобо гэшэ. Залуушуул юрэ һонирхонгоо, гэндэ ошожо шагнабабди. Ехэ һонин байгаа. Судья, прокурор, адвокат гэшэдэй хүдэлмэриние тухайлхашьегүй шахуу ябаһан аад, олон юумэ ойгожо абаа һэм. һүүлээрнэ армидашье байхадань, юридическэ темээр һонирхожо, шэбшэжэ ябаа хүм.

Армиһаа ерээд, Эрхүүгэй университетэй юридическэ факультетдэ орооб. Тэрэнээ 1975 ондо дүүргэлби даа, - гээд, - Юристын мэргэжэл шэлэхэндээ огто халаглаагүйб, - гээбэ.

Юрист В.И.Осодоев ажалайнгаа намтарыг Буряадай АССР-эй Юстициин министрствэдэ эхилээ гэжэ дээрэ дурдагана хэн. Тэндэ нэгэ жэл хүдэлөөд байтараа, Сэлэнгын районой судьягаар һунгагдана. Дүрбэн жэлдэ тэндэ хүдэлөөд байхадань, республикын Верховно сүүдтэ дэбжүүлэгдээ. Тэрэмнай 1980 он хэн ха. Тэрэ гэхэнһээ хойшо В.И.Осодоев мүнөө болотор энэл газартаа, энэл тушаалдаа амжалтатай ажаллажа байна. Ажалын - гол шухала уголовно хэрэгүүдыг шэбшэжэн хараһа гэшэ.

Эндэ хүдэлжэ эхилэхэдэнь, А.А.Сидорин Верховно сүүдэй гүрүүлгшн байгаа. Василий Осодоев тэрэниие «ёһотой багшамни, хурган хүмүүжүүлэгшэмни» гээд дулааханаар дурсана.

- Василий Иванович, эды олон жэлдэ гансал уголовнигуудай хэрэгүүдыг харанат. Танай хүтэлбэри дор болоһон сүүдүүдэй дийдхэбэринүүд (приговорнууд) эдэдын зургаанда хэр зэргээр сэгнэгдэдэг гэшэбэ?

Болуулагдаһан гү, али хубилгагдаһан ушар байдаг ха юм? - гээд нурабаб.

- 18 жэл соо 4-5 хэрэгээр абтаһан шийдхэбэринүүд болуулагдаһан, хубилгагдаһан байха. (Энэмнай тон үсөөн гэшэ! - Автор.) Жэшээлдэ Колесниченко Юрий Иванович гэгшын 1988 ондо болоһон хэрэг республика соомнай сууда гара һэмнай. Жэмэс түүгээд буса ябатараа, эхэ эсэгэ хоёр зорюута алаһан хүйхэрэй хэрэг хараад, РСФСР-эй УК-гай 102-дохи статьягай «э» пункттай үндэһөөр (хуушан кодекс толгойн сааза үгэһиемнай, Москва гэрэ шийдхэбэринемнай) болуулажа, 15 жэлээр һэлгээ бэлэй.

- Москва (РСФСР-эй Верховно Сүүдэй уголовно хэрэгүүдэй талаар судэбэ коллегий) приговорыетнай болуулахадаа, ямар үндэһөөр болуулаһана мэдүүлдэг гэшэ гү?

- Мэдүүлдэг даа. Тусхай элэрхэйлэлгэ гээд ердэг юм. Колесниченкын уголовно хэрэгтэй материалнуудай үндэһөөр тэрэ гэртээ, үйлдэбэри дээршыгөө өөрыгөө хайн талһаа харуулдаг байгаа; дээрэ хургуулинтай, нийтэдэ аша гэртэй ажал ябуулга хэжэ байгаа, гэр бүлэтэй болохо гэжэ оролдоо, хэһэн ябадалаа гүнзэггөөр буруушаана, судэбэр ажалаар эзмээ сагааруула хүсэлтэй, ами наһынь абархыг гуйна гэжэ бэшээтэй байгаа хэн, - гээд судья хэлэхэдээ, Москва хаяал Москва, яахашы, - гээ хэн бэлэй. Улаа зоние гайхууһан нимгэнь ушарнуудай дайралдадаг.

Россиин Федерациин болон Буряад Республикын габьяат юрист, I классай судья, республикын судьянарай квалификациянпо коллегийн гэгшүүн В.И.Осодоев ингэжэ хүдэлжэ ябанал даа. Энэ жэл Василий Ивановичта эхэ үрэгжэлтэй, хэсэгтэй, дэмбэрэлтэй хайн жэл байшоо, түрөөр 50 наһанайнгаа ойл тэрэ Россиин үндэр нэрэ зэргэдэ хүртэжэ угтаһан байна.

В.ТОКТОХОЕВА

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Буряад Республикын Верховно сүүдэй судья В.И.Осодоев.

КАК ВЫБРАТЬ ТКАНЬ?

Казалось бы, кому они нужны, когда люди по несколько месяцев не получают зарплату и во многих семьях едва-едва сводят концы с концами. После того, как ту или иную ткань купишь, ее же не кинешь на плечо, как это делали в древней Греции, из нее же надо что-то сшить. А шить нынче - как вспомнишь, так вздрогнешь, ибо стоит это недешево.

Но тем не менее люди ткани берут. У кого деньги есть, шьют в мастерских, у кого нет - шьют дома. Так что потребность в тканях есть. И тут возникает вопрос: «Как выбрать ткань?»

Тех, кто шьет давно, учить не надо. А тем, кто берет ткани от случая к случаю, следовало бы знать, что ткани группируются по видам и роду волокна, из которых они изготовлены. Каждый образец ткани должен сопровождаться информацией о процентном содержании волокон, из которого она изготовлена. Ткани должны иметь ярлычки с указанием своего наименования, артикула, цены. Отмеривание шерстяных тканей, как объяснили мне в «Обществе защиты прав потребителей РБ», ватина и

других тяжелых, объемных тканей при покупке покупателю производится жесткого стандартного метра на ткань, лежащую на прилавке (столе), в свободном состоянии без складок. Тонкие или легкие ткани отмериваются жестким стандартным метром путем

нет возможности установить достоверность имеющейся в продаже ткани;

- не на всех образцах установлен процент содержания волокна.

Кроме того, в этом магазине покупателя предупреждали, что «Ткани обмену и возврату не подлежат». Хозяйка магазина в этом объявлении пропустила всего лишь пару слов - «надлежащего качества», т.е.

отбрасывания ткани на прилавке при свободном без натяжения приложения ткани к метру. Запрещается добавление к покупке отрезной ткани, а также кусков ткани с фабричным ярлыком и клеймом (хазовых концов), если нарушена фабричная отделка и клеймо поставлено не с изнаночной стороны.

Иесли вам, дорогой читатель, продали ткань с нарушением этих правил, если вы обнаружите дома, что ткань вам всучили, извините, продали не того сорта или ненадлежащего качества, а продавец не желает принимать приобретенную Вами ткань назад, то спор по этому поводу вы можете решить в «Обществе защиты прав потребителей» по ул. Красноармейской 35.

Специалисты из этого «Общества» в случае необходимости могут помочь защитить ваши интересы даже в суде. Инспекторы из этого «Общества» обычно не ждут Вашего прихода и с профилактической целью сами проверяют некоторые магазины. 11 сентября 1998г., например, был проверен магазин «Ткани» по Проспекту 50-летия Октября, 38. Инспектора «Общества» при проверке обнаружили, что:

- маркировка на все виды ткани отсутствует и тем самым

ткани надлежащего качества обмену и возврату действительно не подлежат, а если ткань окажется ненадлежащего качества..., тогда покупатель при наличии на руках чека о покупке вправе потребовать либо обмена, либо возврата денег.

Но какова же была реакция хозяина магазина на эти справедливые замечания. Он поставил на «ноги» чуть ли не полгорода, чиновников из различных властных структур. Некоторые из них, слава Богу не все, не заглянув, как говорится, в святцы, т.е. в Закон «О защите прав потребителей», начали звонить и чуть не вызывать «на ковер». Пришлось разбираться на административной комиссии Железнодорожного района. Административная комиссия вынесла решение: наложить на хозяина магазина штраф в размере 3-х минимальных оплат труда. Легко, как говорится, отделался.

Совсем другая была реакция частного предпринимателя, хозяина другого магазина по Проспекту 50-летия Октября, 25. В этом магазине проверяющих понимали с полуслова и сразу устранили все замечания.

Очень жаль, что далеко не все владельцы магазинов так заботятся о своем авторитете и о своей ответственности перед потребителем.

А.СВИРИДОВ.

Фото Г.САМБЯЛОВА.

Журнал «Global Finance» ВКЛЮЧИЛ 15 ЧЕЛОВЕК ИЗ РОССИИ В ЧИСЛО 600 САМЫХ ВЛИЯТЕЛЬНЫХ ЛЮДЕЙ МИРА ВОБЛАСТИ ФИНАНСОВ

Москва, 1 октября. Интерфакс-АФИ. В число наиболее влиятельных людей мира в сфере финансов включил британский журнал «Global Finance» главу Сбербанка РФ Андрея Казьмина, главу банковской группы СБС-АГРО Александра Смоленского, президента Инкомбанка Владимира Виноградова, главу группы «Интеррос» Владимира Потанина, главу холдинга «Альфа-Групп» Михаила Фришмана.

Всего журнал «Global Finance», опубликованный в своем сентябрьском номере список 600 наиболее влиятельных людей мира в сфере финансов, включил в этот перечень 15 российских предпринимателей. Помимо вышеперечисленных в список вошли председатель правления ОАО «Газпром» Ром Вяхирев, председатель правления РАО «ЕЭС России» Анатолий Чубайс, глава компании «ЮКОС» Михаил Ходорковский, директор ФСБ Владимир Путин, исполнительный секретарь СИП Борис Березовский, глава холдинга «Медиа-Мастер» Владимир Гусинский, глава ФК «Динамо» Василий Васильев, бывший глава СВ РФ Сергей Дубинин, бывший вице-премьер правительства РФ Б. Федоров и управляющий директор Heritage fund Уильям Броудер.

«Интерфакс - АФИ».

ВНИМАНИЕ! ВКЛЮЧАЙТЕСЬ!
Повное издание «ДЕЛОВАЯ БУРЯТИЯ 99»
Многометраый сайт! Качество! Размещение в сети Интернет! Целевая направленность воздействия! Качественная информация!

► Регистрация «под ключ»
► БИЗНЕС-ПЛАНЫ
► ПЕРЕВОДЫ
► ПРОДАЖА деловых изданий в Бурятии

21-54-90 "Бизнес-Б"

КУПОН БЕСПЛАТНОГО ОБЪЯВЛЕНИЯ

"Буряад үнэн" - "Дүхэриг", "Бизнес Олзо"

Наш адрес: 670000 г. Улан-Удэ, ул. Каландаришвили, 23 каб. 48

Рубрика _____

Текст (не более 25 слов) _____

Ваш адрес (тел.) для ответа _____

ПРОДАЮ:

3-комн. благоустроенную квартиру ул.лучш. планировки в кварталах.

Обр. потел.: 37-69-59 в любое время.

Дом на вывоз со Старой Курбы 6х7 + земельный участок в с. Гурульба + дача с/с металл. гараж поднят очень высоко, незатопляем. Или меняю на частный дом. г.Улан-Удэ, 47 квартал, тел.: 37-80-50.

Капитальный гараж по ул.Бабушкина, по прямой. Тел.: 37-22-58.

Бронзовая пудра, фотокамера 6х6см., 6х9см., 9х12см., 13х18см. Кинокамеры 16мм. Кинопроектор 16 мм. Проекционные лампы. Тел.: 33-19-80.

Кухонный гарнитур «Нюанс» 7 предметов. Недорого. Обр.: ул.Жердева 66, кв.39 с 12.00 до 20.00.

Срочно продается участок 14 соток в 10-ти км от города. Тел. пос. 22-34-34 в любое время.

Трактор ДТ-75м. или меняю на колесный трактор. Обр.: Кижингинский район, с.Кижинга, ул.Советская 202. Тел.: 32-5-95.

Частный дом в п.Аршан на 3-комн. благ кварт. Имеется капитальный гараж, хорошая баня с предбанником, флигель с мансардой, надворные

постройки, л/вода, все насаждения. Обр.: тел.: 25-98-20 (после 8 часов), п.Аршан (конечн.), ул. Кедровая 1"а" (после 6 часов).

РАЗНОЕ: Ремонт холодильников и швейных машин. С гарантией Ж-3492. Обр. по тел.: 26-86-59.

Работа. Требуются работники на дому. 5.000 руб. Конверт с о/а. + купон бесплатного объявления. Обр.: Красноярск 660006, а/я 10772.

Ищу деловых энергичных людей, желающих зарабатывать хорошие деньги для совместной работы. Станьте независимым человеком! Обр.:гостиница «Баргузин» ком. 104. С 10 до 17ч. Тел.:33-65-43, 21-23-89.

Найденные документы на имя Богудаева Андрея Викторовича (с.Петропавловка) прошу вернуть по адресу: г.Улан-Удэ, ул.Коллективная 11-40.

Молодая семья снимет 1-комн. благоустр. квартиру в центре города по разумной цене. Тел.: 21-33-15 в раб время. Спросить Баира.

МЕНЯЮ: 3-комн. квартиру + капитальный гараж на 2-комн. и 1-ком. кв. Тел.: 37-63-80.

КУПЛЮ: Кузов. ВАЗ-2121. Тел.: 37-66-81. (Звонить после 18ч.)

ВАМ НУЖЕН ТОЧНЫЙ ДИАГНОЗ?

Компьютерная пульсовая диагностика позволяет обследовать состояние всех внутренних органов и систем, поставить своевременный диагноз и назначить курс лечения.

Курс лечения включает траволечение, прижигание, кровопускание.

Наш адрес: Центр Восточной медицины, ул. Линховойна, 10, каб. № 6
Телефон 21-29-70.

Ремонт любых телевизоров, видеомагнитофонов, автоматизм., муз. центров, декодеры.

ГАРАНТИЯ!!!

Недорого! Установка наружных антенн. Разводка кабеля по всем комнатам Вашей квартиры.

Качество на всех каналах!

С-2095. тел.: 37-47-09, 33-29-25.

г.Улан-Удэ, ул. Терешковой, 3, тел. 37-97-11, 37-96-11

3 канал проводного радио ПУЛЬС РАДИО FM 103,3 Mhz радио PULS/RADIO УКВ 66,53 Mгц

фантастически низкие цены на прокат частных объявлений!!!

Прекрасный шанс сэкономить и ВРЕМЯ, и ДЕНЬГИ...

Батажаргалай Сэрсэгма

Үржэн Гармаевай түрэнхөөр 110

жэлэй ойдо

БУУРАЛ ТҮҮХЭДЭ МҮНХЭРБЭТ

Сэсэн бодолтой Үржэн генерал. Олон түрын хубилаал байдалда, Орёо шэрүүн сагай үедэ Олоной оройдо одон шэнги ябаат, Онсолон дурданабди Үржэн генералаа. Доромжолон хүсэтэндэ Толгой дохижо үгөөгүйт, Дорнод Ази түбидэ Домог түүхэдэ хадуугдаһан намтартайт. Булнгадаһагүй шэн зоригтой, Буурашагүй һүр һүлдэтэй Буряад зоной омогорхол болон Буурал түүхэдэ һууриһа эзэлбэт.

Үнгэтэ юртэмсэ эрьхээрээ эрьенэ, Үнэн ёһо илахаараа илана. Үнгэтэ нэрыетнай Эхэ орондоо Үнинһөө дурданабди, Үржэн генерал Арашын орон Агын талада Адуунай тоһондоо түрэжэ торниһон, Агтын нюрганда томо болоһон Абын ууган хүбүүн - Үржэн генерал. Бооржо түүргэдэ тоонтотой, Буряад арадай багша алдартай. Булта зоноо оройһон хушууша Будын Гармын хүбүүн - Үржэн генерал. Шэнэхээн нютагаа суурхууһан, Сэрэгэйнгээ албанда шалгарһан Шэлдэг буряад хүбүүдэй нэгэн

Түнхэнэй аймагай 75 жэлэй ойдо

зоржулагдана

Шагдар БАЙМИНОВ

Буряадай арадай поэт

ЧИНГЭСЫН ШЭРЭЭ

(Поэмэһээ хэһэг)

Хүхэ хада орьёлнуудай Хүй дундын энгэртэ, Хүн дээдэ түрэлтэнэй Гүн түүхын бэлшэртэ Шэлдэг морин хүлэгтэл Шэрээ мүнөө зогсоно. Шэрүүн сагай табсан дээр Чингис-хаанаа хүлээнэ. Гаһар мантан шэрээгэй Гаршаг уншаи хэлээ һаа: Зуун хүниие нэгэ доронь Зуурама түргэн аадарһаа Зулзагашалан халхалхал. Мянган хүниие нэгэ мүнэн Милаахада хангахал. Тохойшолон тэрэниие Тойрон үзэн гараа һаа - Наян тохой ахалхаар Халин булин ербыжэ, Найман зүгье толотуулан Нахилзажа байһаншуул... Ута үргэн, гое һайхан Уралаг тэгшэ энэ шэрээ Арад уласын Хин Мориндол Ардаг дундаа дүүлжэ, Тулга дүрбэн хүлынь Туяа дүлөөр хүүенэ. Байгаалин гол хяһа Байра дээрээ энэ бшуу... Байдал золье дархалха Сагынь одоо ерээ бшуу. Эрдэни болор шулуугаар Эзэн Чингэсын бодхоһон Амидын олон түрэлтэнэй Аза талаан гамнаха Алтан энэ шэрээгэй Аша габьяа хэды бэ... Холын дээдэ бурхадаар Холбоо хэхэ үүргэтэй, Хүхэ тэнгэри түлоолһэн Хүн ехын урда тээ, Хүрил мүнгэн шэрээ Хүл дээрэ үндыжэ, Дуун-Мүнхэ соло Дуудажа байхаар тэбхынэ. Гэсэрье Чингэс гэхэдэ Гэнтэ алдуу болохогүй. Юуб гэбэл, Чингэсэй Юрын бэшэнь мэдээжэ. Гэсэр гэһэн ехэ туужа Гэнтэ баһа оллоогүй, Чингистэээ холбоотой Шэрээтээ гогдоруо бээ. Тэнгэринүүдтээ хандажа, Ендэр энэ шэрээһээ, Бурхадтаяа хамтаржа, Буян ехые шэрээхээр Морилжо эндэ ерэгшэд Морин нарын эхин дээр Мүнхын адис хүртэһэндэли Мүргэжэ, һэргэжэ байдаг лэ. Газарһаа тэнгэри оодэ Галта дураага хүргэжэ, Ганжар мэтээр түһоорэн Гараа һунган үргэжэ Мүргэн, шүтэн хүүжэһэн

Мүнхэ дуран гайхамшаг, Гүн ехэ түүхын Гүйдэл зуурын агшанда, Нүүдэл дээрэ үндыһэн Гүүнүүдэй оршондо, Шэлэгэнэжэ үзүүлһэн Шэрээгэй энэ дэргэһээ Сүүн сагаан хэшэгээ Сүршэн дээшэнь үргэе. Хаан Чингэс Баабайһаань Хамһабари эржэе, Хатуу сагай харья дээр Харалсахыень хүлэе. Цүн габьяа бадаруула Шэжэр мангин шэрээдээ Чингэсэмнай һуухадаа, Ошороор дээшээ хурыла. Огторгойһоонь дэмжэлгэ Оложо байһан домогтой. Эндэһээл гэхэ тнихэдэ Эзэн Ехын заабаринууд Хурдан мориной

түбэрөөгөөр Хурса номын шууяншуу Дээрэһээ гэнтэ бууһандал Дэлхэй дүүрэн гарадаг байгаал.

Түбнин арад зонние Түблэмэл гүрэн болгожо, Ниитэ зонние бултыень Нэгэдхэһэн хамтаралга, Амаглангаар тэгшээрэн Анха түрүүн дэлхэйдэ Амжагдаһаниинь мэдээжэ. Гансахан лэ үеын туршада Габьяа гарганаһай ашаар Дайн дажарай аюул Дахнаа һэргэн һүжэрэнгүй, Хоёр зуугаад жэл соо Хоро үһөөн дэбэрэнгүй, Харьяатанай хоорондын Харилсаанууд гуримшаад, Улас-томо түрын Зууур үндэһэн бүхэжөө һэн. Дошорһон Шара далайн Долгидойнь номгорһондол Долоон зуун хорин Ондо - ондоо хэлэтэн - Үндэһэн яһаа илангангүй Үнэржэлгэдэ хүржэе, Амаржалгын далайн Амисхаалда хүртоо һэн. Галаб сагаар тогтонгүй Галзуурһан тэмсэл, Удаан үнн торонгүй Уланхитаһан шунал, Хаан Чингэсын хүсэлөөр Хазарлагдан нугаржа, Арьяатанһаа доромье һаа, Амалагдаһаниинь гайхамшаг!

Ушоо дахин һэргэе Үндэр энэ шэрээһээ. Бурхад шэнги жэрье Буян ехые шэрээжэ.

БАГШАНАРТАА НҮГЭДЭН, БАГЛАА СЭСЭГҮҮДЭЭ БАРИЯЛ!

Улаан-Үдэн Чайковскийн нэрэмжэтэ хүгжэмэй колледжын суута багша, Россин арадай артистка Надежда Казаковна Петрова, тэрэнэй хани нүхэр, Зүүн Сибирийн соёлой болон искусствын академийн доцент, режиссёр, Россин искусствын габьяата ажал ябуулагша Николай Ефремович Логачёв гэгшэдэй хургаһан, хүмүүжүүлһэн шабинар бүхэ дэлхэйдэ мэдээжэ артистнууд болонхой.

Талаан бэлигтэйицүүлэй эхин гуламта болоһон колледждоо Надежда Казаковнагай хургаһан шабинар, элитэ дуушад Галина Шойдагбаева, Валентина

Цыдыпова, Ольга Аюрова, Татьяна Шойдагбаева, Туяна Дамдинжанова, Дымбрын Ринчицова, театрга һая ерһөн залуу дуушад Марина Коробенкова, Вера Васильева Буряад ороноо суурхууһа, үшөөшье суурхуула. Наһатайшуулай болон Багшын үдэриүүдээр мэдээжэ энэ гэр булые амаршалаан, амжалта, элүүр энхые хүсэн, баглаа сэсэгүүдые һүгдэн булта бариял!

Бэлгма ОРБОДОЕВА. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Россин Федерациин арадай артистка Н.К.Петрова шабитаа. Сергей БАЛДУЕВАЙ фото.

АЛТАН НАМАРАЙ МҮРГЭЛ

«Бөө мүргэл» эблэлэй бөөнүүд, удаганууд этнографическа музейн талмай дээрэ «Алтан намарай» мүргэл үнгэргэхэ болобо. Энэ мүргэл воскрескдэ, үглөөнэй 10 сахһаа эхмхээр хараалагдана.

Эблэлэй бөөнүүд - Абзай угай заарин бөө Л.А.Борбоев, Зүүни угай зада Шулуута заарин бөө С.Т.Ваиров, Түмэнтэй Шоно угай тэнгэрийн сагаан бөө Э.Г.Очилов, Дархан буура хэнгэлдэр эрхэтэ мэргэн бөө Д.Д.Очилов, бодонгууд угай Сэрэн-Доржо Гомбоев, хэнгэлдэр угай Тэнгэрийн оргойто түмэр хорьботой бөө

Б.Д.Базаров, Хонгоодор угай хэсэтэ бөө В.А.Ябжанов, Дархан галзууд угай дуурисха удаган Н.А.Степанова, мүн энэ угай хонхото удаган В.Г.Нагуслаева, Гутай нютагай дуурисха удаган В.Б.Балдахина, удаган В.П.Тагласова, бөөнүүд Владимир Нагуслаев, Жаргал Цыремпилов болон бусад үргэл хэхэ, һайн һайхан ажабайдал,

ажаһуудалай түлөө Бурхан Тэнгэридэ мүргэхэ, зальбарха болоно.

Үргэлдэ зоригшод сагаан эдөө - хөөрэхэн һү, сай, конфетэ, архи асархадатгай болохо.

Бадма ЦЫРЕМПИЛОВ.

Хайрата эхэ Дулма Найдановна НАЙДАНОВАГАЙ

наһа бараһан ушараар Буряад Республикын Соёлой министерство һуралсалай болон эрдэмэй министр Сергей Дашиинимаевич Намсараевта гүнзэги шаналаал гашуудалаа мэдүүлэ.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Ахамад редактор А. Л. АНГАРХАЕВ РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: Б.М. Ж. БАЛДАНОВ (ахамад редакторай орлогшо), Г. Х. ДАШЕЕВА (ахамад редакторай орлогшо), Б.В. ГЫНДЫНЦЫРЕНОВ (харюусаалгата секретарь), А.Г.ЛУБСАНОВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Д.Д.СУНДАРОН, таһагуудые даагшад: Н.Д.НАМСАРАЕВ, Т.В.САМБЯЛОВА, Д.Ш. ХУБИТУЕВ, Л.Д. ТАПХАЕВ; В.И.ПИНТАЕВ (хэблэлэй директор).

Манай адрес: 670000, Улаан-Үдэ, Каландаришвилиин үйлсэ, 23, "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблэлэй 5 хуудалан хэмжээтэй. Индекс 73877. Хэһэг 8.650. (хамта 20.000). Хэблэлдэ тунгагдан саг 17.00.

"Республиканска типографи" гэрһэн АО-до газетэ хэблэлдэ. Директорийн телефон: 21-40-45. Б-0079-дэхи номертойгоор бүрдхэлдэ абтанхай. Заказ № 8433.

Редакциин телефонууд: ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын - 21-54-54, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-68-08, 21-64-36, харюусаалгата секретариин - 21-50-52, секретариатай - 21-50-52, таһагууд: экономикын болон политикын - 21-55-97 (даагшань), 21-63-86, соёлой, түүхын болон залуушуудай - 21-54-93 (даагшань), 21-57-63, 21-69-58, 21-60-21, мэдээлэй болон рекламн - 21-62-62, 21-67-81, хэблэлэй - 21-33-61, оператор-корректорүүдэй - 21-61-35, фотокорреспондентүүдэй - 21-33-61, компьютерна түбэй - 21-66-76, корпунктын - 21-34-05.

"Бурятия" хэблэлэй телефонууд: директор - 21-49-94, бухгалтери - 21-23-67, вахта - 21-60-91.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүгэй, нютагай нэрэнүүдэй бэшэлые хазгайрууһан ушарта авторнуудын харюусаалгатай. Редакциин һанамажа авторайхитай адли бэшэ байжа магад.